

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Primus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1581.

Liber Primus,

Soc. 42.

ESSVM me pro mearum tenuitate virium satis arduo, & longo opere, grauiorique manus admoventem, opportunum excipit leuamentum, describenda aetas in aetatem meam incurrens: vt de quibus enarrandum maxime erit, eorum plerisque datum sit vel familiariter nosse. Ceterum Vigor ille caelestis, qui procreat vniuersa, fouet, ac renouat, praesens adsit necesse est. frustra eo absente sunt reliqua. Illum igitur principio veneror, conatus vt meos aspiciat, imbuatque & ad diuinam gloriam, cui vni deuoui, quoad ipsi visum fuerit, sustentet. Subsidio etiam aliquanto erunt literae Annales de rebus per totum orbem à Societate gestis ex hoc anno typis excusae. Nam cum principio ex institutis Beati Fundatoris Ignatii quarto quoque mense ab singulis domicilijs vltrocitroque id genus literarum daretur, vnde Quadrimestribus erat nomen, consequentis temporibus ad leuandam scribendi occupationem in immensum crescentem, sub Lainio semestres, sub Borgia Annuae successere. Tum res ita sub Euerardo contracta est, vt ex omnibus cuiusque Prouinciae Collegijs vna conficeretur epistola, eaque compluribus exemplis mitteretur. Verum, cum id quoque multum haberet negotij, denique generalis quartus conuentus eam viam probauit, vt missa Romam è Prouincijs sylua rerum, vnum inde volumen diligenter, magnoque delectu confectum, & ad communicationem, & ad diuturnitatem typis excuderetur: cuius descriptionis initium anno insequenti Ioannes Antonius Valtrinus magna cum laude fecit. Haec igitur literae, quam maximo laborant incommodo, quod vt plurimum nomina personarum, ac fere intima quaeque narrationi historicae obtinent, tamen operi meo subsidium, multiplex ferent: neque illud equidem numerarim in vltimis, quod rerum ferme tenuiorum, quas intercidere non oportebat, consignata ibi memoria, ea veluti mora perpetuae huius, & vniuersalis scripturae cursus absoluitur. Societatem IESV cum annis paulo plus quindecim Fundator Ignatius: ac deinceps Iacobus Lainius, Franciscus Borgia, Euerardus Mercurianus Generales Praepositi circiter septenis rexissent, anno M.D.LXXXI. Claudius Aquaiua in curam accepit, etiam num, dum haec scribebantur, vndetrigesimo sui magistratus anno superstes: & superiorum omnium, vt spes est, aenum Praepositorum adaequaturus. Adeo prolixum huius Praefidis fructum singulari indulgentia Numen concessit huic Ordini, vt esset, qui vehementer auctum, iamque velut iuuentae in aestu non nihil fluctuantem, ad aetatem quasi constantem proueheret: legumque, ac morum certo, ac stabili vsu per longam consuetudinem ad aeternitatem disciplinae firmaret. Hac tempestate capitum numerabat Societas non multo amplius quinque millia in vna & viginti Prouincijs. Quorum extra Europam quatuor erant: vna in India, eademque latissime patens, vsque in Moluccas, Sinas, Iaponiamque diffusa. Nono in Orbe, cui nomen Occidentales Indiae vulgus fecit, Brasilia, Peruuia, Mexicum. Reliquae in Europa septendecim. In Italia quinque, Romana, Sicula, Neapolitana, Veneta, Mediolanensis. Tum Lusitania, & in reliqua Hispania.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

A qua-

1
Ingressus
operis viri-
bus maioris
ex fiducia
diuini auxi-
lij.

2
Annuarum
In Societa-
te Origo.

Earum vsus.

3
Successio V.
Generalis,
Etique lo-
gavitas So-
cietati vtilis

4
Numerus
Sociorum
& Prouin-
ciarum.

5
Felicitas cõ
uentus nul-
lo ex Ele-
ctoribus de-
siderato,

6
Turbarum
in Congre-
gatione ori-
go.

7
Aemulatio
Palmij ad-
uerfus Ma-
nareum.

8
Rumor per
urbem spar-
sus Manare-
um ambire
generalatũ.

9
A Claudio
Prouinciali
Romano &
eius admo-
nitiũ a Ma-
nareo ipse
rehabitus.

10
Argumenta
criminantũ
Manareum
futilia.

quatuor, Castella, Toletum, Aragonia, Baetica. In Regno Gallia duæ, Francia, Aquitania. In Belgio, & Polonia singula. In Germania tres, Austria, Rhenus, Germania superior. E singulis hisce Europæ Prouincijs (nam ex alijs propter longinquitatem non expectantur) terni de more lecturi Præpositum conuenerunt Romam ad constitutam diem. Idque inter alia habuit insigne conuentus ille, quod desideratus ex ijs nullus est, quibus per Ordinis leges suffragij latio esset. Quanquam in locum Toletani, Polonicique Prouincialium demortuorum, Ludouicus Gulmanus, & Laurentius Magius: itemque in Austriaci, Belgici, & Aragonensis, quos causa publicæ iusti ponderis remorata sunt, Nicolaus Lantius, Eleutherius Pontanus, & Hieronymus Domenecus suffecti, Iucundissimus fuit cum inuicem electoribus, tum ceteris socijs tot grauissimorum virorum conspectus. Septem, & quinquaginta numero erant, plerique S. Ignatio familiariter uisitorum duo, Alfonso Salmeron, ac Nicolaus Bobadilla, è primis decem. Ceterum hostis bonorum æternus, osorque pacis diabolus nullis ab dolis artibusque cessabat, ut comitiorum turbaret concordiam, studiisque partium rectam cunctaque mentem corrumpere. Mali semina non pigebit euoluere, quo clarius palma fiat in quantum demum perniciem pullulet, si magnarum personarum in animis perturbationis immodicæ vel fibra resideat. Euerardus Mercurianus ubi creatus est Generalis, quod comitia, ut in loco demonstratum est, satis quæta non fuerant, quo facilius cuncta componeret, multum Benedicto Palmio uti cœpit. Erat hic vir eloquentiæ, virtutisque præstantis, acer, ac strenuus, summa domi, forisque autoritate, iam secundum Italicarum Prouinciarum Assistentis, omnino ad conciliandas res peridoneus administrer. Dum igitur eius opera Euerardus libenter utitur, multo etiam plura, quam gerebat, cœpit vulgo uideri per illum gerere. Quod cum & per sese (quæ erat ille uir sagacitate) & alieno quoque admonita cognouisset rectæ administrationi obesse, ac locum offerre sermonibus, cœpit paulatim parcius Benedicto uti, & multa in Oliuerium Manareum deriuare Boreali Prouinciarum Assistentem, morum optimorum, & Societatis disciplinæ cum primis scientem. Prouam erat (ut homines sumus) eâ re Benedictum commoueri. Quod si nascentis filicis statim germina crucis baculo decussisset, haud dubiè exaruisset, & ex humana illa tentatione lucrum ipse non modicum reportasset. Verum, dum incautus fouet animi dolorem, in Oliuerium quoque suspicionem quasi aduersantem sibi, cœpit intendere: inter quos occasionem etiam querelarum seuit Collegiorum Germanici, Anglicique procuratio, dum in eam se alter infert, quod ea Collegia in Vrbe, alter quod gentium Borealia essent. Quæ prope pudet referre: sed necesse est virtutis amanti, tum ad omnem custodiam excitare vigilantiam. Interim moritur Euerardus: fit Vicarius Oliuerius haud admodum læto Palmio. Subinde aduersi per urbem sermones gliscunt tanquam Oliuerius Generalatum ambiret: nec quisquam ijs sermonibus contraire: quin etiam autor celebrari Assistentium vnus, Quæ Claudius Aquanius Prouincialis Romanus indigne ferens & iniuria lædi existimationem Vicarij, & totum Ordinem inter Aulicos fabulam fieri, tum ipsum Oliuerium admonendum curauit, tum, quoniam is, cum ipse peteretur, non multum in ea re poterat, omni ope per se se obuiam iuit, non sine aliquo dolore eorum, qui potius aduersa ferebantur. Vnde & ad ipsum Aquaniam diuersa linguarum prociacia: Ergo Oliuerius, ne per impunitatem corroborari, ac serpere malum sineret, Iulio Fatio Secretario, & Fabio de Fabijs integerrimis uiris negotium dedit, ut in sermonum, ac partium autores inquirerent, secreto conuentis, qui insimulabantur, & respondere ad interrogata pro potestate iussis. Quæ cura haud leuiter fabularum æstum coërcuit. Trahebant in ambitionis argumentum res plane leuissimas. inter loquendum cum Antonio Ioannis laico fratre, fabro murato excidisse Oliuerio, si Deus sua vota completeret, quædam se facturum: & Francisco Toletano Concionatori Pontificio vitula caput dono misisse. Quæ asebatur Claudius si generalatus cupidine Oliuerius faceret, non eum ambitiosum magis quam dementem habendum. Nam Toletus non admittebatur ad comitia. Fabio vero

Soc. 42.

vero murarij quid opus vel consilio erat, vel studio? Et plane Oliuero viro bono ea verba per simplicitatem exciderant nihil minus quam de Generalatu cogitanti: Toleti autem gratiam non sibi, sed vniuersæ Societati conseruare studuerat. Rebus ita tumentibus conuenere ex Prouincijs Patres, qui memores exceptionis per Pontificem in proximis Comitij factæ, ne quid tale in præsentia eueniret, supplices ad Gregorium ab Principibus literas protulere, vt plane comitia vellet libera, & à legibus Societatis esse. Has quoque literas qui studebant Palmio, per ambitionem ab Oliuero narrabant expressas, metuente, ne ipse excluderetur. Cuius generis literæ eum Neapoli quoque venissent, quod per eos forte dies Iacobus Paëz Theologia in Romano Collegio Professor, & Ludouicus Ciappius Laicus frater (qui Generalium Lainij, & Euerardi comes fuerat) Religiosæ peregrinationis & valetudinis causa contenderant, interpretabantur per nomen peregrinationis missos, qui eas à Prorege literas exorarent. Quod plane nunquam cuiquam in mentem venerat. Sed vbi locus suspicionibus datur, nihil ita sincerum est, quin eius videatur coloris, quo imbutus est animus suspicantis. Ex vitio quippe suo morbosus oculus speciem rebus affundit. Procul ab sacris cœtibus, procul ab humana gente tale venenum cuncta corrumpens bona, communis vitæ nequos elidens, ipsam sensim caritatis medullam depascens; Septimo idus Februarij conuentus primùm est habitus. In eo, vbi congregatio frequens, ac iusta visa est, quique acta ad creatum vsque Generalem exciperet, lectus Laurentius Magius; decretum est additum: vti postmodum Vicarius cum Salmerone, Bobadilla, Assistentibus, & quibus præterea videretur, benedictionem à Summo Pontifice ad fausta comitiorum auspicia, totius conuentus nomine, quemadmodum Societati moris est, postularent. Qui cum Pontificem adijissent, dum Vicarius mandata exponit, Gregorius plane paterno, vt erga hunc Ordinem afficiebatur, sensu, principio percunctatur, certam ne formulam haberent, vnde & existimari de legitimo conuentu posset, & quam postea in omni comitiorum ratione pro regula sequerentur. Deinde, cum responsum esset in Societatis institutis vtriusque rei certas extare leges, in hanc plane sententiam, ac verbis prope totidem subiecit. *Congregatio vestra legitima est, quod vti affirmatis, nemo desideratur, ac nullum vitium interuenit: ceterum legitima tum vere censenda erit, si leges, & instituta vestra, quæ recta omnia, & sancta sunt, obseraueritis. Nam si ad sanctiones vestras rite omnia exigitis, haud dubiè Præpositum eligetis idoneum: ille postea idoneos leget ministros: hi singulas domos, & Collegia recte temperabunt: atque ita Societas vniuersa ordine, bellèque procedet. Id ipsum & nos experimur. Vbi ministros ualidi sumus commodos, & prosperè eunt res, & nobis licet securis esse. Sanctus hic vester Ordo, ac vere, inquam, sanctus toto iam terrarum Orbe propagatus est. Vbiq; Collegia, & domicilia habetis: Regna, & Prouincias, & Orbem totum vos regitis. In summa nihil fere in præsentia melius est, quam vester hic Ordo sanctus, qui est à Deo aduersus hæreses institutus. Et quidem sub illud tempus venit in lucem, quo errores hi noui spargi cepti sunt. Refert ergo plurimum ad Principum, ac populorum adiumentum (& certe nos ita cupimus) vt in dies augeatur, atque proficiat: & ante omnia, vt Moderatoribus, ac Præsidentibus aptis instruantur. Ad id temporis domos vestras, & collegia, & prouincias bene, ac sapienter administrastis: ac speramus, si Generalem nunc qualem oportet, creaueritis, etiam præclarè administraturos in posterum. Cauete ne sint inter vos dissensiones, & schismata. Tota mens vestra in Dei honorem intendatur. Deus vobis duntaxat propositus sit: & ante mentis oculos obuersetur. Absint à vestris comitijs priuata necessitudinum studia. Nihil amicitijs, nihil humanis affectibus, nihil præsensationis permittite. Dei gloriam, sanctæque eius Ecclesiæ utilitatem sincerè spectate. Mementote negotium habere vos in manibus omnium grauissimum, & rationem Deo reddituros: quin adeo nunquam fore tempus, quo causam tanti ponderis, ac momenti, & de qua seuerius in supremo iudicio repositenda ex vobis ratio sit, tractetis. Hæc elocutus finem dicendi fecit: dumque de paterna cohortatione Vicarius ei, & Bobadilla gratias agunt, adiecit. Nescij profecto non sumus vobis quidem opus exhortatione nostra non esse, quia sanctus hic vester*

11
Suspicionū
pernicies,

12
Initium Co-
gregationis.

13
Gregorij
Pontificis ad
Patres ver-
ba.

Ordo Prouincias, & Regna, & totum, ut diximus. Orbem regit: vosque cunctis gentibus predicatis. Denique cum Oliuerius benedictionem rursus permodeste ad tantum negotium feliciter obeundum rogaret, Sanctissimus Pater coniunctis in modum orandi, sublatisque magno studio manibus, *Benedicat, inquit, vos Deus, & dirigat gressus vestros in beneplacito suo, ut electionem sanctam faciatis ad gloriam Dei, & Ecclesie sue utilitatem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Hæc summa Gregorij benignitas in conuentu exposita recreauit vehementer animos Patrum, & in acta visa est referenda ad solatium, & incitamentum posterorum, ne se unquam degeneres, eoque iudicio quod tanti viri de familia huius sanctitate olim facere, indignos præbeant. Non enim Pontifex dixit per sanctum hunc Ordinem totum regi Orbem terrarum, nisi quod omni hominum generi, omnibusque nationibus sedulo conati sunt maiores nostri summa cum humilitate, & caritate ex nostrarum præscripto legum opitulari: pioque labores eorum compleuit fauor cælestis, ornauitque præclaro successu. Postero die, qui cum Vicario, Assistentibus, Salmeroneque, ac Bobadilla cognoscerent num qua in re detrimentum passa, vel pastura Societas videretur, vt ex ijs pro rerum statu præfenti maxime idoneus Præpositus existimari posset, lecti sunt quinque ex nationibus diuersis ita distributis, Claudius Matthæus pro Gallia, cui Anglia, Scotia, Hibernia contributa. Pro Germania, ac Polonia Paulus Hoffæus. Pro Italia, & Sicilia Alfonso Sgariglia. Pro Lusitania, Brasilia, & India Orientis Sebastianus Morales. Pro Hispania, & Occidentis Indijs Iacobus Acoſta, Quæriduum huic cognitioni tributum. Tum Salmerone, qui suffragiorum cultor (Assistens in legibus nostris vocatur) comitijs adesset, designato, in diem Ianuarij duodeuagesimum comitia Præposito Generali creando indicuntur. Preces, & Sacrificia de more præscripta: imperatumque Præsidibus Vrbanis, ne cui Sociorum per eos dies extra septa domestica efferendi pedem, causa nisi grauissima, potestatem facerent, quo intentiores propitiando vacarent numini, & omnis vndique turbis aditus, quoad fieri posset, præcluderetur. Magna erat domus magna foris expectatio, ac frequens opinio Oliuerium fore Generalem, cum is repente apud vetustissimos Professorum ambitus accusatur. Autores proditi non sunt. Iudices Constitutionum è formula item ex Professis antiquissimis dati quatuor. Sed cum Bobadilla sine dubio absolueret, de eo tanquam præiudicata causa pro reo faceret, reijciendo magnum certamen exoritur. Obſtinatè accusatores, in eo totam vim iudicij constitutam rati, vt reijceretur, tendebant. Repegnabat constantissimè Bobadilla: iusque sibi suum per summam iniuriam eripere querebatur. Alij dubitabant fas ne esset hominem reijci: indignabantur plerique cum Oliuerio, tum Bobadilla negotium sine causa faceſſi: alij tales alterationes prorsus stomachabantur: fuitque qui indignitatem non ferens è conſeſſu discessurus exurgeret, nisi proxime assidentes, ne res eo foras egresso pariter emanaret, inuitum retinuisſent. Cum finis certamini nullus reperiretur, Claudius Aquauina, Aegidius Conſaluius, & cupidissimi quique pacis suadere Bobadilla vehementer insunt, vt sponte sua iudicandi se abdicet iure. Det hoc tranquillitati publicæ: præcat hoc modestiæ, & caritatis exemplo: nihil hinc reo fraudis, plurimum vero ipsi gloriæ venturum. Quæ boni viri suadebant, eo confidentius, quod conspectis accusationis capitibus plane friuolis (erant ea quæ supra tetigimus, & similia ijs) nihil dubitabant, quin quicumque dati essent iudices, tam futilem criminationem consensu protinus explosuri essent. Cum igitur persuaderi tandem sibi Bobadilla fuisſet, vt iure suo concederet, Alfonso Salmeron, Hieronymus Domeneccus, Nicolaus Lanoius, & Antonius Cordelius in consilium eunt: cognitaque causa cæteri, præter Lanoium, qui aliter sentit, pronuntiant, cuius culpæ Oliuerius insimuletur, ei culpæ affinem videri. Eas sententia in conuentu vulgata perculit omnium propè animos. Videbant apertam calumniam: fremere, præter aduersarios, vniuersi, & nouum postulare iudicium, præsertim Boreales Patres, in suarum nationum ignominiam interpretantes, quæ Oliuerio irrogaretur infamia. Clamare Bobadilla se quoque per fraudem

14
Deputati
pro cogni-
tione detri-
mentorum.

15
Salmeron
Assistens
Congrega-
tionis.

16
P. Oliuerius
Manareus
Vicarius
Gen. Ambiti-
onis Accu-
satur.

17
Bobadilla
vnius è iu-
dicibus Ele-
ctis, ab Ac-
cusatoribus
reiectio ten-
tatur.

18
Agré per-
suadetur Bo-
badilla, vt
iure suo ce-
dat.

19
Sententia in
Oliuerium
fertur.

20
Omnes indi-
gnantur.

Soc. 42.

dem inductum, vt cederet: idque reliquum fuisse eius iudicij fatuæ simplicitati; vt, qui innocentia faueret, quasi corruptus, aut demens fieret confors infamia. Nisi iniquissimè se de loco suo deiecissent, violandarumque legum in se vno è decem primis potestate spoliando initium factum esset, tantam indignitatem, haud committendam fuisse. Re vera paria esse suffragia: se, & Lanouium absolvere; nec Oliuerium pro damnato, nec se pro reiecto haberi posse. Apparebat magna imminere dissidia: nam & qui iudicarent, quanquam constabat bonis viris minime asluctis iudiciorum argutis, dum vel vmbra ambitus reformidant, accusatorum coloribus fucum factum, eius tamen erant autoritatis, vt dirimi magnis sine motibus eorum acta non possent: & Bobadilla suum ius acriter reprobabat: nec ferendum videbatur, vt grauissima infamia Vicario Generali tanta claritatis personæ, per causam lenissimam imponeretur, & adhæresceret. Haud facile dixerim num vsquam clarius solida virtus optimatum huius disciplina: perspecta sit, quam in comitorum procellis, quæ recto magis studio, quam vero consilio excitata, vt proximè virtutem Ioannis Polanci claram fecerant, ita nunc Oliuerij constantiam illustrant. Is, in tanta rerum perturbatione communia priuatis anteferens, in conuentum progressus: *Multarum, inquit, Patres conscius equidem mihi culparum sum, propter quas non modo honore, sed ne sancta quidem hac Societate dignum me agnosco, atque profiteor: ceterum cuius criminis reus agor, ab eo me abesse longissimè testis est mihi conscientia mea, & qui intuetur omnia, vniuersque, ac mortuos iudicaturus est, Christus Iesus: testes, vt opinor, è vobis plurimi, qui me nostis. Infamia tamen omni sum dignus multis nominibus, neque eam, neque penam vllam recuso, aut deprecor, dummodo Societatis dignitas, & tranquillitas salua sit. Agere igitur, create Prapositum Generalem huic oneri parem. Ab ea me procuratione satis nostra leges dum Prappositi personam informant, excludunt. Verumtamen, vt rite fiant omnia, quicquid inuis per eas mihi leges tanquam Professo dabatur, eo omni pacis causa hoc ipso loco prudens, volensque quam optima ratione cedo, abdicoque me, ac spolio.* Respirarunt ad hæc Patres, remque ita composuere, vt causam de integro Prappositus, qui creatus esset, cognosceret: interim Oliuerius præfesset quidem cum Vicarij, & suffragij iure comitijs ad dicendum Generalem, verum creari ipsum, non liceret. Dilatis ob hæc turbas vnum diem comitijs, Vndecimo Kalendas Martij solennibus prægressis, ad congregatos ferendis suffragijs Patres Ioannes Maldonatus, ad id votis communibus de more lectus, orationem habuit, quæ cunctis conuocata terris Societatis ipsa capita, ipsa lumina essent. Infiniti nimirum momenti rem esse lectionem supremi Rectoris in omni Religioso coetu: præsertim autem in Societate: tum propter numerum, & dispersionem personarum, varietatemque, ac grauitatem functionum: tum etiam ob peculiarem instituti nostri formam, ac rationem, totam ex vnius nutu arbitrioque aptam. Quamobrem enumeratis dotibus quas in Prapposito Generali Constitutiones requirunt, exemplisque illorum qui eatus eum Magistratum gesserant, ob oculos positus, magnoperè incumberebat ad adhortandos Patres, vt eam animi perspicaciam studij recitudine, ac propositi constantia coniunctam, in ista inquisitione, ac suffragatione adhiberent, quam Dei Maior gloria, Societatis necessitas, hominum expectatio flagitabant. Hæc vbi Maldonatus perorauit, & ad Deum precatio de more facta, itum est in suffragia. Vnum, aut alterum Palminus: nonnulla Magius tulit: iusta Claudius Aquaniua consecit. Qui vt primum nominari se audiuit, non valde commotus est, ratus vni cuiquam, vt ipsum diceret, excidisse: sed vt frequentari nomen sensit, grauissime perturbatus, ægre imperauit sibi, vt quiesceret, donec cuncta renuntiarentur. Vbi vero repente à Vicario Generalis Prappositus declaratus ipse est, toto vt erat animo, vultuque confusus exurgit, rogatque potestatem sibi fieri pauca dicendi. Reclamatur vndique vno animo, & voce vna, & voce vna, Sileat, pareat, ad Prappositi sedem accedat. Denique coactus ex legum domesticarum præscripto est in potestate

21

Bobadilla delusum queritur.

22

Intricatissima turbæ.

23

Oliuerij sapiens consilium ad res pacandas.

24

Confirmatur Oliuerius in Officio Vicarij & iure suffragij actiui non passui cui sponte renunciauit.

25

Summa orationis Maldonati ante Electionem habitæ.

26

Claudius Aquaniua creatur Generalis.

state esse conuentus. Editur statim ære campano signum creati Præpositi, pro-
tinusque non Socij modo, qui perseverabant in precibus, sed populus, qui cum
forte in templo dabat aures concionanti Ioanni Dominico Bonacursio inclite
facundiæ viro, Comitium versus accurrit. Omnia gratulantium multitudines
complentur: magnoque cum Sociorum, tum Exterorum, stipante agmine
nouus Generalis ad gratias de more Numini agendas in templum deducitur.
Accidit priuatim, ac publice comitiorum hic exitus eo lætior, quo minus spe-
ratus. Nam tametsi nemo erat, quin dignum eo loco Claudium duceret, ad
eumque tandem aliquando euehendum auguraretur; vulgo tamen haud multi
suspiciabantur fore, vt cui religiosæ disciplinæ quartus decimus, ætatis vix tri-
gesimus octauus volueretur annus, ei totius Ordinis gubernacula in perpetuum
traderentur. Nec defuere è minus rerum peritis, qui, nisi fuisset exceptus, per-
ferendum fuisse Oliuerium dicitarent. Sed Electorum haud pauci professi sunt,
etiãsi cuncta fuissent integra, nihilo se minus, quod fecerant, fuisse facturos.
Nam cui cætera, quæ Præpositi personam explerent, ab animo cumulatè affe-
rent, eius ætatem robustam, & integram in beneficio reponi debere; quod &
diutius publico fungi munere, & plenius, ac neruosius posset. Faceret igitur
Deus, vt quot ad extremam vsque senectam ei deessent anni, tot vitæ vltima,
tot regenda Societate perfunderetur. Quantum eo interuallo eius curæ, ac
prudentiæ virum experiendo profecturum? Quantum euitatum iri turbarum,
quas nimium iam sit compertum Satanam his conuentibus, atque deliberatio-
nibus omni ope obrudere? Denique, quæ Ignatium perpulere causæ, cur Ge-
neralis Præpositi officium non certo annorum, sed vitæ spatio definiere, carum
plerasque suadere (vbi cætera paria sint) præoptandum, qui suo meliore per-
ficeret. Confirmauit hanc sententiam Gregorius Pontifex, qui primo quidem
adeuntem ad se cum vniuerso Patrum conuentu Claudium perbenigne exci-
piens, iuuenem publice, vt videbatur, admirabundus appellauit. Mox veni
maturitate eiusdem in rebus gerendis, vique perspecta, Cardinali Carafa.
Enimuero multum vidisse Patres, in deligendo Præsidente illibata ætatis: quod
senibus fere cum robore corporis pariter vigor animi defloruerit, & elangu-
rit, quo minus res, & aggredi magnas audeant, & perficere queant. Claudius
vero Pontifici quidem miranti iuuentutem respondit, talia se sperare à Societa-
te subsidia, vt nihil inde caperet detrimenti: aliis vero, qui item maiorem æta-
tis maturitatem requirebant, ingeniose solebat, vrbaneque respondere, si ni-
hil præterea in se desideraretur, præclare secum agi: nam ei malo fieri vel doc-
miendo medicinam. Diuina vero in his suffragijs prærogatiua non ordinari
modo coniecturis iustisque indicijs, sed etiam certis præter ordinem significatio-
nibus, à multis est cognita. Ipso in Comitio Claudius Matthæus Franciæ Pro-
uincialis dum secum ipse preces de more ante suffragij lationem facit, videre sibi re-
sus est Aquauiuam hinc Diuo Bernardo, hinc Beato Ignatio cingentibus latera
à B. Virgine Deo Patri, Christoque filio commendari, eique Societatem à Do-
mino in manus tradi. Camilla Cardia Florentiæ magna in opinione sanctitatis Me-
trona, cui multa feruntur demonstrata diuinitus, appetente iam comitiorum die
ex Rectore Collegij Florentini Petro Blanca, quo confessario utebatur, quæsit
quibus nam maxime inter Patres communis opinio Generalatum destinaret, cum
que ille Salmeronem nominasset, Benedictum Palmium, Oliuerium Manareum,
& Laurentium Magium, Quid ita, inquit, Claudium Aquauiuam prætermis-
tis? Et ille. Quod peridoneus licet Claudius sit, tamen cum tam multi suppet-
tant viri rerum Societatis longissimo vsu peritissimi, nequaquam crediderim fore
re, vt is hoc quidem tempore, hisque comitijs, tam & ætate, & Societate re-
cens verustissimis illis anteferatur. Tum Camilla: Pater mi, Deus annos nota
respicit. Ne multa, Ille creabitur. Mira Reçtori affirmatio visa est: cumque
Gregorio Mastrillo, qui ea tempestate Florentiæ conciones habebat, rem romanam
(ex quo ad literam ipse accepi) communicauit, Quo igitur alienior videbatur
denuntiatio, hoc ambo suspensis magis animis exitum expectabant, cum diebus
circi-

27
Iudicia ho-
minum de
eius Electio-
ne.

28
Sensus Gre-
gorij Ponti-
ficis.

29
Iuuentutem
sua miran-
tibus, quid
responderet
Claudius.

30
Euectio
Claudij diu-
nis suffragijs
confirmata.

Soc. 42.

circiter viginti intermissis, à Magno Duce Francisco, ad quem extraordinarij nuntij pertulerant, admonentur Claudium creatum Generalem. Rogauit tum, Rector Camillam, edisserere ne graueretur vnde rem tanto ante prænossset. Cui illa respondit. Dum preces ad Deum facit, vilam sibi inter Sanctos Augustinum, atque Bernardum, quos præcipuo cultu venerabatur Claudius, eorumque nuper excusas ære formas (per Societatem magno numero sparserat) videre medium Claudium, atque in conspectu B. Virginis Christum Dominum ei Societatem commendasse. Inde cœpit res euulgari. Cumque Gregorius ad Fratrem suum Carolum Romam perscripsisset, ille respondit persimile visum, vni Patrum ex ipso conuentu oblatum: id scilicet quod retulimus de Claudio Matthæo. Richardus Flaminius Hibernus de Societate præclaræ virtutis Sacerdos Parisijs degebat hoc tempore: is pridie quam Generalis Præpositus renunciaretur, Iacobum Tirium item è Societate, virum doctrina & religione præstantem, qui deinde Assistens Romæ decessit, ita secreto compellauit. Nosti ne Pater, Claudium Aquauuiam? (nam ipse Richardus nec de facie norat, neque, vt aiunt, de nomine) Noui, inquit, Tirius, sed quorsum hoc quaeris? Fabor, inquit, ad Dei gloriam, vti res habet, Hac nocte cum ad orandum tantisper surrexissem, Comitiorum successum Deo commendaturus, visus mihi sum à B. Virgine introduci ipsam in aulam, vbi Patres laturo suffragia confidebant: ibique dum adsto, Sanctissima Dei Mater Patrem quendam ætate iuuenem humeris apprehensum, in medio consessu statuit, & ad Electores conuersa, Claudium, inquit, Aquauuiam Generalem dicite. Patres cum annuissent, visio euauit. Romæ erat Syluester Blancodius Secularis Sacerdos eximiæ innocentiae, nec indoctus, quem deinde Clemens Octauus Pontifex Montis Murani fecit Episcopum: is ferebatur multa prædixisse: & quanquam non desuere qui fidem hominis ob simplicitatem eleuarent, tamen constat permulta non potuisse fidelius, certiusque prædici. Tale est quod subiicimus. Dum pernoctat in precibus, vt Societati, quam plurimum amabat, Deus creationem Præpositi secundaret, videre sibi visus est: Beatum Ignatium, qui stringens paterno amplexu Claudium, eum fore Generalem aiebat: Oliuero autem, quem Blancodius opinione sua ei muneri destinabat, grauissimam impendere tempestatem, Tum bonus vir, ne diuinasse post exactam rem, vt non nemini solenne est, videretur, in schedula Claudij nomen exarat, eamque obsignatam tradit secreto lectissimæ, & clarissimæ foeminae Ioannæ Caietanæ; præfatus, qui scriptus inibi esset, eum Præpositum Societatis fore. Caueret tamen ne priusquam in Comitium Patres includerentur, schedulam aperiret: ita vetare Beatum Ignatium. Ioanna patienter vsque in eam noctem expectauit, quæ Comitiorum diem præcessit. Ea vero nocte cum iam nihil ex resignatione libelli formidaret periculi, curiosus resignauit, nomenque Claudij Aquauuiæ, vt ipsamet postea enarrare solebat, reperit, paucisque post horis prædictionem exitus affirmavit. At Iulio Mancinello de Societate, magnæ vulgo existimationis Sacerdoti, hæc eadem, & alia multa sub anni 1578. exitum Romæ apud Professos Deus ostendit. Cum enim de Societatis progressu sollicitus (quod res in presentia non erant satis tranquillæ) quem ea statum habitura esset in posterum, ad animi sui profectum, ac solatium aueret cognoscere, ac Deum precaretur, vt edoceret, primum demonstrata ei mors est imminens Bernardino ædituo, qui tum decumbebat: tum Euerardi quoque finis ostensus. Sub ea cunctam Societatem in magna agri planitie videre visus est. Statutum erat in medio suggestum, ex quo Claudius ad omnes pro potestate velut Præpositus, ac Moderator verba faciebat. Quam rem ægre multi, inuitique videbantur ferre, doloremque animorum nubili vultus, & mœsta ora prodebant. Alij contra, tertia ferme pars, pronis auribus, animisque excipiebant dicta, & comprobabant. Porro lux ingens in concionantem, eique fauentes labebatur è Cælo: ceteros vero densa circumfuderant tenebræ, vt non nisi ex resiliente ab lucidis fulgore conspicui fierent. Ad eam speciem cum Iulius vehementer admiraretur, eoque grauius perturbaretur, quod iam

31
Visio Camillæ Cardine oblata.

32
Ricardi Flamini prædictio.

33
Alia item Syluestri Blancodij.

34
Iulij Mancinelli visum insigne.

35
Leonis Henrici præfatio de Claudio.

36
Præfatio de eodem Hieronymi Natalis.

37
Difficultas noui Iudicii de Oliuero instituenti.

38
Sublata per recursum ad Pontificem.

39
Qui causam plenè cognita Oliuero abfoluit: Iudices vitra constitutionum metas progressos pronunciat.

40
Aduersariorum Oliuero silentium & metus.

41
Pontifex vexari eos vetat, emitti ex vrbe prohibet.

42
Multi eorum inter eos Bellarminus, errasse se Oliuero persequendo, postea agnouerunt & professi sūt.

iam murmur quoddam inter tenebricosos, & tumultuum initia exaudiebantur, videlicet paulatim se se lucem per totam concionem diffundere, ac demum communi cum gaudio, & gratulatione illustratis omnibus rei finem imponi. Illa dubites ex humana coniectura duntaxat, an etiam præstantiore ex origine emanarint. Leo Henricus in Lusitaniam ab Euerardi Præpositi creatione reuersus, sermone vt sit Romanis de rebus in corona sociorum illato, iam tum insignem Præpositum in Comitibus proxima paratum esse dixit: Claudium autem describebat. Per tempus eorum Comitiorum ad Patres de conuentu in Romanum Collegium inuitatos habuerat Claudius super mensam pereruditam concionem eximij sanctorum Patrum testimonij, ac locis illuminatam: secundum quam factus obuiam illi Hieronymus Natalis, mitte, inquit, mitte istos libros. Tuus liber Claudi Constitutiones sunt. Et sane vir ille sic animo semper, ac sermone interdum administrationem Societatis Claudio augurabatur; vt ipsemet postea Claudius profiteretur, credere se, ei maxime, si vlli, certius quam humana coniectura præcognitam rem fuisse. Creato Præposito, Germanique continuo, Hispanique Patres insisterent, vt nouum de Oliuero causa iudicium constitueretur. Res erat periculosa: plena aliorum. Nam viri, vt diximus cum sanctitate, tum literis, & alijs clari iudicabant, iidemque ex Constitutionum lecti præscripto, quorum condemnari iudicia duri & ancipitis exempli res erat. Deinde noui Iudices quinam, & quo pacto erant legendi, vt parti vtrique fieret satis? an publicis suffragijs? vt odiosa reiectio amplificarent dissidia? an priuatis? vt suspicio vsque resideret ab vtraque parte, lectos qui sibi fauerent: nullusque contentio finis, nullus appellacionum fieret? ex altera parte ferendum non erat, vt Oliuero infame crimen per iniuriam adhæresceret, cum is quidem paratissimum se ad id subeundum offerret, modò ne sua causa Societatis pax turbaretur. In hac difficultate præsto fuit Pontificis summi clementia, ad quem Oliuero cum videret in Congregatione hand sitis remedij esse, de tranquillitate magis publica, quam de dignitate sua sollicitus, hand ignaro Claudio, causam detulit. Accersit Pontifex protinus Claudium, loque ipsum (adeo quieti Societatis nominique consulebat) velle iudicem esse denuntians, cuncta iudicij acta, & quicquid literarum ad eam rem pertineret, ad se iubet afferri. Quæ cum allata sedulo expendisset, Claudio rursus accito. *Remota, inquit, Congregationi me causam hanc cognouisse diligenter, & scripta illa inspexisse. Porro Oliuero mihi virum plane bonum videri, istos vero Patres vltra quæ Constitutiones permitterent longè progressos.* Profert Claudius stylum, ac pugillarem excepitque dictis Pontificis, summa verecundia, rogo, inquit, ne grauetur vestra Sanctitas audire, num quæ iubet referri verba plene assequutus sim, ac fideliter adnotarim, quo omnis nouæ controuersie, & suspitionibus, & interpretationibus locus obstruatur. Audiit, probauitque cuncta Gregorius: & Claudius mox in conuentu, præfatus quemadmodum excepisset ex ore Pontificis, de scripto expositionem tamen auctores non absque metu erant. Itaque eorum, vt verosimile est rogatu, Generalem Pontifex ne eos vexaret, admonuit. Vbi Claudius, compertum, Beatissime Pater, planius nosse quid Sanctitas Vestra, cum vexare vetat intelligat: Nolim, inquit, quicquid egero vexationem ipsi interpretentur. Nam Roma quidem eos emittere consultum mihi videtur, ne dissidiorum hic seges redeat: neque partis huius magis, quam alterius, sed æque omnes, nisi Sanctitas Vestra aliter videtur, mihi in animo est semouere. Istud vero (exceptis Pontificis) vexare non est, sed prudenter communi bono consulere. Vti commodum est, in nomine Domini mitte. Ita omnes absoluta Congregatione, quanquam non absque commotiuncula aliqua infirmitatis humanæ, tamen suum dolorem communi bono, & obedientie posthabentes ad varia loca translati, in quibus & Societati operam, & Dei Ecclesie, fidelem ac strenuam nauauerunt. Nec pauci aduersariorum, postquam resederat immodicus feruor, tranquilliore animo retortis ad præteritam iam causam oculis, professi sunt innocentiam Oliuero, seque vehementer errasse: quod quidem de se Robertus Bellarminus ingenue profitebatur. Supererat scriptura.

Fabii de Fabiis, & Iulii Patii de his, quæ pro imposta sibi ab Oliuero procuratore in astu sermonum cognorant: supererant & libelli quidam aduersum ipsum Claudium, tanquam Oliuero studentem partibus, ad Congregationem delati. De his Magius, cum quid fieri placeret, percunctaretur ex Claudio, modeste submonebat, non esse cur viderentur: cui Claudius, nullo inquit, modo consilium est videre: lacera & exure. Nam & si (quæ Dei est gratia) sperarem nihil me inde commorari iri, aut charitatem aduersus quempiam imminuturum, tamen autores eorum qui seirent à me perspectos, perturbari possent, & alere inde suspiciones, minusque confidere. Per molesta finita causa, Congregatio alacrius quæ post renunciatum Præpositum restabant, prosequuta, tertio Nonas Martii Assistentes rite creati, Laurentium Magium Italia, Garziam Alarconium Hispania, Paulum Hoffseum Germania, Georgium Serranum Lusitania: sed huius in locum quem absentem nominauerant, cum valetudinis excusationem probasset, consenti deinde Prouincialium à Generali Emmanuel Rodericus cooptatus est. Multis deinceps salubriter constitutis, interque cetera haud paucis quæ ad arcendum ambitum pertinebant, decretis, & explicatis, Decimo Kalendas Maii, cum Claudius ad consensionem præcipue animorum adhortatus esset Patres, professus se nec Apollo, nec Cephæ, nec Pauli, sed æquæ omnium fore, communi gratulatione, solenniue charitatis complexu conuentui finis impositus. In causis quæ superioribus in conuentibus difficiliores inciderant, de primis erat Romanum Collegium, quod pro numero capitum, quæ necesse erat alere, vix vllò censu præditum, opprimebatur re alieno. Nec sane diu poterat sustineri, nedum adolefcere: præter querelarum materiam, quæ subsidijs conquirendis, vt fufius in loco narratum est, multis non magis externorum, quam domesticorum offerebatur. Eadem causa, ad hunc quoque conuentum relata, censuere Patres, quandoquidem tantum aperiebat aditum, tantumque spei faciebat singularis Gregorii benignitas, enixe illi communi Congregationis nomine supplicandum, vt id Collegium munificentie suæ largitate complexus certo vestigali firmaret. Consueuerat subinde Gregorius opportunis præsto esse adiumentis, nunc quingenos, nunc millenos suggerens, & eo amplius, aureos nummos: neque Collegii modo, sed Domus etiam Professorum, & Probationis necessitatibus munificè succurrebat. Quæ cum frequenter necessitates inciderent, admoneretur modestia Patres, vt quanto promptior Pontificia erat benignitas, tanto illi ea parcius vterentur. Id autem intelligens Gregorius tum per se illis, tum per suum cubiculi Magistrum (is erat Ludouicus Blanchetius Laurentii qui dein fuit Cardinalis frater) animum faciebat, fidenter accederent, liberè quidquid opus esset exponerent, postularent, nihil veriti ne ipsum defatigaret, neue molesti, aut onerosi fierent. Usque eo inexplebilis erat beneficentia Sanctissimi Patris, tum aduersus omnes, tum proprie aduersus hunc cœtum. Verum de Romano Collegio perpetuis instruendo redditibus eo cogitationem leuius admittebat in animum: quod persuasum haberet, nec raro sermonibus vsurpare, tantas in publicum ex eo Collegio proficisci commoditates, tamque manifestas, vt minime esset defuturus Pontifex, qui muniendum sibi illud, & ornandum assumeret. Idcirco Borealium velle se altiarumque nationum seminarijs excitandis insistere, quod curam hanc successores haud perinde consideret suscepturos. Ita animato Gregorio perstudiose supplicat Patres, videret etiam atque etiam quanti opus illud momenti esset, non vrbis modo causa, & Italia, sed externarum quoque nationum. Quanti referret sub oculis Præpositi Generalis, itemque Summi Pontificis sociorum educari magnum numerum ex vniuersis fere christianis gentibus, vt ipso quodammodo in fonte cum sanctæ fidei catholica, tum Societatis hausto spiritu, in omnes terras Christi fidem sanctosque mores tanto sincerius, ac maiore cum autoritate præferrent: ipsique inter se, suoque præposito noti & ad consensionem facilius conspirarent, & commodiorem in regenda societate, religioneque catholica, excolenda, nauare operam possent. Quæ & alia in eandem sententiam cum exposuissent, eo demum venit Pontifex vt rem sibi curæ fore ostenderet. Inclinatam

43
Scripta quæ
supererant
de illa cau-
sa iussu Clau-
dij abolita.

44
Creatio Af-
fistentium.

45
Congrega-
tionis clau-
sura.

46
Romani
Collegij dif-
ficultates.

47
Opportunitas
à Pontifice
subsidijs sa-
pe subleua-
ta.

48
Benignissi-
ma Grego-
rij Pont. in
societatem
liberalitas.

49
Inuitat Pa-
tres Con-
gregationis
v. ad peten-
dam ab eo
fundatione
Collegij Ro-
mani.

50
Matthæi
Contarelli
Cardinalis
officiosissi-
mus pro col-
Romano ad
Pontificem
sermo.

51
Abbatia
Rom. Coll.
vltro à Pon-
tifici dona-
ta.

52
Aedium vi-
cinarum
coëmptio sù
peu Pontifi-
cis quorund-
dam murmu-
rationibus
frustra tur-
bata.

53
Modestia
Pontificis in
recusando
Fundatoris
titulo.

54
Claudius
Prouincijs
Moderato-
res præfici-

per seque iam in eam partem euntem Cardinalis Sancti Stephani Matthæus Contarellus apte dicitur impulsisse. Qui cum & Societatis percupidus, & Pontifici perfamiliaris esset, idemque Datarius, obseruato tempore dum de Collegiis à Pontifice institutis familiariter sermo miscetur, præclaram sibi dixit videri suam ab eo factam, sed ei similem, quam in quiete Nabuchodonosor vidit. Quærentemque Gregorio cur ita censeret. Quia, inquit, Collegiorum quæ Veitæ Sanctitas condidit, Vrbanum hoc Germanicum tam affluenter instructum capere aureum potest videri: Anglicanum nondum ita ornatum, pectus argenteum: eademque ratione è reliquis sunt alii melius ab re domestica constituta, que statuæ femoribus tibiisque respondeant. Ceterum omnia pedibus nituntur quasi terrenis, fundamento ægre coherenti, ac nisi fulciatur tandem lapsuro. Expectante Pontifice vt edissereret quosnam diceret eiusmodi pedes, addidit. Nam pedes quibus hæc præclara moles insitit, Romanum ego Societatis Iesu Collegium dixerim. Id nimirum ceterorum alumnos Collegiorum cum moribus informet, ac literis, omnia si recte existimamus, sustinet. Sed vt nunc quidem se habet, ita angusto, ruinosoque tecto continetur, ita arcto censu fulcitur, tanto multo premitur are alieno, vt stare diu non possit. Hic vero exhilaratus, remittensque Gregorius, Recte, inquit, narras. Ergo fulciamus istos pedes. Ex eoque tempore eam animo curam fouens, vt primum se obtulit occasio, Abbatiam Claraualensem in Agro Piceno, Alexandri Sfortiæ Cardinalis morte vacuam, quæ senis millibus aureorum nummum in annos singulos locabatur, vltro, ac nemine admonente in alimenta Collegii attribuit. Ad amplificandam vero sedem duas proximas insulas adiecit, quarum in pretium septem & quadraginta aureorum millia donauit, & luculentas pensiones in annos viginti ad edificationis impensam decreuit. Fuit in vrbe querelarum aliquantum ab iis, qui pelli se auitis tectis dolebant, aliisque qui deformari urbem inædificatis viis duabus iactabant. His adnitentibus è consilii publici sententia expostulatio delata ad Pontificem. Ille admiratus nec opinatam querimoniam: esse romanis non dolendi materiam, sed gratulandi respondit, quod nulla ipsorum impensa fieret id, quod magno ipsis emendum fuerat, urbem ornari, & magnifico ædificio quod moliebatur, & nobili Academia, Nec solum Romæ, sed exterarum quoque gentium ea re commodum agi. Nam se Collegium illud velle omnibus esse commune nationibus. Itaque præsentem dolorem suum æternis, & suorum, & ceterorum fructibus haud grauate donarent. Ita sedati aduersi conatus, & ex parte etiam restincti sermones, dolore migrantium pecunia etiam delinito. Quippe supra iustum tectorum pretium, dedere Patres operam vt aliqua fieret accessio gnari sat bene impendi, quo pax caritasque redimeretur. Gregorii vero non solum apparuit in extruendo Collegio instruendoque benignitas, sed etiam singularis modestia, cum priorum magis qui opus inchoauerant, quam sui rationem haberi volens, multum rogandus fuerit vt titulos Fundatoris acciperet. volebat nimirum non videri, sed esse beneficus: & satis habens Patri cælesti, qui videri in abscondito suum probari officium: de cetero non consulebat memoria suæ tanta benignitate, sed commodis posterorum. Interim vero haud minus liberaliter operarum societatis exercebat industriam; magno etiam iuniorum bono, qui admonerentur quo studia sua referre, quas in curas adolere debent: simulque seniorum excitabantur exemplis, & paratam sibi quoque segetem laborum videbant. Igitur præter eos, quos anno superiore ad Maronitas, in Salutios, & in Angliam missos narraui, alii hoc anno in Illyricum, in Moscouiam & alia in loca missi, vt infra suo ordine referetur. At Claudius in onus sibi impositum toto illo animi, toto ætatis robore connitens, delecto sibi à secretis Iacobo Ximeno, administrationis summam ante omnia ordinauit, partim creatis prouincialibus nouis, partim officio veteribus confirmato. Romanæ Prouinciæ Ioannem Nicolaum de Notarijs: Neapolitanæ Ludouicum Mafsellum: Toletanæ Aegidium Consilium: Bæticæ Iacobum Acoftam. Peruuia Ioannem Cannam: Aquitanæ Petrum Lohierum: Polonia Ioannem Paulum Campanum præfecit. Siculam Ioannem Bapti-

Baptista Carminata, Venetam Marius Beringucius: Lusitanam Sebastianus Morales; Aragoniam Antonius Ioannis, atque extra Europam Brasiliam Iosephus Ancieta. Mexicanam Ioannes Plaza: Indicam Rodericus Vincentius, qui prius habebant iussi obtinere: Eodem modo Borealium administratio Provincialibus veteribus prorogata; Francia Claudio Matthæo: Belgij Balduino ab Angelo: Austria Henrico Bliffemio. Mediolanensi, & Germania superiori nullus hoc anno Provincialis: sed illi Vicarius Prosper Maluolta; huic Oliuerius Manareus Vificator præfuit. Iussus & Palmius Venetam recognoscere, & Carminata Polonicam, cuius interim loco Siculam Iulius Fatius procurauit: & Alexandro Valignano India Vifitatori labor productus. Super hæc intelligens Claudius rei summam, vt Gregorius monuerat, lex Præsidibus maximam partem pendere, vt hocce non legeret modo, sed etiam quantum consequi posset formaret Idoneos, Epistolam ad Provinciales, cæterosque Moderatores plenam singulari pietate, ac prudentia dedit, quâ ingressus à deploratione mutationis in ipso factæ, & significando desiderio priuata vitæ, adiungit: quando aliter Deo visum sit, confirmandum tamen animum, & eius auxilij fiduciâ nitendum: cum eo vt industriæ contentio, & curæ vigilia non desit. Huius admonitu quæ compererit summæ rerum vitia, consulentem in commune proponere se velle. Primum caput ponit in informatione Officij Superiorum, quos conueniri ait illo sapientis monito: *Fili mi spondebis pro amico tuo &c.* Hinc patere quam sollicitè ipsis attendendum, & satagendum sit. Esse enim regendum ipsis datum exercitum Filiorum Dei. Exercitus mentio vigiliæ admonet, Filiorum vero Dei qualitas & nomen amorem ab ipsis & reuerentiam erga sibi commissos exigit. Insistit inde rationibus & sacrarum litterarum ac sanctorum Patrum autoritatibus in commendandâ suauitate gubernationis, quæ mentes at voluntates subiectorum amore deuinciat: alliciatque potius volentes, quam renitentes trahat. Alterum deinde attextit caput de cura Orationis, & rerum spiritualium verò accurately in omnibus studio promouendo: multisque docet in eâ spem omnem vniuersi successus vnicè sitam. Cui mox tertium subiungit, de exigendâ efficaciter obseruatione Regularum, in quo monet extrema duo vitanda: alterum nimium timentium displicere subditis: alterum inflexibili duritiæ ac sæuâ seueritate disciplinam extorquentium. aduersus quod vtrumque malum multa sapienter differit. Proponens subinde Gubernationum genera duo. Prius humanæ prudentiæ dictatis insistens: quod Politicum vocat: & procul, vt alienum rejicit. Alteram supernaturalibus principijs & diuino lumine ex Euangelicâ doctrinâ Constitutionumque intimo spritu directum; quod omnino vnicè vsurpandum rationibus exemplisque vincit. Sicque ab omnibus auxilia precum implorans, omnibusque vicissim dona cœlestia imprecans finem Epistolæ imponit hoc anno 28. Iunij Româ data quæ extat edita hoc titulo: de felici progressu Societatis. Mirum quantum hæ litteræ omnibus Præpositis & lucis & animi addidere, non solum eo quod iam didicerant, sed etiam eo quod intelligebant, sibi de prudentiâ, ac virtute Præpositi in futurum posse promittere. Dum vero Societas adolefcit in terris, suos etiam in cælo auctus accepit. Tres hoc anno præstantes Viri feliciter Romæ compositi, Ioannes Couillonius, Ioannes Ricafulus, & Nicolaus Lanoius. Cotillonius anno 1544. Societatem amplexus, & vnde quinquagesimo quatuor professus vota, multis annis explicandæ Theologiæ diuinisque literis operatus, religiose, vti decebat ex tam longa disciplina, abeuntem, decessit in Collégio Romano. xv. Kalend. Septembris. Candidissimæ animæ erat Ricafulus, nec minus sapientis: religiosumque curriculum memorabili exemplo constantiæ anno 1554. ingressus, consentaneo progressu, & sine confecit: magna cum laude humanas, diuinæque disciplinas & ipse diu interpretatus. Apud Professos xv. Kal. Aprilis in robore ætatis occubuit. Ibidem & Lanoius octauo Idus Septembris, strenuus operarius, & in regenda Societate, cui anno 1548. nomen dederat, propemodum semper, cumque approbatione versatus, Rector primum, deinde Provincialis, ac Vifitator. Hic & Couillonius Belgæ: Florentinus erat nobili domo Ricafulus. Multo tamen insignior

55

Epistolæ I.
Claudij Generalis ad superiores summa.

Prou. vi. 1.

56

Couillonij Ricafuli & Lanoij mortes & laudes.

candidati mors fuit adolescentis nondum domum recepti : qui dum conuictor in seminario idoneis se literis instruit , pestilentis vi febris quinto die consumptus per compendia Societatem caelestem inuit . Iacobus Philippus Transmannus eius nomen erat , Spoletum Patria , honesti natales , ætas annorum septemdecim . Suprema in agritudine multa illi præter ordinem clementia diuina concessit : in primis vsu mentis , quem mali diuitas ad reliqua sic abstulerat , vt profus deliraret , integrum ad pietatis officia , vegetumque ad extremum vsque halitum conseruauit : deinde agenti iam animam tantum caelestis voluptatis , ac splendoris infudit , vt omnes qui aderant , exultantem eum lætitia , & faciem quæ aliqui fœda macie inhorruerat , insolita luce fulgentem cum admiratione intuerentur : nec obscura beatæ vitæ initia in fine huius mortalis agnoscerent . Hæc palam percepta , fidem alijs , quæ non ita sub oculos , sensumque corporis cecidere , hinc dubiam conciliarunt . Narrauit Ioannes Baptista Alexander adolescentis confessorius , sacerdos de Societate : virtutis prudentiæque notissimæ , qui his rebus cunctis interfuit , cum æger oppugnaretur à Dæmonibus vehementer , ac videretur sibi corripitur ab ijs , superque cratem ferream oblongis igneiisque obstitam clauis conijci , iam iam in voraginem vastissimam , vnde flammarum vis immensa erumpebat , præcipitandus ; apparuisse B. Virginem , eiusque interuentu præsentis periculo liberatum ; atque ita aspectu , præsidioque patronæ amantissimæ recreatum vt ipsum vltro hostem lacefferet , mendacem illum , mendacique parentem identidem vocans , minaciter etiam Cruce obiectanda , quam manu tenebat , insultans . Paulo verò post cum per se se solennem Christianæ fidei professionem renuntiaffet , ac diuinissimum Christi corpus in Viaticum magna pietate suscepisset dum ad os abluendum , vt moris est , aqua porrigitur , Cœli Reginam sanguinis filij plenum calicem vitam tradere , ac subiinde etiam de suis sanctissimis mammis gustandam dulcedinem præbuisse . Denique cum instaret ab ea Iacobus Philippus , vt quam primum de corporis custodia euocaretur , iussisse bono animo esse , mox profecturum in Cœlum . Quam in promissionem tota ille mente desinus , cum suaderet confessorius vt paululum quietis caperet ; venisse tempus respondit non vt iam de somno , sed vt de Dei laudibus cogitaret : continuoque aggregatis intermortuis vocibus psalmum quinquagesimum pronuntiare ; in ea diuinarum laudum prædicatione , quam æternum erat in beata vita continuaturus , spiritum Deo reddidit XVII. Kal. Octobris ; Admonet locus ne prætermittam quod contigit Dominico Fabro murario , qui in Societate magno exemplo vixerat , ac Florentia in noui templi constructione egregiè laborarat , cum ex longo morbo prope extremum vitæ curriculum accessisset , eleganti facie adstitisse iuuenem , qui se venisse dicebat , vt illi supremo tempore adesset . Adeo est in suis famulis Deus tuus protegendis , quos euocat , tum ijs , quos etiamnum in acie relinquit confirmandis , incitandisque prouidus , & indulgens . Addatur his geminum exactæ virtutis specimen , Christophorus Rodericius Hispanus ex Hita dioceseos Toletanae , qui Neapoli pridie idus Februarij , & Hieronymus Otellus Italus ex Bassano Oppido , qui Veronæ nonis Februarij , post annos religiosi laboris hic triginta , ille viginti & septem , sanctissime in Domino quieuerunt . Ambo veri Apostolorum imitatores , ambo sibi , suoque corpori implacabiles : par vtrique obedientiæ humilitatis , & probrorum Crucis ambitio , atque inexplebilis euangelicæ paupertatis austeritas , & fames animarum . Rodericius cum sesquiannum in Collegio Gardiensi thelogiam docuisset , mox alterum tantum eidem , ac deinceps triennium Vallisoleto præfuisset , ad Mariam Maximilianam tum Regis Romanorum coniugem in Germaniam missus , nec multo post Memphim in Aegyptum ad Patriarcham Cophorum , tum sapius in Regnum Neapolitanum ad quædam Hereticorum extirpanda zizania , sapius in regias classes , siue contra Turcas , siue contra Africanos , siue contra Mauros Rebelles , & in Belgium demum cum regio exercebitu , saluberrimam suæ caritatis industriam latissime sparsit . Præfuit & Romana Prouinciæ , ac prostramo iam fractus laboribus Lauretano Collegio : vnde propter cæli eius grauitatem translatus Neapolim , hanc habuit melioris vitæ natalium.

57
Iacobi Philippi Trasmanni Conuictoris in Seminario Romano felix obitus.

58
Oppugnatus à malis demonibus .

59
A sanctissima Dei matre protegitur : & recreatur .

60
Dominicus Coadiutor temporalis , Angeli conspectu in morte dignatur .

61
Hieronymi Otelli pia mors .

62
Christophori Rodericij labores .

lem. Fuit ubique sui similis, tenax recti, seuero propior vitæ genere, exigendoque ab se se, & ab cæteris officio; at humilitate, modestiaque non absimilis verecundo. Inter aulicos: inter milites, in peregrinationibus, in classe in castris idem qui in otij domesticæ disciplina. Nullum prætermisit diem, quo se non acriter flagello caderet: Sique præuidisset in Hospitijs, ac diuersorij defuturam, sibi eius rei facultatem, interdum ubi in sylva, sepis, diuerticuli, aut id genus lateræ opportunum secretum inciderat, per speciem necessitatis à comitatu secedens, suum corpori quotidianum dimensum verberum dependebat. Numquam occupationem seu mole, seu multitudine opprimi se, distrahique ita sinebat, quin decerneret excutienda conscientiæ, ac meditationi quotidiana tempora: cum dicei et hæc esse nutrimenta animi, nec vnquam prætermittenda, quemadmodum vel ex occupatissimo die ad corporis partem particula tamen rapitur. Frequens vtebatur forma quadam orandi, quam ipsemet sententijs è literis sacris vndique collectis composuerat, mirabilis sane grauitatis, ac pietatis: in ea primum considerans quæ ad abiiciendum se coram Deo, pudoremque & dolorem peccatorum concipiendum facerent, tum quæ incitarent ad opus salutis suæ, diuinique obsequij serio capessendum, exardescere in vehementissimam caritatem, totulque complebatur sancto ardore perfecte Deo, & proximis, ex Societatis instituto deseruendi. Inde inuocans Beatorum omnium per choros singulos opem, sanctissimæ Trinitati tum se se, & sua, tum omnia vota, & recte facta triumphantis ac militantis Ecclesiæ, ac præcipue Christum Iesum offerebat. Demum pro se, & vniuersis mortalibus preces adiciebat: sed pro se prius, vt validiores inde pro alijs essent preces. Precabatur autem sibi nominatim, vt dignus haberetur qui participes fieret Crucis Christi, hoc est, vt eius causâ, nulla sua culpa, multa pateretur; cumque virtutes cæteras, tum has quindecim ordine deposcebat, ex quibus aiebat tamquam è gradibus effici scalam: quas libenter hic adicio, vt documento sint quo ex genere eius viri religio esset: quo in opere & curæ eius habitarent, & verterentur labores. Prima erat interior, exteriorque compositio, atque Modestia: tum deinceps Prudentia, & attentio, vt omnia ex rectæ rationis præscripto fierent: frænum, & gubernaculum linguæ: Rigor, & asperitas aduersum se: Obedientia perfecta: Mortificatio assidua; Fortitudo, & constantia ad peruincendas omnes difficultates: sanctum odium sui & contemptio: Humilitas interior, & exterior: Paupertas spiritus, & corporis: Patientia in rebus quibusuis aduersis: Puritas, vt omnia sincere pro Deo fierent, Fides solida: Spes secunda: Amor Dei, & proximi, qui ardeat in corde, & opere. His adiciebat Timorem perpetuum augustissimæ Dei Maiestatis, eiusque iustitiæ, ac profundorum iudiciorum, quem Timorem scalam ianitorem vocabat. Porro cum pro alijs precaretur, à Summo Pontifice per omnes Ecclesiæ delabens Ordines, ad Societatem cum venisset, nominatim Romanas domos, deinde singillatim omnes Prouincias, & sciorum gradus, quique externorum seu bene, seu male meriti de ea forent, memorabat. Adiungebat dein orationis pabulo panis vitæ quotidianum epulum. Et quidem in perpetuo illo, varioque, & impedito discursu pœne est supra fidem quantum studij, curæque intenderit, ne quem absque diuino sacrificio prætermitteret diem: nec vnquam erat imparatus, quia ad id se assidue, quicquid ageret, comparabat. Ac nominatim ad excitandam in se se humilitatem, ac sanctam verecundiam, multa collegerat, quæ meditando extra sacrificij tempus ad eum usum perduxerat, vt ipso in tempore præsto essent absque labore, ac perturbatione rerum earum, quibus inter sacrificandum toto corpore, & animo attendendum est. Primum omnium memor Christum Dominum Apostolis antequam hoc diuinissimum Sacramentum porrigeret, abluisse pedes, quia qui mundus est non indiget nisi vt pedes lauet: existimabat se non pedes tantum immundos habere verum etiam manus, & caput: ideoque enitendum, vt priusquam accessurus ad sacra indumenta manus de more aqua lauaret, conscientiam vel vna ablueret lacryma, deplorans peccata, inardescens amore ex beneficij magnitudine, quod in mylterio illo sacrosancto recipitur, timorem simul in se se, & ruborem excitans

ex

63

Virtutes eiusdem insignes.

Pœnitentiæ rigor.
Orationis assiduitas.

Et forma.

64

Amor Crucis Christi.

65

Scala virtutum quindecim.

66

Ianitor scalmæ Timor Dei.

67

Orandi pro alijs studiū & diligentia.

68

Assiduitas quotidie sacrificandi.

69

Præparatio ad Missam.

ex consideratione rerum quæ sequuntur. Cum, inquit, incipio indui sacris vestibus confundar considerans me esse lupum, qui vestitum ouis assumam, ac demones, qui mea peccata norunt, cum irrisu obiectare, Ecce Saul inter prophetas: & alios, Ecce Adam quasi vnus ex nobis. Item confundar considerans Christum Dominum fuisse vestitum habitu contumeliæ, me ornatum sacerdotali sacro, atque perhonorifico decorari: ille catena vincens est, ego astringor cingulo serico: illi Crux imposita lignea ponderosa, mihi casula superijicitur leuis, & iucunda. Considerans etiam Christi indumenta, petam deuotionem illius sanctæ mulieris, quæ dixit si tetigero tantum simbriam vestimenti eius salua ero. Cum ad altare conscendam, oculos demittam humiliter, reminiscens in veteri lege edictum fuisse, qui tetigerit montem morte moriatur &c. sacerdotes autem & populus ne transeat terminos, ne ascendat ad culmen, ne forte interficiat eos. Quomodo igitur accedam ego ad montem, qui Christus est? quibus manibus, quo ore, quibus oculis? Hisce cogitationibus ingrediar, dicens in corde meo, Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Cum deinde pronuntiabo Gloria in excelsis Deo, considerabo id esse canticum Angelorum, mecumque plorabo memoriâ repetens versiculum psalmi, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Deinde confundar, quod lingua quæ Domini creaturis maledixit, patiatur sibi ipse Dominus benedici. Cum pronuntiabo orationem, confundar quod interpretis, & internuncij munere Deum inter, & populum fungar, qui meis consilijs pessimis autor fui, vt tot animæ ad inferos deijcerentur. In Epistola admirabor quod liceat Magistro cathedræ penitentis volumen sapientiæ legere. In Euangelio item confundar quod liceat legere id quod sum persequutus. In offeritorio fit maior confusio cum Patri filium suum offeram, quem ego ipse interfeci. Cum oratio secreta recitatur, recordabor canticum quod nemo poterat dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra: Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Et considerans conditiones, quæ requiruntur in ijs, qui canunt hæc cantica laudis, confundar quod eadem in ore meo polluto versentur. Cum appropinquat tempus consecrationis, incipiam audire verba Christi, Filius hominis tradetur in manus peccatorum: idque etiam fieri propter meam improbitatem, qui tanto sum peior, quanto minus id sentio. Post consecrationem quotiescunque contingendum est diuinissimum Sacramentum. Primum petam à Sanctissimâ Virgine, vt ipsa doceat me humilitatem, & deuotionem, quibus accedendum est ad Christum Dominum, & quibus ipsa eum contingebat, Deinde admirabor qui fiat, vt non moriar illum attingens: cum Oza qui Arcam olim contigit, instantim exanimatus sit. Præterea recordabor omnes qui tangebant Dominum, quando diu erat in carne mortali, saluos rediisse: petens cognitionem, ac veniam mortuorum peccatorum. Postremo dicam Domino, En tu Agnus Dei permittis te in manus, & dubitabit lupus manibus Agni se se credere? In commemoratione defunctorum, confundar quod liceat mihi esse adminiculo, ad liberandas ex Purgatorio animas, qui sui causâ illuc deijciendi. Oratio Dominica tota cedit in confusionem meam. In sumptione diuinissimi Sacramenti dicam mente, Pace venit hora, accipe spiritum meum, ita præparatus ac si tum ipsum essem exparturus. Hac præparatione humillimus hic Christi sacerdos ad fontem celestium donorum accedens vberimas inde in suum, alienumque profectum diuitias reportabat. Præcipuo autem sensu nuper Laureti Sacrosanctum illud mysterium tractabat: impetrarat enim potestatem vt in Cella Beatissimæ Virginis facere sacrum sibi quotidie liceret, idque ante auroram, tum ne peregrinis sacerdotibus locum eriperet, tum vt ad curam diuinarum rerum, humanarum silentio inuaretur. Perro constantia, & æqualitate cognitæ virtutis id egregie præstitit, vt edificaret vbiicumque plurimum, nihil vspiam destrueret. ac domesticis æque, & externis summis, & infimis carus esset, ac venerandus. Pius Quartus Pontifex, multo magis qui huic successit Vir sanctissimus Pius Quintus, tum Marcus Antonius Columna, Ludouicus Requiesensis. Commendatarius Maximus, & Ioannes

70
Deuotio in
celebrando,

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

70

71
Virorum
magnorum de
Rodericio
iudicium,

Austriacus eius & sanctimoniam probauere, & amare consuetudinem, & operam in grauissimis rebus adhibere. Et erat Rodericius magnis quoque personis cum eo, quo dixi temperamento verecundæ seueritatis, monitor haud acerbus ille quidem, nec leuis, apertus tamen, atque sincerus: cui stabat vel millies quamuis subire offensam, atque adeo necem, quam diuinam, ubi officij ratio posceret, dissimulare iniuriam. Quod cum palam, semperque tenore eodem profiteretur, rem difficillimam impetrauit, vt neque caeleste Numen, nec Principes mortales offenderet. Quam etiam ad rem proderat, quod nullam omnino, nisi muneris sui causam attingebat. Itaque Neapoli cum Proregis audiret confessiones, domi, forisque singulari erat exemplo illa eius ab administratione publica, & qualibet re abstinentia; cum ne in Aula quidem nisi summa necessitas cogeret, & raro admodum appareret. Inde item factum est, vt & Romæ, & in Belgio, & Neapoli, & vbiicumque egit apud Principes, familijs eorum, & aulicis omnibus venerationi esset. Eminebat enim sanctitas vitæ: apparebat Aulam si quando adiret, nequaquam Aulæ adire studio. Nec se Aulicos inter iactabat, sed summa cum modestia de rebus diuinis protinus ingerebat sermones; neque oculos ipsos eorum defatigabat, cum adeo rarus, adeoque modestus accederet. Tanta autem aqua summos rerum publicarum Præsides vir autoritatis, omnino aduersus moderatores suos in obediendi cura, simplicitate, alacritate vel tyronum primos anteibat ardores, Volebat liquere Præpositis ipsum plane tanquam molle lutum in eorum esse manibus, tanquam destitutum sensu, ac voluntate, atque anima corpus: denique baculi instar, quo senex quispiam pro arbitrato, vbi, quoque modo: & quandiu libuit vitur. Paupertatis multa possent referri documenta; sed vnum instar sit omnium. Cum ex Belgio in Italiam redijt, abeunti Ioannes Austriacus magnam vim auri, viatici nomine, obrufit: nunquam tamen potuit adducere, vt nisi quod parce satis esset, acciperet. Tum Ioannes Syngrapham impegit, per quam iubebat ei mille nummum Mediolani dependi: quam Rodericius, ne altercicaretur pertinacius, cum accepisset, Mediolano ad eundem remisit, gratias agens, ac pecuniam Belgicam sibi affatim suppeditauisse significans. Quin etiam ipso in Belgio cum ei eleemosynæ nomine certa pecunia in certum spatium numeraretur, quod perinde atque sua militibus stipendia, videbatur decreta, eodem modo exigenda, maluit emendicare aliunde, victum, quam videri contra Societatis instituta fecisse, quæ vetant quicquam, pro ministerijs accipi. Talis vita congruentem sibi clausulam habuit: ad quam se vt cumulatus præpararet, diutius nec ita grauis morbus spatium dedit. Conuenit cum Petro Antonio Spinello, qui tum Philosophiam docebat, vt vbi articulus sibi decedendi instaret, nomine suo ex formula illa, quam supra dixi, faceret preces, addens se, vbi tempestiuum foret admoniturum. Dominica prima ieiunij magni post meridiem nihil tale cogitantem accersit, tempusque ait adesse eas preces faciendi: qui statim prope lectulum decumbentis flexo genu per vnus ferme horæ spatium peregit. Inde abiit ad sodalium Beatissimæ Virginis, quod curabat, ad quod pomeridianis horis conuenire quidam lecti solebant. Moxque ad eum misit Rodericius, qui moneret, vt vna cum sodalibus accelerationem sibi, si Deo placeret, transitus precarentur. Missis sodalibus Petrus Antonius recta ad Rodericium redit. Atque is totum corpus in morituri habitum componit, ac subinde tanquam videret aduenientem mortem, ac volens reciperet, iam dudum diuinis omnibus præmunitus mysterijs spiritum placide exhalauit. Otellus, vt quidam Patrum de eo pronunciarunt, quantus quantus erat, totus erat bonitas, humilis, recti in omnibus exempli, consuetudine affabilis, diligens, & assiduus in studijs, qua cura nullo magistro græcas dicitur, & hebraicas literas didicisse: parcissimus temporis, qui etiam vt significaret superuacuas consuetudines rescindendas, solebat dicere, Amici fures temporis. Ad hæc laboris ad miraculum patiens. Multos annos egit Messana: quo tempore cum ante meridiem sacris diebus in Societatis templo concionem haberet, ibidem vix absoluto prandio, doctrinam Christianam explicabat, mox in Basilica

72
Libertas eius apud summos.

73
Vt in aula se gereret.

74
Obedientia eius erga Præpositos Societatis.

75
Paupertatis amor.

76
Præsumptam mortem pie obiit.

77
Otellus eximie bonus, humilis & affabilis.

78
Diligentia eius in studio literarum.

79
Laborum patientia.

Bea-

Beatissima Virginis, quæ in ea vrbe primaria est: Epistolæ S. Pauli interpretabatur: inde sub vesperam eodem die in cœnobio Virginum sacrarum rursus verba faciebat: operarijs vero diebus & sacerdotibus domesticis, & interdum Clero, casus conscientia explicabat: & præter domestica adhortationes alias habebat publicas diebus veneris. Idem institutioni Tyronum, & domesticorum confessionibus, & templi procuratori præerat. Super hæc nobilissimi cuiusque ciuium excipiebat confessiones; magnaque frequentia assidue consulebatur non solum à Mamertinis, sed etiam vicinis ex Urbibus: quodque Prædicator Sancti Nicolai (sic enim appellabant) responderat, Pythagoricæ autoritatis modum, ac fixum erat; eo maxime, quod ille responderat. Tot inter labores nullam omnino patiebatur secum fieri religiosæ disciplinæ exceptionem, quamvis sæpe valetudinis Præfectus contra niteretur. Porro ad eum audiendum, vbiunque verba faceret, miri erant concursus. Genus vero eius eloquentiæ nihil habebat profani artificij, quin potius tantum quendam non admodum suauem, ac paucum ridiculum. Sed tanta erat cum sanctitatis opinio, tum diuinæ opis presentia, quæ voci eius vocem virtutis dabat; tanta sinceræ animi ingenuitas, & affluentia spiritus, qui in eo loquebatur, vt non raro cum ad audiendum aliqui conuenissent captandi risus causa, darent pro risu lacrymas; compunctique eode plane in alteros commutati viros, feliciter ipsi quodammodo capti, deridique discederent. Nec facile est existimare quantos vbi que pietatis fructus retulerit, vt plane liceat intelligere christianam eloquentiam in veritate, conuincioneque cum Deo sitam, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; quantoque enixius ijs, qui apte fructuoseque volunt dicere, diuina illa adimenta curanda sint, quam oratoriæ facultatis ornamenta. Collegia hoc anno per Italiam suscepta ex multis quæ offerebantur, quatuor. Sed Castriense in Neapolitana Prouincia non processit: In Romana Anconitanam obiectis ab Episcopo differtatibus dilatum est. Duo itaque tantum inchoata, Placentinum, ac Vercellense illud in Veneta, hoc in Mediolanensi Prouincia. Octavius Farnesius Dux cum initam aduersus se coniurationem Placentiæ deprehendisset, maximo libertatis periculo, simul gratias Deo acturus, simul etiam sperans hoc sibi fore impetorum magis fidos populares, quod fideles Deo redderentur, ex Parmensi Collegio publicæ utilitatis documentum expertus, ei quoque Ciuitati comparatum alicuius asserre decreuit. Rem Palmsus Visitator coram cum Duce tractauit, ac domicilium ab eo assignatum accepit: vbi prima initia posita, paucaque de Societate morati vsque ad annum 1584. cum ad curiam Sancti Petri migratum esset, quam Philippus Sega Placentinus Episcopus, qui post fuit Cardinalis, animarum procuracione liberatam autoritate Apostolica attribuit. Ibi anno insequens duæ scholæ latinitatis institutæ. & mox addita tertia: proque priori ruinoso templum excitatum est templum, atque magnificentum; ac postea etiam domicilium in suo loco fusius dicitur, in paucis laudatum accessit. In Vercelleni excitantibus Io: Franciscus Bonhomius eius vrbis Antistes studio ac sedulitate cum Guidone Ferrerio Cardinali Vercelleni certauit. Sed is opibus superauit, qui fundum Præposituræ Sancti Stephani, quam ipse commendatam habebat, in eam rem à Gregorio Pontifice impetrauit. Addidit tamen Episcopus annui subsidij quantum, & tantumdem Dux Sabaudia Emanuel Filibertus, cuius in ditione Vercellæ sunt. Attributa est initio Sancti Petri ædes vna cum domo adiuncta, & noui domicilij præpararet. Anno insequenti Iulius Coccapanus nominatus nouæ familiæ Reçtor Socios ex Episcopali domo, in qua vsque ad eam diem degerrant, ad S. Petrum traduxit: & humaniorum literarum Magister, qui Clericis Seminarij doceret, accitus est. Verum non nisi anno 1588. cum ad Templum Sanctissimæ Trinitatis translatum, ac gemina ibi latinitatis classis instituta esset suam Collegium speciem ac formam accepit. Singulari Dei tutela Nouelleniense Tyrocinium à suprema calamitate seruatum est. Dudum grassatores Mantuanum, Regiensisque agrum & alias circa oras stupris, rapinis, & stragibus per-

80

Eiusdemque autoritas merito par-ta. Exactio disciplinæ religio-sæ.

Eloquentiæ Diuina vis.

81

Fructus infi-gnes.

82

Castriensis & Anconi-tani Colle-giorum de-signationes vrbe.

83

Placentinū Collegiū ab Octaui-o Duce fun-datum.

84

Eius trans-latio.

85

Vercellen-sis Collegij fū-datio.

permiscebant, cum demum ad arcem Nouellariensem spe prædæ animum adi-
ciunt. Placuit (quo consilio incertum) ab Tyrocini nostri domo rem exordiri
iniectoque per noctem in rectum cui multa superstabat materia, igne, iam flamma
inualuerat, cum deprehensum forte periculum est. Accurritur à domesticis,
à vicinis, ab Arcis quoque custodibus, frustra erant remedia: flamma victrix
quicquid objiceretur, in nutrimentum vertebat. Diuina igitur, humanis adeo
victis, præsidia Valentinus Rector cum suis Tyrõnibus in genua prouolutus im-
plorat, postque aliquantum precum magna concepta spe, reliquiariam thecam
sacculo serico inclulam, quam ferebat è collo pendentem in medios debacchan-
tis incendij vortices mittit. Vix in flammam sacra descenderant pignora, cum
repente, turba omni spectantium stupore defixa, violenta illa pestis extingui-
tur, ac mox theca ipsa cum reliquijs adeo reperitur innoxia, vt ne vittam qui-
dem vnde sacculus pendebat, ausus videretur ignis attingere. Nec tamen ab-
stiterit nefarij homines ab incendio iterum tertioque tentando: sed antequam
praualescerent, Deo scilicet tutante, deprehensi sacrilegi conatus & oppressi
sunt. Cœpta superiore anno expeditio in Salutios, cum eos haberet progressus,
vt legendo fructui paucitas operarum obstaret, iussit Pontifex noua mitti subsidia.
Missus quoque & Ioannes Baptista Velatus, qui socijs per ea loca præset, vbi
referre ad Iacobum Crucium Taurinensem Rectorem minus commodum foret.
Ea se non modo sedulitate verum etiam dexteritate Velatus gessit, vt hominibus
etiam probaretur errore infectis. Ardentior erat, & contemptor periculorum.
Ioannes Baptista Vanninus, qui Lucernæ in magno ieiunio concionatus, cum
prouocasset ad disputationem Ministros Vgonottorum, quippe quos deprehen-
derat sola stare inani quadam opinione sapientiæ: atque ipsi quo certamen de-
tractarent, agendum scripto potius dicerent, in Pagum cui nomen Villar Bo-
biorum, eos ipsemet audacter conuenit, itaque vrsit, vt cum salua existima-
tione nullum esset effugium, auderent conferere manus. Verum is exitus fuit
congressus, vt ordine relatus in scripta magnum catholice religioni momentum
vbicumque lectus est, fecerit. Posthac Bricheraffum profectus, dum consuetis
instat laboribus, venerationi Christi corporis anniuersaria dies illuxit. Instituitur
supplicatio non infrequens illa quidem, sed partim temporum licentia, partim
Vgonottorum instinctu sordidissimis ludicrarum rerum spectaculis inquinata.
Quæ cum Vanninus cerneret, impetum animi tenere non potuit. Infert se se
in turbas, & indigna machinamenta partim orationis grauitate, & spiritus fer-
uore summovit, partim ipsemet aduersus evertit, disiecitque; partim ipsi auto-
res, antequam adipfos illa quasi tempestas perueniret, verecundia subducunt.
Id demum quod armatorum vix attentasset manus, vnus fiducia sacerdotis ef-
fecit. Carmaniolæ Ioannes Antonius Grassus sodalitatem Perseuerantia (sic
enim appellauit) superiore anno ad frequentem restituendum vsum sacramento-
rum inchoatam, valde amplificauit: multaque nobilia capita nomen in eam de-
dere. Viglianæ, quod oppidum inter prima eius regionis, nobilitate, ac specie
numeratur, quamquam nullus erat palam sectator erroris; tamen non pauci
erant occulti. Nec obscure intelligeres agram pietatem, quod diuinissimi sa-
crificij obsolecebat passim reuerentia. Sodalitas quæ olim floruerat se se flagel-
lantium, plane conciderat. Gliscebant de religione secreti sermones, adeo vt fe-
minæ quoque haberent inter se de fidei dogmatis conuenticula, vna Euangelium
explicante. Hic Casar Casullus opportunè labentibus rebus dexteram porri-
gens, appositis concionibus de ijs rebus, quas locus maxime postulabat, sustulit
feminarum concilia, restituit sodalitiū se se verberantium, Missæ frequentiam
ac pietatem redintegrait, libros Hereticorum multos è populi manibus excu-
sit, data opera, vt earum seminator pestium comprehenderetur, aliaque id
genus egregiè præstitit; dum eius socius euentu maxime oprabili pueros cate-
chismum ita edocuit, vt nihil esset tam commune in tenera ætatis ore, vijsque
ac domibus, quam Christianæ sapientiæ rudimenta. Similia his, parique stu-
dio alios alij percurfantes pagos, & oppida conabantur, non sine magnis inter-
dum

Hist. Soc. Jesu Par. v. Tom. I.

C

dum

87

Incendunt
Nouellari-
sis domus
iniecta in-
noxie in fl-
mas theca
reliquiaria
restinctum.

88

Io. Bap. Vā-
ninus Mini-
stros Hugo-
nottorum,
ad disputa-
tionem Lu-
cernæ pro-
uocat:
Et vincit.

89

Idem Bri-
querafi spe-
ctacula pro-
fana pompæ
Sanctissimi
Corporis
Christi ab
Hereticis
opposita di-
fijcit.

90

Sodalitas
perseueran-
tiæ Carma-
niolæ insti-
tuta.

91

Res à Cæ-
sare Casul-
lo Viglianæ
feliciter ge-
stæ.

92
Possuinus
in Moscho-
uiam mitti-
tur.

93
Missio Epi-
daurensis.

Eiusque
fructus.

94
Labores So-
cietatis in
monte- Li-
bano.

95
Recogniti
libri Maro-
nitarum no-
tatis & re-
futatis er-
roribus.

96
Concilium
Episcoporum
accitu Pa-
triarchæ
Maronitarum
celebratum.

97
Hæsitatio
Maronitarum
in causa re-
pudij.

98
Acquisitio
tamen &
Romana
Ecclesiæ pa-
rent.

99
Errata li-
brorum mul-
tis exemplis
vulgata ad-
monitionem
cautele.

100
Patriarchæ
Michælis
pia mors.

dum vitæ periculis, verum maioribus celestis tutelæ experimentis. Expeditio in
Molchouiam ingentem concitauit expectationem. In eam Antonius Possuinus
Gregorij Pontificis missu profectus, comitem Ioannem Paulum Campanum de-
xit, qui Brunensi Collegio præerat: de quo mox in rebus Polonicis agam. Ad
Illyrios Epidaurum (iubente item Pontifice, ex quo Archiepiscopus Hierony-
mus Mattheuccius postulauerat) missi cum fratre adiutore Ioanne Meo Philippo
de Philippis, & Simon Bonnicus, natione ille Sardinus, hic Melitensis, sacerdotis
probi, nauique. Excepti sunt ab Republica perbenigne, præcipuoque studio
à Sodalibus Sancti Rocchi, quorum & diuersorio, & sacra æde utebantur. Ex col-
lata in diem stipe cum victitarent, adeo præueniebatur eorum necessitates libera-
litas ciuium, vt vix vnquam, emendicationi locum relinqueret. Præter vtilita-
tes solennes ex concionibus magni ieiunij in Templo principe à Philippo habitis,
ex catechesi, ex doctrina quæstionum conscientiæ, & id genus pietatis priuatæ
ac publicæ instrumentis, memorabile ante omnia fuit dissidium Rempublicanum
inter Præsulemque coercitum. Magnam id offensionem præbebat populo, ma-
ioris impendebat metus calamitatis, cum Deus pacis vtorumque animos, concili-
antibus Patribus, adeo permouit, vt Antistes in urbem, vnde ab nauigaturus
exierat, placide reuersus, publica gratulatione, & honorifico omnium plausu rece-
ptus sit. Eidem cum Diocesium viseret, fidelem Patres operam, & salutarem na-
uarunt. Sed interim euentu latissimo in Monte-libano Ioannes Baptista Elianus,
& Ioannes Brunus Maronitarum culturam vrgebant. Postquam Pagos circum-
omnes cursarunt, præcipuo studio recognoscendis eorum libris, notandisque
ac refutandis insunt erroribus, qui siue per hæreticorum fraudes, siue per sim-
plicitatem gentis irreperant. Quod vbi valde promotum est opus, Ioannes Bre-
nus firmam eorum, aptamque genti confutationem conscripsit, testimonijs è di-
uinis literis, sacrisque concilijs, item Pontificum decretis, & sanctorum Patrum mo-
numentis corroboratam. Tum admonent Patriarcham vt, si placeat, Episcopos
& qui præterea fore vsui videantur, in vnum cogat, de que notatis ab se capitulis
eorumque confutatione disquirant. Interesse enim talia à multis cognosci, & re-
diri: si qui qua in re contra vel opinarentur, vel aliquid afferrent. Probauit con-
cilium Patriarcha. Patres, quo liberius sententiæ dicerentur, tradito suarum opi-
nionum libello, de quo disceptandum erat, suam tantisper à conuentu
præsentiam remouerunt. Illi cum diligenter singula perpendissent, accitis Pe-
tribus, cetera sibi vehementer probari aiunt, in vna repudij causa non nihil re-
stare difficultatis. Nam præterquam quod per eas circa oras cunctæ gentes ac se-
ctæ morem frequentent, priore superstite coniuge nouas nuptias ineundi, vici-
ri admodum graue, vt innocens vir, qui ob adulterium coniugem dimiserit, vici-
na culpa Matrimonij fructu in perpetuum careat. Contra ea Patres docere: Rem
esse plane catholica fide sancitam, sacrisque Concilijs, & grauissimis Doctores
comprobatam, neque posse aliter fieri, nisi cum graui diuinæ Maiestatis iniuria.
Ita demum tradere veritatis interpretem, Ecclesiarumque omnium magistrum
Romanam Ecclesiam. Quæ cum enucleate, prolatisque sacrorum autorum tes-
timonijs expromerent, Patriarcha magno animo, & asseueratione constanti per-
nuntiauit, nullo vnquam modo permittiturum se post hac, quandiu vita coniugum
alteri superesset, vt alter nouo se matrimonio implicaret; & hac re ostensurum
quanti autoritatem Pontificis Romani faceret. Antistitis autoritatem omnes in-
cunctanter sequuti, eoque pronius, quod (vt sæpe monui) non prauitate mentis
sed per incitiam, ac simplicitatem interdum ab orthodoxis moribus dissidebant.
Itaque reperta in suis libris errata, quo facilius quiuis per se se deinceps agnosce-
re, & abolere posset, multis exemplis vulganda curarunt. Statu rerum iam pla-
ne composito, nihil fiebat reliquum, nisi vt vigil, & acer Præsul retineret pro-
clara coepta, atque prouerberet, cum Michaël Patriarcha, qui magnum ad illud
animum gerebat, in morbum prolapsus xij. Kal. Octobris è vita concessit. Adhuc
illi supremo tempore Ioannes Baptista, & Extremam vnctionem, rem ijs certis
antea incognitam, adhibuit. Ille vero nihil habuit, quod grauius commenda-
ret.

Soc. 42. A
 ret supremis verbis, quam ut Romanam fidem tueri omnes omni ope conarentur: Eoque præcipue lætus decessit, quod Nuntios Apostolicos in sua Diocesi videret, interque manus eorum efflaret spiritum. Octavo post die ad nouum Patriarcham dicendum gens conuenit: summoque Episcoporum, Cleri, & populi consensu liberæ vocis suffragijs (hic ibi mos tenet) declaratur Patriarcha Sergius (Sarchis ipsis dicitur) Archiepiscopus, demortui Patriarchæ frater. Is inde vsque à prima ætate in Cœnobio vixerat, longe ab hominum, ac præsertim feminarum conspectu alienus. Nam situm erat in Valle cœnobium, in quam feminis ab longo æuo anathemate interdictus erat accessus: nec quopiam prodire ipse, vbi feminarum occurfus foret, solebat: Virgo habebatur: nihilo virtutum aliarum laudibus minor. Caterum comitijs impendentibus adeo verebatur ne ad Patriarchale onus adigeretur, adeoque persuaserat sibi periclitaturum se de æterna salute si ei sarcinæ colla supponeret; vt apponenda custodia fuerit, ne se fuga subduceret. Vbi autem promulgatus est Patriarcha, flens vberime, orat, obtestaturque per Deum, vt sibi parcant. Se vmbra, ac solitudini asuetum, gerendarum rerum rudem ne cogant id subire onus, cui cum & sua, & ipsorum perniciæ demum succumbat. Cum omnes perstarent in sententia (sciebant enim optimum virum, & prudentia documenta multa perspexerant, quod multa per eum supremo maxime tempore valetudinarius frater administrarat) denuntiat libere nunquam cessurum se, nisi Episcopi, quod statim præstitere, in certa quadam disciplinæ capita fidem suam obligarent. Sub hæc antequam diuini Sacramentum in solenni missa susciperet, formulam catholicæ fidei Patrum monitu, è synodi paulo ante editæ decreto pronuntiauit. Postero die cum totum clerum coëgisset, omnia ea proposuit, quæ Patres decreuerant, adhortans vt diligenter exequerentur: quod omnes solenni sibi voluntatum ad Romanam Ecclesiam inclinatione alacriter receperunt. Valuit plurimum ad effectum rerum, huius creatio Patriarchæ. Namque priorem cum ætas, ac valetudo in Cœnobio, aut in lectulo plerumque detineret, is Diocesium per se se iustravit, omnia ubiq; recognouit, sacrum chrisma atatibus idoneis impertijt, & pleraque alia ad catholicæ Ecclesiæ vsum reuocauit. Vt iam nec differretur baptismus recens natis, nec eisdem continuo chrisma adhiberetur, nec præberetur Eucharistia ante compotem rationis ætatem: nec diuortia, ac nouæ nuptiæ superstite altero coniugum fierent; Item chrisma renouatum est solenni die maioris hebdomadæ è balsamo duntaxat, oleoque; vetusque combustum: quod multos annos intermittere mos erat. Inducta consuetudo ex azymo pane diuinæ Eucharistiæ conficiendæ Romano more, quem natio sequitur, & alia hoc genus magno cum incremento publicæ pietatis, tantumque erga Gregorium Pontificem veneratione aucta, vulgataque, vt (quod summi honoris habent insigne) ad eius nomen nemo esset, quin assurgeret, & capitis tegmen detraheret. Atque hunc finem sortita est prosperum cultura Maronitarum in Libano-monte. Quorum qui aberant Cyprij, Damasceni, Hieropolitani, alijque, edocti per literas, atque etiam per Episcopos eorum, qui conuentibus interfuerant: quidam etiam aditi coram, vt in sequenti anno referetur. Dignus est præcipua ad posteritatem commendatione Ioseph Obnebeis nobilis Maronita, qui apud Emir (is gentis est pro Turcarum Imperatore Præfectus) gratia multum valens, totum id negotium singulari studio, & caritate prouexit. Nam quantum sit virium ad incrementa publicæ pietatis in cura Principum, aperte licebat hoc tempore cum alibi, tum maxime in Polonia cernere, vbi res ad pristinam sanctitatem intento in hanc curam optimo, ac fortissimo Rege Stephano, meliore in dies cursu redibant. Numquam is desisteat Societatem, quoniam ad eam rem vtilem experiebatur, nouis augere ornamentis. Vilnensis Collegij vectigalia, quod & ad emolumentum, & quietem religiosam pertinebat, cum alijs opportunis commutauit, admiratus diuinam in ea re prouidentiam, quod Senatus ipse Hæreticus eam illi causam commendasset. Sed minus est mirum, cum tam pronum inferioribus sit studia induere, vel simulare superiorum. Res Transyluanicas qua cura promouerit infra narrabo. Periculum

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

C 2

vide-

101
 Sergius eligitur in Patriarcham.

Eius virtutes.

102
 Recusat quantum potest Patriarchatum.

103
 Acta eius in Patriarchatu præclara.

104
 Ritus Romani in Maronitarum vsu inducti.

105
 Veneratio eorum erga Romanum Pontificem.

106
 Iosephi nobilis Maronitæ zelus pro Ecclesia.

107
 Stephani Regis Poloniae amor in Societatem.

videbatur ne legationis Moscouiticæ causa, quam Posseuinus gerebat, offenderetur. Sed ille omnia optimo, vt gerebantur, animo excepiens, dixit se ob reuerentiam Sanctissimi Domini (his enim verbis vsus est) & Sedis Apostolicæ, siue pax conficeretur, siue perstaret bellum, iter legato velle in Moscouiam aperire, quamuis de Duce Moscho, vtique homine tyrannicis peccatis obruto, vix quicquam Ipei crederet ad conversionem relictum. Tertiam Rex hoc tempore aduersus Moschos expeditionem obibat, grauiusque premens ad consilia pacis adegerat. Ioannes Basilij rerum potiebatur, qui paci honestius, & aequius imperandæ, tametsi religione Ruthenus, hoc est ferme è schismate græco, legatum in Urbem Thomam Seuerigenum ad Gregorium Pontificem misit, orans, vt is pro sua in christianos Principes autoritate auerteret eos à fundendo christiano sanguine, & ad coniungenda aduersus Tyrannum Turcicum hostem communia arma cohortaretur. Gregorius cum pridem optasset religioni catholicæ aditum in Moscouiam aperiri, idque frustra tentasset, occasionem libenter arripuit. Et sane magna res agebatur, non solum vastissimæ eius regionis causa, sed etiam aliarum longius remotarum. Quippe Moscouitæ siue à Mosco flumine, siue à Moscua Vrbe Imperij sede, ei imposita flumini, nomen adepti, olim partim Scythi Europæi, partim Asiatici Sarmatæ dicti, in ipsa Europæ Asiæque finibus latissimo dominatu, ab mari concreto, ad vsque Caspium degunt: vt per eos si commercia iungerentur, maximo viarum, discriminumque compendio ad Tartaros, & in Persidem, & ipsam in Indiam penetrari posset. Hoc igitur maiore voluntate Pontifex, quanquam Moscus nihil ageret nisi mortalia, etiam caelestia offrenda illi censuit. Peropportunos huic procurationi visus est Posseuinus, qui nuper reuersus ex Suecia Stephano Regi notus erat, & regionum, hominumque mores, atque adeo ipsas Principum illorum causas non ignorabat: cum Suecia ad Austrum Liuania, de qua certabatur, ad Orientem Moscouiticæ pars ditius adiaceat. Is conciliato multa prece numine, acceptis à Pontifice non solum ad Stephanum Regem, & Magnum Moscorum Ducem, sed etiam ad Christianos alios ex itinere Principes, ad Senatum Venetum, Archiducem Carolum (cuius coniugi Rosam auream item à Pontifice deferebat) ad Archiducem Ernestum, & ad Rodulfum Casarem literis, vij. Kal. Aprilis cum legato Mosco magnum animum gerens, discessit. Quacumque iter fecere, id Pontifice in Moscouitæ delinimentum exoptante, magnis excepti honoribus per Italiam. Inde Seuerigenus rectum tenens cursum per mare Balthicum festinauit in Patriam. Posseuinus post aditum Græcium, Viennam, Pragam, non absque religionis fructu, literis ab Casare ad Magnum Ducem Moscorum ornatus, dein Variana Annam Poloniae Reginam de Sueticis rebus ex mandato Pontificis alloquutus, Vilnam ad xvij. Kal. Iulias cum deductis ex Austria socijs Ioanne Paulo Campano, ac Stephano Drenostzio sacerdotibus, & laicis Andrea Modestino, & Michaële Morieno peruenit. Stephanus Rex totus in luctu ex Christophori fratris sui Vaitoda Transyluaniae acerbo funere: totus in bellico apparatu contra Moscum erat: auditoque Posseuino, quæ ante solebat dicere, adfirmavit, eam legationem superuacuum prope videri. Nam quod ad pacem pertineret inane Moscum Liuania paratum cedere vniuersa, ac solum ad eximendam bello doneam tempestatem ab callido hoste quæsitæ eas legationum moras. Religionem vero negotium nequicquam tentari. Pro sua tamen perpetua Apostolica Sedis veneratione nihil passurum ad exitum legationis optimum ab se se desiderari. Intellexit non absimilia vero Posseuinus sapientissimum Regem asserre. Sederunt incœpta grandia factorum in numero ducens, neque parcendum ærumnis, neque ob pericula, quæ item multa intentabantur, despondendum animum ratus, tandem aduersus Moscouiam Regem sequutus est Disnam, quo plura interim ex Regis congressu, & Magni Cancellarij Ioannis Zamoscij viri sapientissimi, & operum aliorumque peritorum de Moscouiticis rebus cognosceret. Oppidum, & arx Disna est in Alba Russia ad Danam & Disnam fluuios, non ita pridem ex capta à Moscho Polocia reliquijs condita, quinque dierum iter à Vilna, Hic ad Regem Pol-

108
Iudicium eius de Legatione Moscouitica à Pontifice de creta.

109
Eius occasio

110
Posseuinus Pontificis Legatus cum Legato Moscho reuerente discedit.

111
Et iter per Germania.

Et Polonia.

Soc. 42.

Posseuinus latine iussus habere concionem, tractans quemadmodum praelia Domini praeliaretur, docensque id praestitutum ante omnia, si (id quod faciebat) praerit exemplo. Tum si multis è lectis constat exercitum ad catholica traduci signa curaret: quo deinde ad suas quisque digressi oras, veluti totidem veritatis praecones spargerentur. Postremo si quos subigebat populos, item protinus imbui recta fide iuberet, captiuos praesertim è Nobilitate Moscorum, vt mox corporis, & animi vinculis expediti, promulgatores & Regis victoriarum, & incorruptae fidei reuerterentur ad suos. Haec, aliaque ex animo modesta cum libertate differens, lacrymas pio Regi excussit: addiditque eos currenti stimulos, vt statim curam ad Concionatores conquirendos in Hungarorum militum doctrinam adiecerit. Polociam deinde profecti explicari non potest quandiu, quam impense, accito Vilna Petro Scarga, cum eo, & Consiliarijs suis in Collegij eius conquirendis, firmandisque censibus totus animo versatus sit, tanquam nihil praeterea curarum haberet. Interim adsunt ab Moscouia ad Regem legati per quos Dux, quia fortasse cognito ex Seuerigeno Pontificij Internuncij aduentu, sperabat per eum aliquid se impetraturum, condiciones pacis alias à prius oblatas, easque multò minus tolerabiles, proponebat. Quod Rex stomachatus, legatos postero die dimisit, contestans iam se ne Liuania quidem fore contentum. Hoc iam necessaria magis videri Moschis Pontificiae autoritatis interpositio, & vulgò acceptius Posseuini officium. Quem Rex tradito via ductore Horfam, vsque Basilio nobili viro voluntariorum militum, quos Cosacos vocant, Praefecto, literisque commendatitijs ad Praefectos Arcium Horfae, ac Dorobounae prosequutus, summà cum humanitate dimisit. Praeclarè Basilio cessit hoc iter, quem ab Ruthenica fide ad catholicam comiter tractans, & sapienrer edocens, Posseuinus traduxit. Ab Horfa superato Boristene, cuius illa citeriorem ripam insidet, Dorobounam ventum, postremam ditionis regiae arcem. Hinc equitum non multo accepto praesidio perrectum ad vtriusque fines imperij Lituanicum, ac Moschi peringentia sane pericula. Namque Dorobounenses equites ad sylvarum inexplicabilem ingressum metu latronum, lateque omnia infesta habentium Moscorum, retro vnde venerant abiere. Plena itaque formidine erant omnia. Exaudiebantur truces vndique vlulatus praedonum: pernoctabatur sub dio: augebant syluae, solitudo, militaris impunitas, excursionum licentiam. Nullum, pauculis religiosis, & quibusdam comitibus telum erat, aut tegmen, nisi diuina tutela, quae sane non defuit. Sed intellectum est, certos Horfae, aut Dorobounae expectandos fuisse nuncios de aduentu praesidij Moscouitici, quod ad ipsa confinia Dux ipse praesto futurum sponderat. Vbi primum Moscouiticam pressere tellurem, fixo tentorio sacris operantur Sacerdotes, Deoque omnes gratulati, quod ad id loci detulisset sospites, atque impense earum gentium precati salutem sanctissimae eius voluntati totos sese in omnem casum permittunt. Nec multo post à Duce Magno fidei publicae literae afferuntur, & Pristauius cum sexaginta equitibus adit Theodorus Pochionlein qui deduceret tutos, comitumque suppeditaret. Pristauios enim gens appellat, quos Princeps excipiendis, habendisque hospitaliter legatis nobiles destinat. Huius ductu tertio die ad Smolencium ventum est, vltiori Boristensis ripae impositam Urbem. Hic à quadringentis primo obuiam egressis equitibus, holoserico auroque fulgentibus; deinde ab mille ducentis peditibus perpetua serie dispositis, tum ab vi populi magna inter festas explosiones tormentorum, & faustas omnium acclamationes excipiuntur. Sed in tanta humanitate, ita arcta, assiduaque custodia, septi sunt, quasi hostium, non hospitem loco haberentur. Neque enim Moschouitis Magni sui Ducis iniussu Regna adire aliena, neque alienigenis in Moschouita absque indigenarum custodia versari fas est. In Arce Staricia quadringentis à Smolencio passuum millibus per id tempus Ioannes Magnus Dux agebat. Ea ad flumen Volgam est Arx: Volga amnis Moscouitici Imperij facile princeps: qui post multas ambages longissimo tractu in Orientem lapsus, flexo dehinc inmeridicem cursu, duobus ac septuaginta, vt aiunt, ostijs in mare Caspium euoluitur.

112
Concio Posseuini coram Rege Stephano Distinguitur magna fructu.

113
Stephani Regis pro Collegio Polociensi cura.

114
Iter Posseuini à Polocia.

115
Ducem via Basiliū conuertit ad fidem.

116
Pericula vtriusque ingentia.

117
Sacrificium catholicum in terra Moschouitica.

118
Praesidium à Magno Duce obuiam Posseuino missum.

119
Excipitur magnifice Smolencij.

120
Volgae annis descriptio. Edel Tartaris, Rhae, Ptolem eo dicitur.

luitur, Edel Tartari vocant: Rhâ Ptolemæo est. Per eum in Moschouidum mercus ex Perside, ac præsertim pretiosiora vestium subuehuntur, Nostris Smolencio vix digressis alter Pristauus, & Equites quindecim: deinde sub Staritiam alij Pristau tres cum splendido comitatu equitum trecentorum occurrunt. Hi protinus ex equis delapsi Possuinum seorsim singuli saluant Principis sui nomine: quem Mosci tantum non pro Numine colentes, nunquam nisi longam titulorum præfati seriem, appellant. Itaque vt paucula ad extremum, que ad rem faciunt, verba colligas, solenne illud honorarium carmen sapius audiendum est. Secundum eam præfationem primus ex tribus hisce Pristauis quærit ex Possuino quemadmodum Gregorius Papa valeat, deinde satis ne ipse recitaret equitarit. Id ipsum eadem formula percunctatus alter, addidit, Magnus noster Dominus Gregorio papæ Romano in te reuerentiam defert. Postremus vero ipsos tres, & singulos nominavit, ab Magno Domino missos, qui Possuino, ac socijs quicquid vsus foret, prospicerent. Post hæc è prima nobilitate vir equum magnificè instratum admouens, Antoni, inquit, hoc equo Magnus Dominus gratiam tibi suam declarat: quæ item solennia verba sunt in munibus Principis. Reddita salutatione ad morem gentis, atque equo, Ne abstinentia intempestiua summæ rei obesset, accepto, quinque pauperes Dei serui inter Purpuratorum agmina, & omniium Ordinum celebritatem xv. Kal. Septembris Staritiam intrant, & ad hospitium pro regionum vsu magnificum deducuntur. Eo die excepti conuiuio publico: cui præter nominatos Pristauos quinque, & alios circiter sexaginta, prænobilis adolescens missus à Principe, tanquam Vicarius officij eius, interfuit. Hic assidens Possuino, vbi ferculum quodpiam inferebatur in mensam, assurgens, & caput aperiens, ceterisque pariter idem conuiujs facientibus, Ioannis Basilij exordiens semper à capite, & exequens illustri- titulorum Magni Ducis acerrum, addebat, hoc tibi pisce (vel aliud) vt res erat, nominans, gratiam suam ostendit. At vbi summum illatum est ferculum, hilariter *Cleb da Sol* pronuntiat, id est panis & sal, quam habent Mosci supersticiosam omnium mensarum clausulam, rati valere ad pestem omnem auertendam: quod quidam olim Sergius Monachus, quem pro sancto venerantur, prandente apud Le- Demetrio Magno Duce, eorum prolotione verborum dæmonem ab cella fugant. Biduo post maiore quam vellent pompa ad conspectum Serenorum Magni Domini oculorum (ita gens loquitur) admittuntur. In folio gradibus duobus ab terra sublimi aurea spectandus chlamyde ad talos vsque demissa, interlucentibus picta vnionibus, ac gemmis, Dux magnus sedebat: Ex eodem opere humeris iniectum breue palliolum, quale Præsulibus nostris gestare mos est: gemmis ab ceruice torques labebatur, aureis globulis alternatim, grandibusque gemmis vterque confertus: quorum maior ad pectus vsque alludebat inum; ex breuiore aurea crux palmum longa, pollices duos lata, pendebat. Quippe religiosum est Moscis infra pectus sacra demittere, ne videantur propius inhonestis partibus smouere. Digtos singulos annuli distinguebant bini, terniue, gemmis illuminatis clarissimis. Pro sceptro gestamen argenteum auro tectum Episcopali lituo simile, gemmis, Margaritisque artificiosè conspersum: Nec absumile Pontificis Maximi thiaræ, nisi quod paulo amplius, capitis erat insigne, multo id quoque auro, multo ardens honore gemmarum. Neque parum in ocreis (nam calcei Moscis inusitati) operis, & ingenij: quas rostratas, recuruasque discoloribus internitentibus gemmis magni pretij superne lapilli tegebant. Ad læuam Ioannis filius natu maximus ornato eodem sedebat humiliore in folio. Multi circa purpuratis referti subfelliolum ordines: ita posterioribus sensim assurgentibus, vt spectare omnes, spectarique possent. Vbi in conspectum magni Ducis ventum est, Senator primarius surgens vsitato Genti obseruantia verbo, Maxime Princeps, inquit, Antonius Possuinus, & comites humum tibi fronte feriunt. Tum continuo Dux, vt valeat Gregorius Papa interrogat: & Pater, ita Deus Serenitatem tuam perdiu seruet incolumen. Dein iussus mandata exequi, vt magnificentiorum & ipse Pontificis Maximi appellationem faceret, *Sacratissimus*, inquit, *Dom-*

121
Quibus officijs & salutationibus exceptus Staritina Possuinus vbi erat Aula Ducis Magni.

122
Ingressus Possuini Staritiam.

123
Conuiuium solenne Moschouidico ritu.

124
Superstitiosa epularum clausula.

125
Descriptio Ducis Magni Legatos admittentis.

Soc. 42.

Dominus Noster Papa Gregorius XIII. Vniuersalis Ecclesie Pastor, Christi in terris Vicarius, Sancti Petri Successor, multarum regionum, terrarumque Dominus, seruus seruorum Dei amantissime Serenitatem tuam salutat, eique benedictionem precatur. Surrexit Dux ad Pontificis nomen, tamdiuque stetit, dum gratias egit. Tum assidens, Tu vero inquit Antoni recte-ne equitasti? Recte, inquit ille, Deo gratia, quodque in Serenitatis tuæ obsequium cedat. Inde Ducis, ac eius filij dextram osculatus: tradere iubetur secretario literas, & munera quæ deferebat exponere. Quo loco gentis modestiam inde velim intelligi. Ferebatur inter cetera dona picta Deiparæ effigies, rara opus subtilitatis, ebened, argento, auroque inclusa, ea tamen tradita non est, quia cognitum erat gratam Principi non fore, quod in genu Parentis Iesus infans sedebat nudus; & hunc puellus alter Ioannes Baptista item nudus adorabat. Quæ cum Pictores nostrates in artis ostentationem elaborent, ceterique mirentur, Moschi multo sapientius ferre non possunt. Tantum absunt ij (quod sane cultiorum nationum probrum est) ab simulacris obscœnis perferendis. Exposita dona cum Princeps singula contemplatus probasset, Possuinum quæ ad negotia spectarent cum Senatoribus & consiliarijs iubet seorsim agere: in eumque ipsum diem solenni ad conuiuium vocantium formula, ad panem & sal inuitat. Narrabant deinde Aulici omnium quæ longo tempore vidissent, sumptuosissimum id fuisse conuiuium. Discumbentes centum numerati: stragulum in mensa nullum præter mantile: tum panis, salinum, vtceoli duo, in quorum altero acetum, in altero piper: quibus rebus ex auita superstitione mensas omnes instruunt, præterea nihil. Non mappa ad tergendas manus, non lances pani subiectæ, nulla fuscilla, ne cultri quidem. In mensa, seposita supra quam Imago Dei Matris perelegans cernebatur, Dux cum Ioanne filio confedit, nominatimque nostros appellans, collocauit in proxima. Epulæ tum illatæ, non illa quidem ad exquisitas ceteriorum Prouinciæ conditæ delicias, haud tamen lautitiæ expertes. Dux seduli Patris familiæ quodammodo partes agere, attentus esse, circumspicere ne quid vsquam deesset. Nunc nostris de sua mensa, nunc alijs vel remotissimis missitare. Nam & mensæ quo remotiores, eo celsiores sunt, vt conuiuias, qui præter paucissimos, promiscue confident, videre singulos Princeps, ab ijsque vicissim queat videri. Ea vero sedulitatis benignitate ceteros quoque egregie occupatos habebat: Nam cum mittente quid Principe, conuiuiæ assurgant omnes, stentque quandiu lator dicat, Magnus Dominus hoc tibi dono gratiam suam declarat, alterque respondeat: Perio humum fronte, plus sexages spatio duarum horarum, quibus conuiuium tenuit, assurrectum est. Si cui vero Dux propinaret, quo is eumque loco esset procedebat in medium, salutatoque Principe, arbitrato suo, nulla lege scyphum exhauriendi, bibebat. Sed hac in re simplicius agendum sibi nostri duxerunt, nec aliquo prodeundum. Sub medium ferme conuiuium, cubitis Dux mensæ innixus, facto ab omnibus silentio, his verbis Possuinum alloquitur, *Antoni comede, ac bibe: nam iter haud modicum ex Vrbe Roma hucusque confecisti missus à Sancto Patre omnium supremo Gregorio XIII. Ecclesie Romane Christiane Pastore constituto à Deo quem nos quidem veneramus, ac Vicarium Christi agnoscimus, tibi que propter ipsum omnem reuerentiam exhibemus.* Tum addidit de Superiorum Ducum Moscouiæ ad Romanos Pontifices legationibus, & ad Romanos Imperatores, ab hisque vicissim ad illos. Quæ cum stantibus cunctis, & attentè audientibus dixisset (quamquam exitus docuit oratione vel pro tempore ficta vsus, vel certe non qualem debuit primatum Romano Pontifici tribuisse) valere tamen ad maiorem existimationem ingenerandam Moschæ nobilitati, quod vel ex obseruantia aduersus Legatum, ac socios deinceps maiore perspectum est. Insequitis deinceps diebus in negotia legationis incumbitur. Postulabat Pontifex vt Ioannes, quod per Legatum suum sponderat, si Polonico expediretur bello, arma cum ceteris christianis Principibus aduersus communem hostem conuerteret: commeandi facultatem per suas terras Pontificijs legatis, si qui vnquam ad Persas: aut Tartaros mitterentur, daret: catholicis negotiatoribus commercia

126

Prima saluatio Legati ad Magni Ducem.

127

Ad nomen Pontificis assurgit Dux.

128

Modestia Moschorum in vitando aspectu nudorum corporum.

129

Dux Magnus Possuinum conuiuium excipit.

130

Verba Ducis Magni ad Possuinum super mensam.

131

Ex ijs veneratio Legati aucta.

132

Postulata Pontificis à Moscho.

cia in Moscouia essent: ac templa, ritusque catholici. Ad hæc paterno studio Ducem ad catholica sacra, & Romanæ Ecclesiæ communionem exhortabat. Multum super his actum; nec cetera ægrè impetrata. De religione cum penitus abnueretur, adeo ut quæ ad eam spectarent, prohiberet etiam Dux ab interpretibus Ruthenicè verti; illud demum expressum, ut integra res ad reditum ab Rege Stephano Possëuini, pacemque confectam referuaretur. Polonus quippe inter hæc armis intra Moscouiæ fines illatis, Pleschouiam nobilem urbem obsidione vehementer vrgebat. Itaque si ea in hostium potestatem veniret, pacis compositionem sibi Ioannes haud paulo durior fore prospiciens, rem ita composuit, ut Possëuinus profectionem ad Stephanum maturaret, & vnaque Ioannes Paulus Campanus iret porro cum literis ipsius Magni Ducis ad Casarem Venetosque iungendi commercij causa, & Romam ad Pontificem perrederet: tertius vero sacerdos Stephanus Drenocius, qui Slaus natione non nihil Moschouitice intelligebat, cum socio apud ipsum Ioannem maneret, Quos etsi apparebat ad pacis modo effectum velut obsoles retineri; dedere tamen Patres non illibenter, sperantes nonnullum religionis momentum, vel si solum in ijs ortu religiosi cernerentur, spectandisque catholicis, præsertim à summo Pontifice missis, Schismaticorum oculi consuescerent. Rebus in hunc modum comparatis, postridie Iduum Septembris die Sanctissimæ Crucis exaltationi sacro, post matas ad Deum suas præces, dulcissimumque inuicem complexum, pusillus ille Christi manipulus distrahitur, Drenocio, ac Morieno Moscuam; Campano, Possëuino, Andrea, Plescouiam versus ab Staricia iter ingressis. In itinere Plescouiensi longo, ac permolesto illud solatium fuit, quod Magni Ducis vna missus interpres à Ruthenico schismate ad legitima sacra traductus est. Tertio Nonas Octobris ventum ad regia castra, mirum quanta voluptate & gratulatione vniuersi exercitus. Nam dulce omnibus nomen pacis, optatius faciebat asperitas ingruentis hyemis, quæ erat toleranda sub pellibus: cum Plescouiæ non nisi post multum incommodorum, ac temporis, multumque sanguinis sperari expugnatio posset. Rex Possëuino confestum accito, priuatimque & in senatu auditis quas afferbat à Ioanne conditionibus pacis; suas & ipse protulit prope eadem quas Moschus paulo ante respuerat, verum eo iam proniores, quod quas aper Polono pernegabat, Naruam aliasque Liuoniæ maritimas Arces, Ioannes Suecus Rex hoc ipso rerum articulo expugnarat. Misso igitur cum his conditionibus, suisque literis ad Ducem Magnum Andrea Apollonio, quo vtebatur interprete, iuvene fideli ac sedulo, Possëuinus, laborum partem ad æternas vtilitates militum deriuauit. Martinus Laterna hoc proprie vrgebat opus: prohibendis vitijs, tollendis dissidijs, subleuandis decumbentium, ac morientium animis, itemque corporibus, expugnandis hæresibus. idem ad Regem, ac Proceres: idem ad promiscuas copias gemina concione, latina, atque vernacula, diebus sacris verba faciens, gratus vulgo, ac salutaris. Campani Romam profectio muleum Regi quoque Stephano probabatur, præsertim ut noua religiosorum auxilia à Claudio Generali impetraret, nominatimque ad Transyluaniam, quam videbatur Rex in oculis ferre, tum etiam si pax succederet, ad Liuoniam fidei sancte restitendam. Literis igitur, mandatisque à Stephano etiam acceptis Campanus iam iam se daturus in viam, à Carminatâ Visitatore Vilnam accitur Polonicè ut Prouinciæ administrationem suscipiat. Anceps negotium videbatur. Censebat Res dum Visitator in Prouincia esset, sine rerum incommodo posse Campanum Romam excurrere: Idem in Moschouiticis, & Regis ipsius nominabatur literis: idem mandata coram exceperat; utique eo commodius peracturus, quod recum omnium fuerat, & spectator, & particeps. Hæc vna ex parte cum afferrentur, assensum tamen Campanus obediendi amore sustinens, Vilnam aduolans totum se Carminatæ potestati permittit. Is re coram Deo diligenter inspecta, magis è christiana publica censuit, si Campanus per Tabellarios transmissis Principum literis, additisque suis, quibus quæ coram exponenda habebat perliceret, ipse cognoscendæ Prouinciæ, ordinandæque interesset, quo instruat

133
Rex Poloniæ Pleschouiam intra Moschouia fines obsidet

134
Ad eum Possëuini Moschus mittit: Campanum ad Casarem

135
Drenocius cum Socio retinetur à Moschis.

136
Conuersio Interpretis Rutheni.

137
Possëuinus in Castris ad Plescouiam de Pace agit.

138
Eius conditiones ad Moschum mittit. Operam ponit in curandis militum animis.

139
Martini Laternæ Pij labores.

140
Campanus Romam destinatur.

141
Sed in Polonia retinetur ad Prouincialatū.

Soc. 42.

Visitatore mox abeunte, totam molem subiret. Ad eam vocem Pater tanquam à Deo prolatam, tametsi vel ad deprecandum onus, vel defugiendum, vel certe (si hoc vocabulo iuuat humilitatis ministeria profanare) ad delatum iam Prouincialatus honorem cum videretur gerendum, auctoritate Principum, nomineque legationis grauius possit abuti; simplicis tamen obedientiae, humilitatisque fructum praoptans: Absit à me, inquit, (sic enim scripsit ad Generalem) vt polluam institutum meum nihil petendi, nihil detrectandi. Facessat à me longissime Principum auctoritas, quae maiorum meorum derogat voluntati; & oneri ceruicem supposuit tertio Kalend. Nouembris. Ad domesticam disciplinam ingens momentum attulit Carminatae Visitatoris sedula, & prudens caritas: qui inter cetera instituit, vt christiana fidei rudimenta etiam in compitis traderentur, rem haud dum in Polonia vsitatam. In Transyluania quò duobus ante annis pauci è Societate intrarant, hoc demum anno Collegium est suis numeris absolutum. Ad hanc diem in Abbatia Colosmonostra prope Claudiopolim Iacobo Vangrouitio praefecto pauci commorabantur, & docere etiam literas coeperant. Sed cum fructus speraretur amplior, si ipsam in Urbem scholam inducerentur, ad Collegij sedem Christophorus Bathoreus, Vaiuoda Regis Polonorum Stephani frater, pro singulari sua in catholicam religionem voluntate templum, & cenobium, quod olim fuerat Franciscanorum, tum erat plane desertum, attribuit. locus in proximo dum idoneus instituendo gymnasio quaeritur, Cancellarius Principis & P. Stephanus Arator in cenobium Monialium item vacuum, vna duntaxat vetula superstita, eaque iam pridem caeca, locum exploraturi venire. Quos vt adesse vetula sensit, causamque cognouit; narrabo, inquit, vobis somnium meum, Videbar cum fororibus meis in sacello nostro praesens interesse dum canonicas preces decantarentur. Quibus absolutis ita me quaedam è fororibus compellare visa est, Mater noueris hoc in loco scholas catholicas excitatum iri: statimque his dictis viso omnis euauit. Nunc igitur laetor plurimum, quod & religiosorum in potestatem aedes haec veniant, & instituenda iuuentuti dedicentur. Haud multis post diebus defuncta est vetula, & in Collegij templo sepulta. Aedes & ad docendum, & ad incolendum properè concinnata, in easque Aprili mense ex Colosmonostra migratum. Kalendis dehinc Maij Comitia generalia Princeps Claudiopoli habuit, in quibus Nobilitas successorem ei iuravit Sigismundum filium aetate ferme octennem: itemque decretum, vt si quae Ciuitas, aut frequens populus catholicos cuperet sacerdotes, fraudi-ne esset Principi eos concedere. Existimarunt Patres per eam Comitiorum celebritatem, praesertim quod Haeretici Ministri sparferant, eos formidare disputandi certamen, catholicae causae fiduciam, ac bonitatem aperiendam. Itaque Theses de verbo Dei Cracouiae typis excusae, publice disputandas proponunt, & plerisque Ministrorum, qui amplius quinquaginta conuenerant, tradunt: qui initio cunctantes, nobilium compulsi prope conuicio, recepere tandem se disputationi adfuturos, & quidem ita acriter conferturos manus, vt Iesuitis etiam praeter terrore capillus inhorresceret. Hoc paratioris nostri dictam certamini diem expectabant. Commouit haec fiducia Antesignanos erroris: diuque conceptum erga veritatis praecones odium grauius irritauit. Itaque Arrianorum Praefectus, quem Episcopum Euangelicum ipsi appellant, in ipsis Comitibus cum exposuisset magno cum animi sui dolore quam facile Iesuita intra biennium multos Pagos, vrbesque duas occupassent; coepit implorare fidem, & auxilium Nobilitatis ne se, & verbum Dei à Iesuitis opprimi paterentur: ac proferens quas ad eum quoque Patres miserant Theses, & palam ostentans cum clamore miserabili, & querula voce, Videte, inquit, Domini Magnifici, quemadmodum & thesibus, & disputationibus aduersus Regni tranquillitatem laceessere nos haud dubitant. Vix quatuor, aut quinque numero sunt; & iam quietis per illos in Regno nobis esse non licet: quod nisi mature prouideritis, & primo quoque tempore exterminaueritis, haud dubium est, quin breuiterum abominanda Idololatria Pape, Missa, Imagines, & Sanctorum

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

D

tam-

142
Eius obedientia & modestia,

143
Christianae fidei rudimenta in compitis tradi cepta:

144
Coll. Claudiopolitani in Transyluania fundatio.

145
Comitia gener. Transyluaniae Claudiopoli habita.

146
Earum occasione proposita Theses:

147
Concitat in nostros Arrianum Ministrum.

tamquam multorum Deorum adoratio in omnes ciuitates introducat, ex quibus cum ingenti labore ante paucos annos extirpauimus. Hic cum aliquandiu Nobilitas tacuisset, assurgens vnus, Audi, inquit, Demetri, (hoc erat Arriano Archimyta nomen) num ignoras decretum esse Regni, vt cuius nobilium fas sit eius fidei præconem in suis prædijs habere, quam ipse profiteri velit? cur igitur nostro clarissimo Principi succenses, quod suæ religionis homines in Ciuitates suas, & Pagos induxerit? An æquum est priuato Nobili autoritate, & conditione postferri Principem? Esto igitur, Demetri, sorte tua contentus, ne dum nimis multa complecti vis, amittas etiam ea, quæ possides. Nihil reliquum fuit Demetrio, aut cuiquam aduersariorum, quod contra blateraret: Sed addidit quidam Nobilium catholicorum, Numquam legimus Apostolos, contra eos, qui cum ipsis disputare voluissent, sæcularem potestatem implorasse, quemadmodum isti faciunt: qui tamen Apostolici viri haberi volunt. Hæc cum Catholici facerent, quia tamen Hæretici longe numero superabant, inter cetera capita propofuere Principi, ne Romanæ fidei Doctores (ita appellabant homines Societatis) quos Claudiopoli collocasset, & quibus Albæ quoque Iuliæ cenobium tradidisset, in alia loca posthac introduceret, nisi maior pars Pagi, aut Ciuitatis, quæ eos doctores petat, religionis eiusdem sit. Adeo suis prædis Sætan pertimescebat. Aderat iam dicta disputationi dies: venit cuncta Nobilitas in Collegium: venit Princeps cum filio: ingens numerus Hominum confluxit. Nullus aderat Ministrorum, quorum erat contra pugnare: conquiruntur; nullus apparet: omnes videlicet euanerunt. Adeo vt inter sese Patres exercitationis gratia, & ad illustrandam veritatem disceptare cogerentur. A meridie Transyluani Adolescentes scabellam Principe item proceribusque spectantibus edidere: quibus ita illud liberalis institutionis specimeu arrisit: vt certatim nobiles, quamquam Hæretici, suos liberos Collegij disciplina committerent. Omnino spes erat rei bene gerendæ optima: nam & paulo ante vxor Vaiuodæ asyllum Hæreticorum, & columen mortem oppetiuerat: & nobilitas per scholarum utilitatem sensim deliniebat, & Sigismundus destinatus Patri successor egregius præ se ferebat indolem, cum Princeps ipse Christophorus, quo cuncta hæc nitentur, occubuit. Comitij Claudiopoli peractis Albam Iuliam regressus, morbo corripitur, sextoque Kalendas Iunij decedit. Nunquam supremo tempore Lelesium abesse permisit: tantaque Optimus Princeps cura ad nouissimum illud aternitatis negotium se se comparauit: vt nulla de re aliquot dies sermone voluerit audire, nisi de Deo, vitæque beata. Versiculis multum delectabatur e psalmis Dauidicis, eoque præcipue. In manus tuas Domine commendo spiritum meum: quem iussit sibi etiam postquam sensus corporis vis mali oblitescisset, identidem in auriculam insulurrari. Hoc intempestiuum funus terram iniecit Patribus, qui tanquam orbi, & inermes inter hostes, & arma reliquebantur: Nec dubium fuit, quin nisi vxorem Principis hæreticam paulo antea (vt dixi) Deus de medio sustulisset, ea continuo Patres, antequam Stephanus Rex edoceret, aut succurreret, Transyluania fuerit eiectione. Iam vero Hæreticos Proceres sublata femina ducere, vt pote destitutos capite, Stephanus Regis facile metus compescuit. Deinde perspecta in eo est Dei clementia, quod paucis ante diebus, vt retuli, Sigismundum puerum Successorem Patri Nobilitas declararat: cui cum subinde vexillum quoque Turcarum Imperator misisset, argumentum probatorum ab eo comitiorn, perpetuandique foederis pignora ea quoque res valuit ad seditionum, ne quid moliri auderent, animos inhibendos. Stephanus autem vbi certior factus est de Fratris excessu, non destitit grauissimis verbis tum consolari Patres, ac suum ipsis patrocinium deferre, tum causam eorum per literas commendare Proceribus, ac separatim Claudiopolitano Prætori: affirmans existimaturum præstitum sibi, quicquid ijs caritatis, humanitatisque præstaret. Idem Rex, quippe Sigismundi Tutor, administratione suscepta, idoneum se missurum Præfectum dixit. Interim quemadmodum Princeps Christophorus decreuerat, Sigismundum in Lelesij disciplina voluit per-

148
Qui tamen nihil impetrat à Comitij.

149
Hæretici cetera quæ promiserat disputationes vitant.

150
Drama cum successu datum.

151
Christophori Transyluaniæ Principis mors.

152
Sed religioni & Societati perincommoda.

153
Succedit ei Sigismundus puer.

154
Stephanus Rex Poloniae Societatem in Transyluania tuetur.

manere: idem Claudiopolitani Collegij institutionem comprobavit, sua manu quibusdam interiectis, mutatisque quæ magis ad dignitatem, munimentumque Collegij pertinerent. Inter hæc catholica res sensim, & pacate reparabatur, eo maxime emolumento, quod baptismi vsus magna ex parte restitutus est, insigni Catholicarum feminarum solertia, quæ Hæreticas per Maritorum absentiam alloquentes sagaciter ipsas ad conversionem, & filiorum baptismum pelliciebant. Rex Stephanus generalem meditabatur Claudiopoli instituere Academiam; eoque ut numerosa ali possent familia, Collegio, quod ante Pagos tres possidebat, totidem, qui ad Abbatia eiusdem iura spectabant, id quod etiam Princeps Christophorus destinabat, ære suo redemptos adiecit. Iam nomen Iesuitarum toto regno celebrabatur, & multi ad se eos accersebant. Itaque duo Sacerdotes Varadinum vnus, alter profectus ad Siculos (qui populi sunt Orientalis Transylvania, Valachiaque, & Moldaviae adjacent) tanquam Dei Angeli excepti, quanquam Nouitij, & intransursu, pietatis fructus supra spem atque operam retulere. Interiecta est Polonia, ac Germania Silesia, cuius Metropolis Vratislavia frequens, & nobilis Vrbs ab annis fere quinquaginta Lutheranismum premebatur: & tamen populum pro ingenita indole, in tanta prauitate doctrinae plerumque recte moratum habebat, & cupidum religionis antiquæ. Sed duo inter se infelices lanista digladiantes impie distrahebant, illo ut Luthero penitus assereret, hoc ut Caluino subijceret, contendente. Præsul Martinus nomine, idemque supremus per vtramque Silesiam Capitaneus, catholicus erat, ac pius, qui misere deludi ac lanari Christi gregem dolens, auxilium & ipse Societatis expetijt, Mathæus Crablerus, & Stephanus Coruinus sacerdotes concessi. Hi diuinas res in æde Principe exorsi, Crablerus verbis ad populum faciendis, Coruinus mysterijs præcipue diuinis distribuendis occupati, non solum veteres excoluere catholicos, sed etiam multos ab erroribus extraxere, multo plures abduçturi, nisi edicto Senatus cauisset, ne quis ad Iesuitarum conciones accederet. Christianus Franchen, quem supra ab Societate, ac religione catholica reuli desciuisse, ab longa erratione huc reuersus in Patrum colloquium venit: Deique gratia veritatis luce respecta, & propius cognitam Hæreticorum stomachatus insaniam, ad Ecclesiam redijt; palinodiamque eorum, quæ in Societatem efuderat, recantauit: nec tamen receptus est domum: sed consultius visum est, ut votorum, quæ nondum solemniter nuncuparat, nexu liber, suas extra Societatem res ageret. Sed vt grauius mox corruerit, rursusque per Dei inexsuperabilem clementiam resurrexerit, infra narrabo. Adnectam hic Simonis Simonij ad Orthodoxos regressum. Clarissimus is erat Medicus permultis voluminibus notus, in Academia Lipsiensi professor, qui Pragæ cum Societatis concionatore multum luctatus, tandem victor erroris gloriose veritati succubuit, publiceque in honestissima Procerum corona hæresim abiecit: quanquam postea homo miserimus in profundum impietatis omnium religionum contemptor se se præcipitauit, Et tamen nunquam desistit ad se inuitare diuina clementia, & interdum compellere, vt cuidam Saxonie Ducis Symphoniaco vsu venit: qui cum Viennam à parentibus mitteretur, multum monitus ne Praga transiret, vbi cognatos habebat catholicos: prope Pragam à latronibus ita spoliatus est, vt eo cogeretur diuertere. Tum quod Parentes timuerant, ad Collegium à cognatis deductus, fideique stolam, quam olim tartarei prædones multo dirius rapuerant, magno lucro recuperat. Quem exitum comes eius itineris item hæreticus considerans, Numinisque consilia admiranda cognoscens, & ipse piorum ad gregem accessit. Lithomislum Boemiae oppidum in ditione erat viri clarissimi, ac religiosissimi Vratislavi à Pernesstain, quo tertio ante anno profectus de Societate sacerdos, cum hæresi ab longo tempore omnia corrupta inuenisset, adhuc perseuerabat mirifico progressu in oppidoque ipso, pagisque cuncta in pristinam restituere sanctitatem. Clara est item Boemiae ciuitas Pilsna, quæ cum incorruptam religionem acriter tueretur, Senatus, & Antistitis accitu in vitijs expurgandis morum, augendo erga mysteria diuina cultu, eorumque vsu frequen-

155
Catholica-
rum femi-
narum ze-
lus in resti-
tuendo Bap-
tismi vsu.

156
Claudiopo-
litanum Col-
legium au-
getur à Ste-
phano Re-
ge.

157
Vratislavi-
sis Missionis
occasio.

Et fructus!

158
Christiani
Franchen-
Apostata
reditus ad
fidem.

159
Simonis ite
Simonij.

160
Pragæ Sym-
phoniaco
Ducis Saxo-
niae miro ca-
su conuer-
sus cum co-
mite.

161
Lithomislj
vtiliter labo-
rat Sacer-
dos Soc.

162
Duo item
alij Pilsnae.

163
Conuentus
Principum
in Styria
Græcij ha-
bitus.

164
Domestica
turba So-
cietatis in
Bauaria.

165
Cōtrouersia
de tribus cō-
tractibus in
Bauaria fer-
uet.

166
Vocatur Ro-
mam abique
profigatur.

167
Institutio
Colleg. Fri-
burgensis.

168
Oliuerij vi-
sitatoris ho-
nestissima
deductio.

169
Canisus Fri-
burgi Ca-
tholicam fi-
dem tuerur.

170
Guillelmus
Bauariæ dux
Societati re-
conciliatus
Oliuerij o-
pera.
Frustra ob-
stante Men-
gino.

171
Aulicis mi-
pernicies.

quenti inducendo, alterum iam annum aliud sociorum par ita defudabat, ut plane obstructum eorum laboribus omnem peruersa doctrina in eam ciuitatem aditum Senatores ipsi contestarentur. Græcij sub initium anni Prouincialis Henricus Blissenius præclaram nauauit operam dum conuentum Styriæ Principes haberent: eam ob rem ab Societatis generalibus Comitibus abfuerat. Insignem Carolus Archidux in eo conuentu constantiam præstitit aduersus Dynastas nouæ, hoc est, vanæ religionis. In superiore Germania res Societatis domestica non erant plane tranquillæ. Dominicus Menginus Guiljelmo Duci à confessionibus, & intime carus erat, sed ijs moribus, ut quemuis Aulicorum, quam Religiosorum magis referrent. Is optimum Ducem, quia conati erant Præsides ipsi, in officio continere, ab Societate non mediocriter auocarat: se eius causa vexari insufurrans: sibi inuideri, insidias tendi, & alia quæ solent isti ab Christi claustris ad Principum aulas transfugæ obtendere contumaciæ suæ. Super hæc vetus controuersia de contractu illo sat in Germania, præsertim Augusta, uisitato, in quo salua forte quini ex centenis nummi recipiebantur, prouinciam perturbabat. Post Euerardi comitia Romæ negotium id Theologi cum subtiliter pertractassent, tolerandum responderant. Verum cum in Heyuodi sententiam doctiorum plerique in Bauaria concessissent, qui mordicus tenebat implicitam in eo contractu usuræ iniquitatem latere, Gregorius Valentia Theologiæ Ingolstadij professor romana coepit tueri responsa. Hunc magna repente opinio doctrinæ celebrem fecit: itaque Ingolstadiana Academia, & multi de Societate sequuti: duasque in partes distractæ non Doctorum magis sententiæ, quam conscientiarum negotiatorum. Dux qua erat ingenij bonitate tanquam tutiorem non arripuit modo Heyuodi opinionem, sed etiam edicto ueruit aliter quam secundum eam contractus iniri: iamque eam tueri dignitatis suæ rebatur. Eo demum euasit res, ut pertinax sententiæ Heyuodus Apostolicæ Sedis iudicium appellaret. Controuersia igitur Romæ iterum à lectissimis theologis pertractatur ipso præsentente Heyuodo, & Gregorio de Valentia: utque prius, respondetur non suadendam quidem eiusmodi negotiationem, propter periculum: uerum tamen si certæ conditiones adhibeantur, ab iniquitate defendi: atque in hanc sententiam Duci Pontifex ipse respondit. Hoc Prouinciæ statim uisitator Oliuerius Bauariam ingressus Friburgum primum excurrit, Collegij, quod ibi perabatur, institutionem Senatu autore ad exitum perducturus: non enim pauci de Senatu clam fauebant Hæreticis per fraudem à Geneuensibus, ac Bernatibus circumuenti. Cæterum ita facile agnouere, & damnare fallacias hostium, ut summo consensu recepto Collegio, Oliuerium non modo perhonorifice habuerint quandiu Friburgi moratus est; sed etiam digredientem humanitate memoranda prosequerentur. Nam turma equitum ex primis tum secularis, tum Ecclesiastici ordinis ignarum præstolati ad Urbis portas, non potuere demoueri de sententia, quo minus biduum deducerent: eo nimirum consilio ut ostenderent quam procul abessent ab excipiendis Hæreticorum fraudibus, dum tanto honore Iesuitas, quos illi pessimè oderant, prosequuntur. Idque eo uidentur fecisse libentius, quod paulo ante Pontificis Nuntium Bonhomium, & Canisium Berna transeuntes Hæretici contumelijs publice affecerant. Relicto Friburgi Canisio, qui non pietate minus uitæ, quam autoritate sapientiæ, atque operis sedulitate illum Christi Domini inter circumfrementes bestias gregem tuebatur, Oliuerius ad Bauarum Ducem perrexit: ad quem Menginus uisitatoris nomine commotus ita aditum omnem intercluserat, ut primo die repullus, ægre altero admissus sit. Sed quo impeditiora fuere congressus initia, eo fuit successus optatior. Dedoceri se facillime Guiljelmus permisit: totumque Societati plane restituit, de Mengino, ut aiebat, laborans ne funditus periret. Ita enim se res habet: illi ipsi Dynastæ, qui Religiosorum in sua disciplina claudicantium tutelam exercent, eorum agnoscunt, & vulgant errata. Ita militidum & Aulas sequi, & cœnobium retinere uolunt, neutrobique quod sequuntur, inueniunt. Colonia hoc anno primum Societati ab omni ciuili onere

re liberas aedes Ioannes à Suuollincen Decanus Sancti Andreae, ac totum Ecclesie eius Collegium donauit. Herbipoli cum Hæretici nobiles tumultum eierent, & oblati quibusdam Antistiti capitibus, inter cetera peterent, vt ne edificaret Iesuitis Collegium, sed vt omnino eos ex Vrbe eijceret, nihil imperarunt: immixtis enim prudenter alijs nobilibus Antistes, qui contraria sentirent, & conarentur, exorientes motus sedauit. Aquisgrani in eum locum adnente omni ope P. Ioanne Macherentino religio redierat, vt proxime abesset à prima sua specie, cum Hæretici præsertim Galuiniani, ne solum è catholicis, quod Imperator mandarat, Magistratus legerentur, seditionem mouerunt: adeo vt rebus maxime turbulentis statio fuerit Macherentino, & socijs, tantisper deferenda, quo meliori se tempore referuarent. Iacobus Treuirensis Archiepiscopus, qui Collegium fundarat Treuiris, & Conuentus inchoarat, pridie Nonas Iulias pie cessit è vita: quo supremo tempore, quanti hunc Ordinem faceret, quam eius fideret precibus, vel ea re ostendit, quod cum aliquandiu vi morbi sensuum, ac loquelæ vsu caruisset, vbi paululum respirauit, in eam vocem ter ingeminans erupit, O Sancta Societas. Non pauci orbatos patrocinio Principis Patres animaduertentes, vt cupiebant scilicet, iactabant eos Treuiris amandos. Sed opus suum Deus defendit, creatus enim paulo post nouus Antistes Ioannes à Schonebergs & in cetera religionis tuendæ curâ, & in Societatis tutela egregiè Iacobo successit. Huius postulatu Lutzemburgum, quæ ciuitas Diocesis Treuirensis in ditione Philippi Regis est sita, duo missi sacerdotes & Ciuitati, & Præsuli suam operam probauere. Etiamnum Prouincia Belgica, & bellis, & inopiâ, & pestilentia miserum in modum exercebatur: quæ difficultates Balduinum ab Angelo Prouincialem non permiserant ad comitia Romanam accedere. Vbi tamen Alexander Princeps Parmensis Tornacum in Sancti Andreae peruigilio, deditioe facta, recepit, eò statim aliquot de Societate regressi sunt. Ioannes Mortagna imprimis, qui & in exercitu fuerat ipsi Duci à confessionibus. Leodij quod multis annis agebatur, tandem Collegium perfectum. Id Cardinalis Episcopus Gerardus à Groisbeeck inchoatum, in Monasterio Hieronymianorum ad gymnasij opportunitatem statuerat collocare; cumque ijs Religiosis de tota re magna caritate conuenerat. Cardinali ante rei finem vita defuncto tertio Kalend. Februarij Ernestus Guilielmi Bauariæ Ducis frater Leodiensis Pastor, ac Princeps creatur, tam præclara sociorum, qui adhuc Leodij egerant, opinione imbutus, vt hæc ipsa verba ad Generalem Claudium scripserit, *cum autem vestre Societatis Patres in dicta nostra Ciuitate concionibus, & Sacramentorum administratione ab eo, quo ibi caperunt esse tempore, talem in catholica Ecclesia, & religione profectum per Dei gratiam fecerint, vt omnibus alijs circumuicinis prouincijs Belgicis in hæresim, & seditiones varias lapsis, sola Ecclesia, & patria Leodiensis religionem catholicam retineat, nullisque hæreticis locum concedat, omnem adhibere operam tenemur, & desideramus vt id sit perpetuum; Patresque vestri tanti boni autores nullam unquam è nostra ciuitate, & Prouincia recedendi occasionem habeant, sed ipsis de Ecclesia, & loco professioni ipsorum maxime idoneo, dotique sufficienti prouideatur.* Vrsit rem diligenter Ernesti Vicarius Leuinus Torrentius insignis vir pietate, ac literis. Itaque initio Octobris traditæ Collegio aedes, pauloque post in eas migratum, & initio insequentis anni tres Grammaticæ inchoatæ classes. Collegia item duo sunt cœpta in Gallijs, Diuione alterum, alterum Augi. Et illud quidem præter omnem opinionem subito extitit. Vrbs est Diuio Burgundiæ Metropolis, non procul à clarissimis Diui Bernardi natalibus. Supremæ illic Curia Præses vir & doctrinæ, & integritatis opinione inclytus Odinetus Godranus, liberis carens, cum Iacobi Godranij sui parentis monitu, vt dicitur, sociorum Parisiensium, quorum præclaros norat labores, leuare inopiam diu habuisset in animo; tandem ad suæ adiumentum, & ornamentum Patriæ curam applicuit. Hoc igitur anno ineunte testamentum, quod multo ante confecerat, lethali morbo correptus Antonio Monino spectatæ virtutis famulo, post collaudatam eius fidem dudum

172

Coloniae aedes liberæ ac Collegiū Societati data.

173

Herbipoli motus in Societatem irritus.

174

Aquisgrano seditionis causa Societas ad tempus cedit.

175

Treuirensis Antistitis pius obitus & in Societatem amor.

176

Eius successor Societati fauere.

177

Duo ex eam missi ab illo Lutzemburgum bene regerunt.

178

Nostri Tornacum regressi.

179

Leodiense Collegium à Card. Gerardus inchoatum.

180

Principis Ernesti noui Antistitis Leodiensis in Societate fauor.

181

Is vrgente Leuino Torrentio Collegium absoluit.

182

Collegij Diuionensis initia.

183

Odineti Godranij testamentum.

184
Antonij Mo-
nini egre-
gia fides.

Meritis præ-
mij affecta.

185
Nostrum à Se-
nato Divio-
nensi euoca-
ti Lutetia
Collegium
inchoant.

186
Augensium
Collegium
ab Henrico
Guise Duce
fundatum.

187
Mullipontium
hæreticorum
purgatum.

188
Energumeno-
rum multi-
tudo in a-
gro Viuarii
si à nostris
Turnonensibus
curata.

189
Pestilentia
Lugduni &
Auenionensis
occasio Mis-
sionum.

190
Edmundi
Augerij vti-
les labores
Lugduni tem-
pore pestis.

dudum sibi perspectam, ac Sacramento in id quod imperaturus erat adactam, in manus tradit; quod simul ac ipse expirasset ad Senatum resignandum continuo, atque vulgandum deferret. Hæc quanquam arcanò gesta, non tamen potuerunt suspicionem Sororis & Propinquorum moribundi prorsus effugere. Et Odinetus quidem, ut Dei providentiam agnoscas, vix vno post horæ quadrante moritur. Qui simul animam efflauit, Soror, & Propinqui Antonium aggrediuntur: partim minis, partim pollicitationibus versant omnes in partes, sed frustra: certus ille potius mori, quam obligatam Domino fidem fallere, commissas sibi tabulas diligentissimè conseruauit, posteroque die, vbi primum nefugium nactus est, detulit ad Senatum. Magna interim rerum facta iactura est, quas interuertisse propinqui dicuntur. Senatus præter ordinem ad eam rem coactus testamentum resignat, quod summa cum omnium lætitiâ, & faustâ acclamatione recitatur. Collaudant omnes Odineti erga Patriam pietatem, & Antonio egregiæ fidei monumenta decernunt; fidelis cognomen, iura nobilitatis, & annuatariam pecuniæ pensionem de publico in eum diem, quo testamentum Senatus reddiderat. Eodem tempore mittunt apparitores, qui vacuas fieri ædes iubeant & Lutetiam alios, qui homines Societatis ad quorum nec aures, nec animos vlla eius consilij aura peruenerat, quin & ipsum hominem ignorabant, raptim accersant. Denique Ludouico Richeomo Rectore, instituta Grammaticæ, Humanitatis, Rhetoricæ, Philosophiæ classes, & consueta pietatis quoque studia, coepta, magna totius ciuitatis expectatione, nihilo inferiore successu: Augerium in Normandia oppidum est (Euxium alij vocant) ad Oceani littus ex aduerso Angliæ situm, vnde Comitatus nominatur Gentis Guisæ. Henricus Dux vniuersum cum Catharina Cliuensi coniuge Lotharingum Cardinalem Auunculum Mullipontani Collegij fundatorem imitatus, Collegium hic attributo vectigali constituit. Templum statim exædificatum est magna ciuium primariorum sedulitate, qui operi cura nobilium, labore prope operariorum instabant. Itaque ad culmen breui perductum; ut in eo die Sancti Martini festo tractari sacra coepissent. Anno insequenti totius Collegij posita fundamenta: Interim Scholæ in relictis veteribus concinnatæ Iacobo Manareo nouæ Coloniae primo Rectore. Felix hic fuit annus Mullipontanæ Ciuitati, quo tota demum catholico cultui restituta est præferoci cuidam Hæretico, qui vnicus restabat, pertinacia errorum excussa. Eo iam studiosius in circumiectas oras licebat Collegio spargere suos labores; quas multi Patrum sedulo peragrarunt. At Metis totum annum cum altero Sacerdote Carolus Sagerius hæsit. Multæ interim multis locis calamitates grassabantur. In agro Viuariensi prope Turnonem tam multi subinde apparuerunt ab dæmonibus obsessi, ut terni, quaternique in singulis penè familijs numerarentur, ac serpere quasi contagio malum videretur. Accurrerunt ad nouam calamitatem Turnone Patres, qui populum ad detestanda peccata, & pia sectanda opera inflammarent: ita paulatim inferni hostes, terroresque depulsi. Lugduni, Auenionisque pestilentia debacchante, relictis ad curam, & leuamentum agrarum ciuitatum subsidijs, alij sociorum ad salubres oras dimissi, longè, latèque salutare Dei verbum sparsere, ut multis in vrribus de excitandis Collegijs enituit præsens, ac feruida caritas. Autor fuit ut perpetuæ preces ad expostandam à Deo pacem per omnia templa edicerentur: dato insuper publicè signum, quod ad priuatim precandum excitaret, qui adire templa non possent. Receperunt extra urbem ex materiâ ad habendos, curandosque lue ictos, & alterum in quo febri, alijsque consueti malis haud contactu manantibus, curarentur, ædificauit, emendicata vicatim pecuniâ. Idem deinceps ad cibaria, medicamenta, lectos, ac vestes ægrorum emendicare ab locupletioribus stipem: idem coram miserâ turbâ sacra diebus sanctioribus facere, ac plerisque eorum panem vitæ porrigere: idem quotidie urbem peruisere, si quos destitutos, abiectosque deprehenderet: per quam occasione sæpe demissos per funem ex fenestris infantes sacro baptismate expiauit. Neque tot in laboribus curisque ordinariam

Soc. 42.

ad ciues dictionem vnquam intermittere: ad quam obseruatum est eorum qui accederent, neminem lue contactum esse. Eodem autore, festo omnium Sancto- rum die publicum Ciuitas votum Beatæ Virgini Lauretanæ concepit. Ex quo tempore cum cœpisset dira mali vis frangi, idem Edmundus ad exsoluendum votum insequenti anno Lauretum est missus. Feruebat interim in Angliâ im- manis in catholicos tempestas: feruebat (vt tali tempore vsu venit) religio. Plurimus vbique sermo de Iesuitis: qui quidem proximo anno, vt supra scrip- tum est, expeditione illa animo magno suscepta, plura quam pro numero ge- rebant. Sex duntaxat numero erant, & horum, in carcere tres; Thomas Pondus ex ipsius vinculis Societate petita, & impetrata per literas: Iacobus Bosgranius ex Polonia valetudinis causa remissus in Patriam: & primo quod per simplici- tatem dixerat aditurum se Templâ Hæreticorum, nimirum vt inspectaret, per- missus liberè agitare: dein, quod cognita interrogantium fraude, suaque sim- plicitate, explicauerat neququam se religionis ergo iturum, comprehensus, & in carcerem datus. Cottamus, qui item sponte se vincendum præbuerat, ne- alius catholicus suâ causâ quicquam detrimenti acciperet. Hi tres, quantum custodiæ permittentibus angustiâ, diuinam in ipsis vinculis rem procurabant; nec vulgo de Societate habebantur. Duos fama celebrabat, iidemque con- quirebantur, & commouere omnia dicebantur, Personius, & Campianus: quorum ille Londini fere, seu circa tenebat se, totius negotij rector, & admi- nistrator acerrimus; hic cum Rodulfo Emersono laico fratre Insulam percur- sabat: vnde ab hæretico oratore in Comitij, circumuolitans, & liberè vagans Iesuita nuncupatus est. Noua sub anni exordium in eos conditæ leges, noua in Catholicos, qui ab Templis hæreticis abstinerent, quos Recusantes appel- lant vulgata edicta, multa imposita aureorum nummum in singulos menses sexagenorum. Quas ab aduersarijs iniectas angustias auxit quorundam Catho- licorum ignaua & fallax opinio, fas esse docentium in tantâ rerum difficultate, templa Hæreticorum adiri, certè contestatione additâ, id nequaquam religio- nis causâ, sed ad obediendum Principibus fieri. Quam sententiam cum edi- to volumine, vti supra demonstratum est Personius infregisset, liber apparuit Clytheroi laici tum hominis, postea Sacerdotis, qui eandem rationibus falsis, & Sanctorum Patrum testimonijs abusus, disseminabat, magno cum rei catholice periculo. Quippe prona est fides eorum, quæ proficit credidisse: suntque admo- dum rari, qui, si sperent obtineri cum diuinis simul terrena posse, non id ma- lint. Ad hæc multi, quos haud ita constantiæ amor, vt inconstantia pudor tenet, vbi probabilis ad vulgus species obtentui est, protinus ruunt. Itaque pestifero illo, sed in speciem non inhonesto conscientiarum delinimento Cly- theroi, nutare Catholicorum multi cœpere, & quidam lapsi; in quibus nonnulli nobilitate, & opibus insignes. Noua huic flammæ Personius, vt maturè occur- teret, cum vno è vetustissimis Sacerdotibus, ac doctissimis clanculum ad biblio- thecam Yongi Doctores catholici iam demortui, quæ apud eius fratrem Lon- dini erat, se confert. Dum quædam versant volumina, non occurrentibus quæ requirebant, repente, quamuis multum retinente hospite, discedunt; paulòque post lictores ingressi (accepto fortassis à quopiam exploratorum indicio, qui iam multi nihil per vias, domosque Londini relinquebant tutum) domum omnem scrutantur: vt adeo subitum discedendi consilium diuinitus Patri vide- retur iniectum: qui inde digressus, Tamesi cymbâ traiccto, ad bibliothecam Landgalli in ædibus Vicecomitis Montis acuti pergit; vbi non solum, quæ cupiebat volumina, sed ea ipsa, vt ex notis ad marginem adiectis apparuit, qui- bus Clytherous vsus erat, inuenit. Deo igitur sic fauente, scribit raptim, ac- curateque libellum: multisque exemplaribus euulgat, & venenum contrarij voluminis exarmat: grauius hinc Reginâ, & Consiliarijs, id sibi dolentibus telum infractum, offensis. Sed ecce tibi noua ab Ioanne Nicolao procella. Ho- mo, is erat, (veluti res ostendit) leuissimæ, ac nullius mentis: qui in eâ An- glia parte, quæ Vallia, seu vetus Britannia nominatur, cum hæreticum Mini- strum

191

Verbi diuini
auditio amu-
letum cōtra
pestem
Voto B. Vir-
gini Laure-
tanæ publi-
cè facto
Lugdunum
peste libera-
tur.

192

Persecutio
in Anglia.

193

Bosgranius,
& Cottamus
in carcerem
dati.

194

Personius, &
Campianus
ad supplicia
quasi.

195

Noua edi-
cta in recu-
santes adire
templa Hæ-
reticorum.

196

Dissensio in
ter Catholi-
cos.

197

Clytheroi
libro scanda-
lizatur mul-
ti.

198

Quorundâ
Apostasia.

199

Personius
tantum non
interceptus
à conquiren-
tibus.

200

Librum
Clytheroi
feliciter con-
futat.

- 201
Ioannes Nicolaus à Catholicis deficit.
- 202
Et librum in eos horrendis calumnijs plenum vulgat.
- Autor Iesuita fingitur.
- 203
In turri Londinensi pestiferas conciones habet.
- 204
Personius Iarum Nicolai detrahit.
- Qui ad perficiam Mahometanam transire cogit.
- 205
Laurentij Caddæi ad Hæreticos transfugium.
- Qui mox respicit.
- 206
Ioannis Paschalis lapsus.
- strum ageret, Romam anno 1579. profectus, execratusque apud sacros Quæsitores, quos vltro adiit, errores, in Anglicano Collegio recens condito num, & eo amplius liberalitate Gregorii Pontificis vixit: vnde, quod parum esset ad Collegij propositum aptus, dimissus remeavit in Angliam: ardenterque contra catholicos insectationem reperiens, redijt ad ingenium, & ad abinueratas hæreses: contraque Catholicos, ac nominatim contra Iesuitas, & absonuperrimè Roma Sacerdotes aduectos suam operam persequutoribus detulit. Hæretici Satrapæ, quo speciosius res gereretur, ipsummet Londinensem in Turrim (quam in custodiam non nisi iobiles, aut perduelles ducuntur) per simulationem includunt. Præerat hic Odoenus Hoptonus homo teter, ac fraudulentus. non tam praua religione, quam nulla. Quo instigante, atque adediçtante Nicolaus exarat librum, se tot annos discipulum Papæ fuisse, coram Papa, & Cardinalibus orationem habuisse: ab ijs, vt cæteros alumnos, in Angliam missum, ac proinde consilia eorum sibi cognita, mentemque pestiferam, & alia, quæ Hoptono veniebant in mentem. Additur ad magnificandam rem fama, autorem illum è doctissimis Iesuitarum esse, & in fronte librisententiæ Hebræâ, Græcâ; Latinâque linguâ præfigurum, tanquam Nicolaus (re vera inane ac ridiculum caput) ad cæteram sapientiam eas optimè linguacalleret. Diditur per totum regnum fama Iesuitæ, discipulique Papæ concesi. Nobilesque, vt fabulam etiamnum magis simplici populò venditarent, cum magno comitatu in equis, ac præcipuè Comes Licestriæ Reginæ gratissimus, ad Turrim pergebant, vt conuersi Iesuitæ, quemadmodum vocabant, concionem audirent. Pudebat, pigebatque ipsos concionatoris sui Auditores: adeo miserè, inepteque deblaterabat: tamen eas conciones pro doctissimis celebrarunt. Iamque multi per Regnum ex eo errore in periculum trahebantur, nisi & hinc fraudi Personius celeriter obuiam isset, detractâ Monstro illi personâ, vulgarique volumine, cui titulum fecit, Ioannis Nicolai detectio: quod tantum profuit, vt Ioannes, totaque eius fabula funditus euanesceret. Itaque primò ab alijs Aulicis, postremò ab Hoptono desertus, atque ex Turri eiectus, haud sine magno eorum pudore, qui hominem tantum extulerant, coactus est sibi victum emendicare. Quam calamitatem non ferens, consilium suscepit desperatione plenum, abeundi ad Mahometanos, Turcarumque superstitionis proficiendæ: sed captus in Galliâ, flagitia hæc, aliaque multa confessus, veniam à Deo, Societate, alijsque catholicis Sacerdotibus postulauit. Antequam tamè ad id miseriarum redigeretur, operâ eius hoc anno Hoptonus, quoniam pro concionatore non amplius poterat, pro exploratore vsus est: eiusque iudicio reuersus modo ex vrbe Antonius Tirellus est captus. Iam & Sledæus ex occulto proditore Satelles manifestus, ac licitor euaserat, potestate à Consilio regio acceptâ in domos omnium irrumpendi, & latebras quaslibet perferutandi; quod præstabat diligentissimè. Accessit Laurentius Caddæus, qui ex Collegio Anglorum Romano, vt merebatur, eiectus, vbi Londinum artigit, Pseudoepiscopo se vltro obtulit paratum renuntiare Catholicis. Arripiunt occasionem Hæretici, hominem vni Prædicantium tradunt, à quo ad locum Londini celeberrimum, cui S. Pauli Crux est nomen, deductus, quæ ipsimet ei contra Pontificem, & Romanam religionem subiecerant, euulgaret. Quod Caddæus (vt erat facie insigniter abnormi, ac totus inconditus) adeo infelicitè, ac turpiter fecit, vt ipsimet Hæreticis pro gloriâ ruborem afferret. Tamen bellus transfuga ad Oxoniensem Academiam assignato annuo victu recoquendus mittitur, futurus olim Minister: quanquam mox, & ipse respicit. Illa quoque Hoptonus vsus est fraude. Ad Ioannis Nicolai, & aliorum Ministrorum conciones, quos habebat in custodiâ Catholicos vi rapi iussit; deinde vulgavit cum multorum iuratorum testimonijs, Papistas, quotquot sub se tenebantur, vltro ad Ecclesias, & conciones Protestantium itare, vt hæc exempli fallacia simpliciores circumueniret. Cumque minis, ac tormentis nobilem iuuenem, Ioannem Paschalem nomine, ad id compulisset, vt aditurum se, quas iubebatur, Ecclesias

has diceret, vi hominum ingenti cum Iudicibus, & Magistratibus in publicas Civitatis aedes coacta, introduci Ioannem iussit, vt in ea celebritate, quod promiserat, testaretur: mirifice eo facto triumphans, & hunc iactans discipulum, Papæ fuisse; deieransque iterum, ac peierans nullum in suis restare custodij, qui Ecclesiam sponte non frequentaret. Sed fraude non longè post deprehensa, patet factisque periurijs, miserabilis homo non minus àre alieno obrutus, quam peccatis, fide apud omnes cecidit: & Paschalis de sua dolens inconstantia magno cum dolore ac rubore Londino secessit: & Catholicos ceteros talium deprehensio fallaciarum simul ad cautionem, simul ad constantiam roboravit. Vrebantur inter hæc belli impij Duces, quod nec Campiani potiri, nec Personij poterant, quamvis hunc scirent in medio versari Londino. Et quia illud quoque cognouerant agere cum eo frequenter permultos è nobilitate iuvenes, maximeque Georgium Gilbertum, Geruasium Perpointum, Thomam Fitzherbertum, Philippum, & Carolum Bassettum fratres, Stephanum Brinckleum, Franciscum Trogmortonum, & huius notæ alios; acutissimè obseruabant, vbi nam plurimum hi nobiles essent. Verum super omnes intenderant in Georgium Gilbertum oculos, qui comes Personij assiduus habebatur. Itaque Henricus Caræus eo tempore Marschaleus Angliæ, postea Baro Vidsensis, & magnus Regiæ cubicularius, vt eum comprehenderet, quia cætera non procedebant, ita instruit dolum. Cum enotuisset Georgium velle partem suarum possessionum (quod ad sustinendam rem catholicam faciebat) in Suffolciensi prouincia vendere, incitauit illiusmet ditioni subiectos homines, vt pretium luculentum offerrent Londini soluendum, apud Tabellionem nomine Iggonsum, in Cœmeterio magni Templi S. Pauli: eo consilio, vt, quoniam ad confirmandas venditionis tabulas, capiendamque pecuniam affuturus esset Georgius, repente ipse cum militum cohorte superueniret, pecuniam raperet, Georgium duceret, Personij ex eo indicium extorqueret. Quis suspicetur hic fraudem? Cuncta Hæreticus quam simillima bonæ fidei composuerat: conuentum erat arcand: Tabellio erat catholicus, nec proditio ab subditis sperabatur, eoque Georgius credendum, eundemque contebat. Verum Dei nec dubio instinctu, & continuis periculis ad omnem promissionem exercitus, valde dissensit Personius, perpulitque vt Franciscum Brunum Vicecomitis Montis acuti fratrem, & Carolum Bassettum vicarios mitteret. Eunt boni viri. Superuenit ex impreuiso Marschaleus, comprehenduntur, pecunia rapitur: sed præproperè inhiantibus bolus excidit. Pecuniam, quod necdum confirmatis rite tabulis inuolant, redhibere coguntur emporibus: vnde exasperata in Georgium ira, tanquam, quia non totam acceperat, fecisset iniuriam, & conquisitio acrius intenta; vt, quoniam haud minus in eo seruando, quam in semet, laborandum Personio erat, mitendus extra Insulam fuerit. Nec multo post, vbi liber Brunus à Marschaleo dimissus est, Carolum quoque Bassettum emisit: quem Alfonso Agazario Anglicani Collegij Rectoricum multis nominibus commendasset, atque eo etiam, quod pronepos esset illustrissimi Herois Thomæ Mori, addidit postremo de eo, atque Gilberto, habere eos virtutem dignissimam sancto illo contubernio: Cuius, inquit, hos duos Iuvenes duo luminaria esse volui, vt luceant omnibus, qui in illa domo sunt, sicut iam Anglia nostra aliquandiu præluxerunt. Sed laudes viriusque, præcipueque Gilberti, alio loco memorabuntur. Interim Campianus Evangelico ministerio instans per boreales Insula partes, maximeque in Lancastria Prouincia, simul dabat operam Charci, & Anmeri contutandis libris. Sed mox ratus censura Personij præcipua eorum firmamenta abunde conuulsa atque euerfa, stylum ad explicandas rationes transfudit, propter quas disputationem publicam postularat: quod aureo, & omni æternitate, omniumque cognitione dignissimo fecit libello: Decem Rationum, qui extat sapius reculus. Hunc libellum Personius vbi recognoscendum, probandumque, & ecedendum accepit, existimauit, quoniam tam multa in eo testimonia ad marginem norabantur, quæ diligentissime collaturi Hæretici essent, ipsummet

207
Mendax, &
calumniosa
Hoptoni iactatio conuicta.

208
Curæ intentæ ad capiendum Personium.

209
Insidiæ Georgio Gilberto parata.

210
Consilio Personij declinata.

211
Bassetus, & Gilbertus ad Collegium Anglicanum missi.

212
Libellus decem Rationum à Campiano scriptus.

213
Vbi & quomodo editus.

214
Campiani reditus Londinum.

215
Domus vbi diuerfabatur Personius direpta.

216
Alexander Briantus.

217
Carcere, & supplicij vexatus.

218
Campianus captus.

219
Epistola eius ad Generalem Societatis.

Campianum accersendum tantisper Londinum, ut ea loca ipsemet recognosceret, editionique præset. Interim diligenter vias omnes explorans typographiæ alicubi statuendæ: cum ea quæ superiori anno vsui fuerat, dissipata esset, demum in Villa lectissimæ Matronæ Viduæ, cui nomen Stoner, viginti Londino passuum millibus in media sylua collocauit: typis, charta, omnibusque ad eam rem vtilibus collatis, haud sine plurimis, maximisque periculis: cum ob libros iam editos ad prohibendas huiusmodi clandestinas impressiones acriter experrecta esset aduersariorum suspicio, circumspectaretque omnia, & odoraretur. Operi Stephanus Brinleus, quem supra appellauimus, eximia doctrinæ, & virtute iuuenis præfectus. Venit Londinum cum suo Rodulfo Campianus sub medium ver. Hic summa cum voluptate, qui octauo iam mense mortuo conspectu caruerant, fortes illi Christi bellatores reuisunt inuicem, & congratantur; & ad cumulandum gaudium literas Roma accipiunt à Præposito Generali Claudio grauissimæ suauissimæque consolationis plenas, cumque nuntio subsidij propediem asfuturi, ut affuit non post multo; Gaspare Heynodo, & Guiljelmo Holto Sacerdotibus doctis, & impigris operarijs feliciter Insulam ingressis. Concedit inde Campianus in syluam: librum excudit: mox à Personio adest, multa is quidem communi de re consultaturus: cæterum haud obscuro diuini Numinis ductu. Biduo postquam Londino exierat, diuersorium quod habebat ad Tamesis ripam arcanis Sacerdotum conuentibus aptum, & in quo sacræ vestes, libri, & quæ occulta maxime vellet, asseruabantur, indicio hominis, qui libros in eo compegerat, proditum cum ingenti turba Satellitum Magistratus de nocte circumsidet, simulque vicinas domos custodia cingit, ratus nunc demum feram, quæ toties eorum artes, & manus eluserat, retibus implicatam. Ipso tamen ne nunc quidem inuento Personio, cubiculum direptum est: quanquam pleraque, & carissima quæque ante discessum, nescio quo instinctu, aliò Pater inde transtulerat. Captus pariter est in vicina domo Alexander Briantus, qui putabatur omnium Personij arcanorum conscius: eoque crudelius fame, siti, equuleo tortus, ac demum, ut infra dicam, supplicio vltimo affectus: nec tamen exprimere quicquam ex viro fortissimo vlla crudelitas potuit. Harum rerum nuntio perlato ad Patres in syluam, gratijs Deo actis, quod famulum suum laqueo Venantium præripuisset, rebus eo maturius consultatis ita conuenere, ut Personius se Londinum referret, Campianus ad Norfolciam Prouinciam, vbi multum expetebatur, iter intraderet, declinatis in itinere, quo tutius, ac celerius iret, ædibus Catholicorum. Eduardi solum Iatæi, qui propter religionem in custodia tenebatur, visum est posse domum consolari, modo non plus vno die subsisteret. Haud aliter factum. Sed inde cum discessisset, tertio post die tam instanter reuocatus, quod vndique multi statim Catholici, præsertim ex Academia Oxoniensi, eum concionantem audirent, affluerant, ut reluctari nequiuert. Redijt; captus est. Quod mihi quam fortuito, seu potius quam occulta quadam providentia euenerit consideranti, videtur æterna illa mens, quæ tot è periculis Personium explicauit, tamque multos in annos superstitem conseruauit, et primis hisce duobus religionis Anglicanæ tantis Procuratoribus, maturè alterum transferre in Cælum voluisse, alterum inter homines tandiu relinquere, ut vtrobique Sancta illa adeoque exercita Ecclesia suum patronum haberet, qui coniunctis opibus piam expeditionem aptius, efficaciusque vrgerent. Campianus quidem quo grauius premebatur ab hostibus, hoc plus confidebat: qui in Epistola ad P. Generalem sexto antequam caperetur die scriptæ sic loquitur: *Immaniores, quam nunc sunt, aduersarij nostri nunquam fuerunt. Res Christiana nunquam loco meliori, nec tutiori. Nullis enim argumetis premimur præterquam ijs, quæ ducuntur ab Equuleo, inedia, maledictis: quæ iam ipsa dignitatem hostium fregere; oculos, et aures omnium in Catholicos conuertere. Porro solum hoc deerat huic causa, ut nostrorum libris atramento scripti alij succederent, qui quotidiani nunc sunt, exarati sanguine. Ad hoc certamen*

eruentum destinabat iam Deus athletam suum, cum permisit in hostium venire manus nefarii proditoris indicio. Georgius Eliottus is fuit, qui ad hanc diem catholico ritu in Catholicorum famulatu versatus, perpetrata eade ratus poenam facinoris grauiori redimendam scelere, in haeretici nobilis clientelam se dedit: cuius ut patrociniū tanto sibi insigniore obsequio obligaret, Edmundum Campianum sponder ei se traditurum in manus. Nihil potuit optatius audiri. Ad rem transigendam fortius, vnus Ministrorum publicorum, qui edita regia in diuersas Regni partes perferunt, additur ei comes, literæque regiae de Edmundo capiendi traduntur. Hi cum in Comitatum Barchensem venissent prope aedes Iattæi, quas diximus, decimo octauo Kalendas sextiles in Iattæi ipsius Coquum incidunt: qui nihil de Eliotto suspicatus, quod vna vni hero quondam inseruierant, dum familiariter multa colloquitur, addidit Campianum eo ipso tempore in heri sui domo versari. Lætus ad hæc Eliottus: verum dissimulans nefariæ prodicionis consilium, misso raptim publico illo seruo ad loci Præfectum, hominem impense Caluino deditum, vt cum armata manu Campianum ex edicto regio comprehensurus aduoleret, ipse interim à Coquo nec dum quippiam suspicante domum introducit; ac velut alter Iudas primum tremendo missæ Sacrificio, quod pius Pater peregit, deinde sacra eiusdem concioni, in qua super ijs Christi verbis disseruit, Ierusalem Ierusalem, quæ occidis Prophetas, interfuit. Hæc dum geruntur bonus quidam vir domum trepidus intrat, succlamans proditio, caute, proditio. Submouentur festinanter Sacrificij, & concionis ornamenta: alij aliò: Campianus, Fordus, & Collingtonus Sacerdotes in angulum tenebricosum abduntur. Protinus domus tota armatis cingitur, ac Præfectus cum multis ingreditur: versat, permiscetque, rimatur, ac pertentat omnia semel, atque iterum. Abiturus iam erat desperatâ prædâ, cum siue à Georgio, qui forsitan id quoque ex Coquo sagaciter elicuerat, siue ab alio quopiam admonetur, vt certam latebram in caco angulo exploret. Hic boni Sacerdotes non cupientes magis, quam timentes effugium, ex nutu caelesti, quando in se quod erat, præstiterant, exitum rei opperiebantur. Voluit Campianus, gnarus se potissimum quæri, vt Fordum, & Collingtonum seruaret, profilire in publicum; sed hi, ne forte Deum tentaret, monentes, negantesque se nisi communem casum pati posse, prohibuerunt. Vicissim igitur per Sacram Confessionem expiant noxas, poena iniuncta, vt ex Oratione Dominica vnusquisque proferret ter, fiat voluntas tua, & Ioannem Baptistam ter inuocaret, quod Campianus per eius patrociniū cum Dorobernium appulisset, aduersariorum manus effugerat: cum ecce tibi Præfectus irrupit: & tres pariter capiuntur. Tanta in vultu, verbisque Campiani, vbi deprehensus in lucem processit, conspecta dicitur altitudo animi, atque tranquillitas, vt magnam mœroris partem percussis eo casu Catholicis detegeret, & vehementer hostium ferociam mitigaret. Eadem constantiâ, & comitate dum Londinum deduceretur non concurrentes modo homines ad eum, vel salutandum, vel videndum, sed ipsos quoque satellites accipiebat. Abinghonia cum inter prandium multis, qui Oxonio visendi studio aduenerant, simul accumbentibus, Eliottus proditor vnus è conuiuuarum numero sic ausus esset illum affari; Omnes Campiane hilari vultu præter me videris aspicere; nempe ob admissum facinus mihi succenses; benignè Pater, ac iucunde excepit, Tibi vero Eliotte, quod ita temere de me iudices, Deus ignoscat. Ego facinoris eius volens, libensque facio tibi gratiam, & poculum hoc in testimonium pacis propino: Quin etiam si te poeniteat, confiterique mihi de eo velis, absolua te equidem, verum poenam paulo grauiorem iniungam. In oppidum Henlæum ex itinere cum venissent, forte ad idem hospitium vbi turba Campianum ducens agebat, diuertit probatâ vitæ Sacerdos Guilielmus Filbius, cui non multo ante secundum quietem obiecta erat talis species. Sentire videbatur sibi ventrem secari, ac viscera auelli, & extrahi; idque adeo acri, ac vehementi imagine, vt in subitum clamorem erumpens

Hist. Soc. Iesu Pat. v. Tom. 1.

E 2

omnes

220
Georgius
Eliottus
Apostata,
Proditor
Campiani.

221
Quæ fraude
illum com-
prehende-
rit.

222
Missa, &
concio vlti-
ma Campia-
ni.

223
Constantia
eius, & ma-
gnanimitas.

224
Ignoscit
Eliotto pro-
ditori, &
eum ad poe-
nitentiam
inuitat.

225
Guillelmi
Filbi som-
nium præla-
gum.

- omnes in proximo dormientes excitavit. Non inane somnium fuit. Agnoscent hominem exploratores, comprehensumque Campiani vinculorum, & aliquanto post gloriosæ necis consortem efficiunt. In Sylvam non procul à via, quæ ducebatur Campianus, ubi eum captum cognovit, dum turbo ille præterveheretur, Personius ab vrbe secesserat cum famulo suo Roberto Alfeldo, qui demum & ipse factus est proditor. Hic missu Personij (namque ipse quamvis amantissimum fratrem, & vincum Christi Iesu videre percuperet, tentandum sibi discrimen non censuit) turbæ se inferens aliquandiu simul perrexit: & quanquam verbis non potuit, nutibus tamen ex Campiano cognovit ingenti eum frui lætitiâ, & ad extrema quæque perperienda optimè animatum. Ad Londini ingressum, quoniam vrbs tota erecta in expectationem erat, tanquam ad triumphum celebritatem lectus est Sabbati dies, viæque quas Mercatus maxime frequentaret. Magno in equitum comitatu multi nobiles Laici, & quatuor Sacerdotes ducuntur supra nominati, manus reuincti post terga, pedes ad equorum ventres astricti. Præibat Campianus titulo in galero à fronte, & à tergo vncialibus literis affixo (hic illi vni habitus honos) Campianus Iesu, seditiosus. Vndique spectandi studio innumerabilis multitudo concurrebat. Omnium præcipue in Campianum oculi intenti: plurimisque modestiæ amabilissimæ conspectus, & cæterarum lumen virtutum, insignem pariter eloquentiam viri, & doctrinam reputantibus acres ad misericordiam stimulos iniebat. Vnica dicitur restare Crux in Angliâ, cui propter operis magnificentiam hæreticus furor pepercerit, in platea Cheafepide Londinensi. Hanc ubi præterveheretur Campianus non modo inclinatione corporis adoravit, sed etiam, quoquo potuit modo nutu capitis salutare se signo munivit. In arcem demum includitur xi. Kal. Augusti: continuoque bellum in Catholicos truculentius exercetur. Itaque pridie Kal. Augusti Sacerdotem è Seminario Rheneni Euerardum Hansium, quod professus erat Pontificem id potestatis etiam in Angliâ obtinere in causis Ecclesiasticis hoc tempore, quod viginti ante annis habuerat, publico perduellium supplicio interemere. Multos sub idem tempus Catholicorum, qui diuersis in custodijs tenebantur mensura illa atrocium sexagenorum multâ damnarunt: augendoque terrori multas minas sperferere, itemque famosos libellos, & ridicula scommata. Quæ de Monstris immensibus, ac portentis est fabulata antiquitas, ea ferebantur de Iesuitis. Ministri tum maxime procaces, etiam poetaster Eldertonus libellum vulgavit Carminum, cui fecit titulum, Lepidæ in Iesuitas sagittæ. Agebatur hoc tempore de Matrimonio inter Ducem Alenconij Henrici Regis Galliæ fratrem, & Reginam Angliæ Elisabetham, postque Dominum de Simiers Ioannes Bodinus eam rem legatus Alenconij procurabat; qui multis à Personio per Eduardum Grateleum Sacerdotem rogatus, vt aliquod laxamentum Catholicis ab Regina impetraret, cum id ad Catholicorum simul vtilitatem, simul ad ipsius Principis dignitatem pertineret, se non religionis, sed matrimonij procuratorem missum respondit. Quo hominis politici dicto vehementer offensi Catholicis ominati sunt Deum permitturum, vt neutrum efficeret. Aequum enim est, vt qui diuinis humana præfert, vtrisque excidat. Auxit tamen magnopere spera bonorum Alenconij ipsius in Insulam appulsus. Nam quamquam de abstrusa Regina mente, vt quæ alios nuptiarum suarum spe lactauerat Principes, non audebant confidere; tamen cum ferretur ex ipso Alenconio in Galliam, tum in Angliam se transire ad nuptias, & ab Elisabetha exciperetur sane magnifice, & Robertus Dudleus Comes Licestræ, & Christophorus Harcourt cubicularius, idemque cohortis regie Præfectus, magna ambo apud Reginam in gratia mœstissimi spectarentur: ad hæc nobilibus duobus Guillelmo Stubbæo, & Guillelmo Pageo ob editum librum, quem fretum hians inscripserant, significantes ex ijs nuptijs perniciem religioni Protestantium imminere, dextræ amputatæ essent, nemo erat ferme, quin transactum de Matrimonio crederet. Fuit quidem certe persuasum plerisque, si Dux acriorem se præbisset, multa

226
Personius
missu famu-
lo de statu
Campiani
cognoscit.

227
Ingressus
Campiani
Londinum.

228
Crucem pa-
lam adorat.

229
Euerardus
Hansius in
odium veri-
tatis inter-
fectus.

230
Dicta, &
scripta in Ie-
suitas.

231
Bodinus age-
re pro Ca-
tholicis re-
culat.

232
Aduenus
Ducis Alen-
conij in An-
gliam.

233
Ipsi, & Ca-
tholicis inu-
nit.

Soc. 42.

multa fuisse impetratum: sed quia languidior visus sit, Ioannis Bodini, ut credebatur, & aliorum Politicorum prauè consilij institutus, nec matrimonio, nec auxilio ad bellum Belgicum fideliter impetrato, Anglicanæ Aulæ tantum non fuisse ludibrio. Igitur adeo res contra spem cecidit, ut quo tempore laxior fore vexatio credebatur, eo maxime intenderetur. Hæreticis id per immane artificium agentibus, ut penitus afflictæ Catholicæ animi desponderent: dumque cum Gallis vulgo conuiuia, saltationes, personarum ludicra, & alia id genus oblectamenta Calviniani celebrabant, tum in excruciantibus Dei Sacerdotibus, alijsque fidelibus Christo viris in arce Londinensi genus omne crudelitatis expromebatur. Nam etiam qui ante satis humaniter apud Mariscalcum habebantur, translati in Turrim erant, tortique, ut Catholicos, cum quibus egerant, indicarent. Campiano crescebat ipsa tormentorum perpeffione constantia. Lætus excipiebat nuntium, quo ad cruciatum accerfebatur. Ad ostium conclauis, in quo erat torquendus, ubi peruenerat, procumbebat in genua, breuique, verum ardentissima prece diuinam implorabat opem. Tum in equuleum sublatus magna cum pietate, ac lenitate animi Deum, & Sanctissimum nomen Iesu perpetuo inuocabat. Distrahebatur interim corpus, & cuncta suo loco membra, & ossa demouebantur, cum acerbissimo sensu doloris, & ille benigne tortoribus, supplicisque autoribus ignoscebat; nihil vnquam, vel contra caritatem, vel religionem significans. Rincardsonum duntaxat, & Pondum aliquando nominauit, quod sciebat eos notæ fidei viros; illi suum librum dedisse; ad hunc summa eius capita missa confessus. At hæretici, qui omnibus modis non vitam modo, sed etiam famam, ei cupiebant ereptam, ut quibus conscientia nihil pensi est, dissiparunt in quaestionibus permulta cum effatum, multos indicasse Catholicos, Nortonio quaestionum Præfecto astutè si quid aliorum cuiusdam Confessorum excidisset, Campiano attribuerent, & vulgante quosdam nobiles ex eius captos indicio. Qui rumor cum glisceret, quamquam hæretica mentiendi licentia omnino fictum, Pondus existimaret, tamen tenere non potuit se, quin Campiano per literas significaret, non nihil se eo commotum. Quibus literis cum respondisset Pater, neque fiducias, neque vllum præterea tormenti genus effecturum aliquando, ut quicquam Ecclesiæ Dei perniciosum eloqueretur, permouere hæc aduersarios, qui literas vtrasque prodita ab internuncio fide, præuiderant, ut rati aliquid ab eo pressum quod ad rempublicam pertineret, quid illud esset exprimere conarentur. De earum igitur sensu literarum, de auxilio Hibernis tumultuantibus missis, de coniuratione in Regnam, & Regnum inita interrogabant. Sed nihil profecere, nisi ut noua lumina in victoris coronam inferebant, qui ter in equuleo, & crudelissime tortus omni iam destitutus vsu membrorum manuum præsertim, ac pedum, Elephanto se, qui in terram prostratus non potest exurgere, comparabat. Deinde ubi tantum receperat virum, ut vtraque connitens manu sustinere ad os panem posset, iam comparabat Simio. Tantum redundabat animi ad extrema illa malorum non pacatè modo, sed etiam comiter perferenda. At Hæretici, ut gloriam quoque doctrinæ eius, si fieri posset, infuscarent, homini tormentis exhausto, ac semiuuo, quam toties incolumis postularat, disputationem offerunt. Instituitur in quatuor dies concertatio. Pro Hæreticis Decanus Ecclesiæ S. Pauli Londinensis, ac Doctor Dayrus, itemque Vvitackerus, & alius quidam Beelus cognomento: Campianus, Sheruinus, Bosgrauus pro veritate stant: iniquissima conditione, ut nihil liceret his, nisi ad obiecta respondere. eo etiam indignius, quod cum æquum sit quæ noua sunt reddere sui rationem; & is qui recepta mutat, causas debeat mutationis asferre, contra hic fiebat: heri prognatum ex Lutheri, Calvinique fatuitate sacrilegium de confirmata suffragijs tot seculorum religione, cognitionem sibi, arbitriumque sumebat. Denique inermis statuabatur hinc veritas, error inde cum telo: ut scilicet nec ferire illa posset, nec posset hic feriri. Sed quorsum tot fraudes malæ causæ præiudicia? Ipsa veritatis defen-

sio,

234

Inter pompas, & hilaritates publicas aggrauata persecutio Catholicorum.

235

Campianus diu, & grauissime equuleo torquetur.

236

Falsi rumores de eo sparsi.

237

Literæ mutæ Pondi, & Campiani.

238

Suspiciones tormentorum, tormenta Campiani augent.

239

Ioci Campiani securitatis eius in tormentis dices.

240

Disputationis certamen ab Hæreticis oblatum nec semimortuus recusat. iniquæ concertationis leges.

241
Felix Catho-
licis certis
minis succes-
sus.

242
Sheruinus
ab Hæreti-
cis verè sed
artificiose
laudatus.

243
Prætextus
improbabi-
les proditio-
nis impin-
gendæ.

244
Splendidè à
Campiano
refutati.

245
Sheruini li-
bera vox.

246
Alexandri
Brianti fer-
uor Crucis
constanti ge-
statione de-
claratus.

247
Verba eius
fortia cum
ei Crux ex-
torqueretur.

248
Crux ea re-
dempta, &
Romam mis-
sa ibi asser-
uatur.

fio, si sentire miseri velint, iugulatio est erroris. Et sane ita Deus suis propugnatoribus adfuit, vt homines excarnificati, imparati à libris, hebetati ærumnis, validos integrosque aduersarios, audacia & mendacijs instructissimos aperte, non Catholicorum modo, qui pauci ex custodijs adducti aderant, sed etiam Hæreticorum iudicio refutarint, planeque deuicerint. Præclarè dimicauit Sheruinus vir doctus, idemque acerrimus, quem Ministri quoque hæretici laudabant: sed per malignam benignitatem ad eum religionis defensionem, vt Campiano detraherent, deferebant; Frustra tormentis, frustra captionibus, vel sapientia Confessorum, vel fides tentata, obstinatum est tamen Hæreticus eos occidere. Sed excogitandum erat nomen infame, quod & Martyrij decus interciperet, & crudelitatem faceret popularem. Ergo proditiois nomen excogitant. Principiò contra regiam Maiestatem missa in Hiberniam Sandero criminantur ad nonaginta millia Coronatorum gallicorum. Verum cum nulla quantauis impudentiâ possent confingi vnde tantum pecuniæ, vbi collectum, quis recepisset, quis in Hiberniam transportasset, eo vertuntur, vt infunderent Romæ, ac Rhemis in Regiæ perniciem conspirasse, Principes externos ad occupandum Angliæ regnum inuitasse, ipsa demum in Anglia rebellionem, populi molitos. Hoc Rei crimine postridie Idus Nouembris in Aulam nominati Vestmonasterium ad tribunal sistuntur cum Orthono nobili Laico Sacerdote septem Edmundus Campianus, Rodulfus Sheruinus, Lucas Chirbeus, Iacobus Bosgrauus, Thomas Cortamus, Robertus Ionfonus, Eduardus Richardsonus: quorum tres Campianus, Bosgrauus, Cortamus de Societate erant. Hi recitato accusationis libello iubentur ad se se purgandos pro iudiciorum talium in eo regno consuetudine manum sustollere: quod cum brachijs tormentorum, vi dissolutis Campianus nequiret, vnus de Socijs accessit, & reuerenter excolatus modicè extulit. Protinusque Campianus coram Deo profiteor, inquit, & Angelis eius, Cælo, Terra, Mundo testibus, & hoc, cui adsto, Tribunal, quod aliquam mihi horribilis illius iudicij speciem, quod omnes post mortem manet, repræsentat, me nec crimine lætæ Maiestatis, nec perduellionis, nec vllius in Patriam coniurationis reum esse; nec planè quicquam eorum, quæ publica denuntiavit actio, à me esse commissum; nec fieri vilo modo posse, vt rationibus ex præsentis accusatione petitis conuincar, & iudicio, vel falso opprimar. Tum voce contenta vehementius, Est ne in hac amplissima Vrbe, inquit, vel florentissimo hoc regno viros inuenire duodecim tam iniquos, & profligatæ conscientiæ, qui nos omnes simul huiusce criminis reos esse iudicent, cum vitæ nulla consuetudo, aut familiaritas, priusquam in hunc locum adducti effemus, inter nos intercesserit? Interrogantur dehinc omnes, cuius iudicio stare velint, respondit Sheruinus Dei præpotentis, tutiusque Patriæ se stare velle iudicio; idque profiteri omnibus fretum testimonijs, quæ siue in Cælo, siue in terra à diuino, vel humano ingenio excogitari possent: & addidit libera voce, Causa Religionis re vera hoc ad Tribunal statum: crimen lætæ Maiestatis obrenditur. Postridie ad Tribunal idem septem alij Sacerdotes adducti Ioannes Collingthonus, Laurentius Richardus, Ioannes Shertus, Thomas Fordus, Guillelmus Filbius, Alexander Briantus, qui eorundem, ac superiores insimulati criminum causa suam haud segnus innocentiam contestati essent, remittuntur in carcerem, XIII. Kal. Decembris, qui dies ferendæ sententiæ destinatus erat, simul uerfi ad Tribunal rursus ducuntur, eminente Alexandri Brianti feruore, qui Crucem, quam ex reperto forte ligno in carcere, fabricarat, manu gestans, veluti signifer præcedebat; & ab Hæretico audaciæ incusatus, ac iustus eam abijcere, Neutiquam, inquit, id faciam; miles Crucifixi sum: vexillum ad mortem vsque non deseram. Altero dein inimicorum Crucis illam ei per vim eripiente, Potes, inquit, Crucem mihi extorquere de manibus, de corde non potes. Moriar etiam pro eo, qui mea causa prior est mortuus. Ea deinde Crux magna cura ab Catholicis redempta, Romamque transmissa, religio-

Soc. 42.
 sè in Seminario Anglicano seruat. Lata lex erat, ne quis ad spectandum iudicium accederet; vis tamen hominum etiam autoritate, prudentia, ac dignitate præstantium tanta accurrit; vt par in nullo vnquam iudicio memoraretur. Omnibus expectatione suspensis, nihil pro grauitate causæ, nihil pro veteri integritate iudiciorum Anglicorum sit. Testes producti iidem, qui proditores erant, infimæ sortis, venalique animæ capita, Eliortus, Crodochus, Sleddaus, Mundaus, & Illæus. Nihil nisi inane ac friuolum, & absurde etiam fictum, protulere: adeo vt Collingthonus, cum vociferaretur quo die Rhemis dicebatur coniurationis interfuisse consilijs, eo die se Londini fuisse, & cum Lancastrio quodam nobili egisse in domicilio, cuius nomen adijciebat, & Lancastrius, qui forte tum in spectatoribus aderat, progressus in medium eadem, omnia confirmaret, puduerit Iudices hominem condemnare. Verum cum id videns Guilielmus Nicolsonus Sacerdos, & ipse plane innocentiam in eo genere Fordi compertam haberet, stimulante conscientia idem testificari cœpisset, non modo auditus non est, sed tanquam criminis particeps comprehendi iustus, ac primum in communem carcerem, dein in Turrim inclusus est. Hoc modo cum gereretur iudicium, & ceteri pro se quilibet calumniam fati superque diluerent, Campianus ab se adeo euidenter reiecit; vt prædicarent viri doctissimi quicquid in ceteros fingi ex aliqua consecutione posset, in eum certe nullius iuris vilius imagine fas esse capite animaduerti, cuius re vera caput maxime perebatur. Cum tamen duodecim Iudices haud dubie condemnarent, fertur Iudex supremus reos interrogasse numquid præterea ad sui defensionem haberent, ac respondisse Campianus, nihil aliud quam vt Deum precarentur, vt tum ipse, tum acculatores, ceterique omnes aduersarij in seuerissimo Magni Iudicij die mitiorem sententiam audirent. Tum demum in omnes, quos supra scripsi, præter Collingthonom, quatuordecim numero, dirum cæcæ pronunciat, Ad locum supplicij pertrahuntur, viscera viritum eruuntur, & in partes, prout fraudi imminutæ Maiestatis par est, dissecantur. Vix ea intonuerat Iudex, cum excepit hilari vultu clara voce Campianus, Te Deum laudamus, Te Dominum, confitemur. Sheruinus. Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea. At Briantus iniquitatem Iudicij reputans, ac Deum appellans, Iudica me Deus (inquit) & discerne causam meam de gente non sancta. Alij alia: cum Campianus conuersus ad populum, Audistis, inquit, latam in nos Maiestatis imminutæ sententiam: id quam merito factum sit, vos ipsi cogitate. Nam si ego tot modis Regiæ Maiestatem violassem, nequaquam illa, & Senatus regius mihi non modo vitam, sed & libertatem, & rerum omnium affluentiam largiissent, si modò eis in rebus religionis non adeo magnis obtemperassem. Immo hic ipse Arcis Præfectus, qui mihi adstat ad latus, hæc eadem, & maiora promisit, si vel semel duntaxat cum Hæreticis templum inissem. An rogo is ausus esset tam magnifica polliceri, idque Angliæ Principes permisissent, si, quod criminantur, molitum me exitium Patriæ comperissent? Itaque viri optimi, non perduellionis culpa, sed religionis zelus nobis capitalis est. Haud sine assensu populi hæc audita. Reducuntur damnati in carcerem; & catenis, ac compedibus vincuntur. Varius inde rumor per urbem serpere: alij Ducem Alenconium salutem reis ab Regina exorasse: alij malitiosè iactare; Campianum sibimet manus attulisse: cuius interim fidem regij administrum magnis propositis præmijs vehementer sollicitare non desistebant. Quæ ubi non procedunt Concilio malignantium visum est, nequaquam pariter fortissimam Confessorum manum totam contrucidare, sed à capitibus exordiri, vt minus offenderet populum pauciorum carnificina, ac reliqui forte interim terrore succumberent. Tres igitur, vt tria præcipua religionis Anglicanæ propugnacula simul cohonestarentur, beatissima forte leguntur, Campianus de Societate Iesu, Sheruinus ex Anglicano vrbis Romæ Collegio, Briantus ex Rheimentis, quem haud dum palam erat Societati se tradidisse. Placuit enim partem Dei clementiæ sub extremum tempus, & inclyto huic pugili religionis

249
 Acculationes Confessorum friuolæ.

250
 Testimoniorum falsitas conuicta in Collingthono, qui propterea damnationi eripitur.

251
 Nicolsonus pro Fordo testificans custodia traditur.

252
 Campianus manifestè se purgat.

253
 Quatuordecim Confessores neci addicuntur.

Eorum gratulationes.

254
 Campianus palam demonstrat se Religionis causâ necari.

255
 Idem promissis tentatur.

256
 Electi tres à quatuordecim qui primi morte afficerentur.

257
Briantus So-
cietati dat
nomen in
carcere.

258
Eius literæ.

259
Emilio So-
cietatis vo-
to dolorem
non sentit in
tormentis.

260
Id etiam He-
reici confir-
mant.

261
Sheruinus
Campianus,
& Briantus
ad suppli-
cium trahun-
tur.

sa decus militiae, & nostro Ordini palmam certaminis eius adiungere. Per disputa-
tionum, quas retuli occasionem, nactus cui traderet literas, quæ editæ ex-
tant ad Societatis Patres, qui erant in Anglia, in hanc sententiam scripsit: *Es-
cum diu considerasset quantum Deo deberet, & quantoperè ei seruiendum fu-
vidissetque in religiosis familijs optime id præstari, duobus ante annis delibera-
tum habuisse Societati se se permittere, deinde in carcere eum primum esset
torquendus, id ipsum voto pollicitum: Eodem die, inquit, cum primum tormen-
tis cruciabar, antequam ad ea ducerer, orationibus vacans, & Domino Deo me-
meaque omnia commendans, superna quadam spiritus dulcedine replebar, dum
innocarem Sanctissimum IESV nomen, & Beata Virginis Maria (dicebam enim
Rosarium) hilaris erat animus, bene confortatus, ac promptus ad perseveranda
tormenta, quæ tum certissime expectabam. Tandem in mentem venit prædictum
propositum, & simul occurrebat, ut nunc voto firmarem, quod antea statueram.
Peractis precibus hæc eadem animo reuolui, ratione qua potui discussi, bona iudi-
caui, desiderium compleni, votum prædicta conditione liberè emisi. Quod fa-
ctum Deus mihi videtur statim probasse. Nam in omnibus angustijs, & cruciatibus
meis infinita sua bonitate misericorditer mihi affuit, confortans me in ne-
cessitate, & liberans animam meam à labijs iniquis, à lingua dolosa, & à rugie-
tibus parais ad prædam. An, quod dicam, mirabile sit, nescio, Deus scit: resu-
est coram Deo conscientia mea. Hoc dico me in ultima tortura cum crudelissimis
corpus sauirent aduersarij, manibus, pedibusque violenter extensis omni tandem
fere doloris sensu caruisse; nec hoc solum, sed etiam quasi resocillarum à præ-
dentis torture doloribus, sensibus integris, mente quieta, & corde tranquillo per-
stitisse. Quod videntes Commissarij exeuntes inusserunt me eodem modo iterum
in diem postero cruciari: quod audiens credebam equidem, & sperabam diu-
no auxilio me patienter laturum: interea meditabar, ut poteram Saluatoris No-
stri acerbissimam Passionem innumeris doloribus plenam. Quæ dum agerentur
veratam putaram sinistram manum in medio palma, & sanguinem effusissimam
existimarem; sed re vera nil tale fuit, nec alius tunc dolor, præter illum
nus, gravabat. Singularem fuisse Dei opem in cruciatibus absque sensu perpe-
tiendis, fama quoque inde vulgavit, quod Nortonus gloriatus in aula ferrebat
Briantum se ita produxisse, ut longiorem quam fuerat à Deo formatus, hæc
minus pede fecisset, cum tamen in medijs tormentis nihil ille sentiret; dubium
ut minime fuerit (quemadmodum impius loquebatur more Iudeorum Christi
hostium, quod erat Dei, satanæ tribuens) quin demonem haberit. At Briantus
Dei iuuante gratia tormentis Nortoni multò quam ipse posset intelligere,
maior effectus, tantò iucundius mortis consors Campiano fuit, quantò in ean-
dem vitam Societatem, & ipse voto se dederat, ac receptum se à Deo diuina
illa significatione intelligebat. Die S. Andreae sacro admonentur, postremo
morituros; acriusque Sanctissimi Apostoli amor ille flagrantissimus erga Crucem
ardentia ipsorum pectora inflammavit. Vbi optatus dies illuxit, summo mane
simul erant Sheruinus, & Briantus; ad quos cum Edmundus quoque perducitur
esset, ingenti gaudio mutuos in amplexibus effusi, diu se sanctis colloquutionibus
recrearunt. Tum de more crati vimineæ (Sledam appellat gens) Campianus
impositus, alteri Sheruinus, ac Briantus, ad eosque supini alligati ad Tybo-
num (carnificinæ est locus) equis trahuntur. Nec defuere, qui interim ad
Campianum accederent, alij ut de dubijs conscientia, religionisque negotijs
interrogarent, alij ut cœnum, quo eius facies inter trahendum alpergebatur,
venerabundi detergerent. Ad patibulum Consiliarij regij, & è prima nobilitate
complures, & ex populo vis innumera expectabat. Quo vbi ventum est,
solutus ex cratē Campianus in subiectum patibulo carrum traducitur: vnde cito
cumspiciens leniter multitudinem, compresso aliquantum strepitu, grati, ac se-
nora voce, Spectaculum, inquit, facti sumus Mundo, & Angelis, & hominibus,
ut ait Apostolus, quod in me optime quadrat, qui hodierno die non solum
Ium Deo, diuinisque illis spiritibus, verum etiam vobis, & vniuersis hominibus*

bus spectaculum factus sum. Cetera exequutus filere iussus est. Venia solum facta de obiecta perduellione respondendi. Professus se catholicum Sacerdotem esse, catholiceque hactenus vixisse, & pro eiusdem fidei defensione mortem quam libentissime oppetere, grauissime contestatus est ab omni prodicionis scelere, & quauis inspiratione in publicam tranquillitatem plane se alienum, liberum, atque innocentem esse; etiam, atque etiam rogans, obtestansque, vt suprema illa verba indubitata haberent: si falleret se, nec mortem corporis acerbissimam, nec æternum animæ exitium recusare: omnibus tamen omnem iniuriam ex animo condonare. Tum literarum, quas ad Pondum dederat sententiam explicans, ne suspicionem aliò aduersarij traherent, per arcana quæ se negarat proditurum, nil nisi Sacerdotalia munera per Insulam obita se intellexisse, graui Sacramento confirmat. Inde vrgentibus aduersarijs, vt de Pij Quinti intentato in Elisabetham anathemate sententiam suam proferret, cum negaret id necesse esse; rursum quærentibus num renuntiare Pontifici veller? se Catholicis sacris initiatum, respondit. Atqui vnus è Calvinianis, istud nomen, inquit; omne læsæ Maiestatis crimen amplectitur. Instat subinde Minister Hæreticus, vt secum Deum oraret; quod bonus Pater commercium recusans, precatur Catholicos, vt pro se Apostolicum Symbolum in supremo agone recitarent, quo scilicet eorum omnium linguis, cum sua amplius nequiret, Catholicam religionem contestaretur. Cum iussus veniam à Regina petere, negasset eam ab se læsam, & pro salute animæ eius fundere preces non abnuisset, plaustrò repente subducto ex trabe pendulus cecidit tanto vniuersæ multitudinis motu, tantisque lacrymis, vt postea editis libris Hæretici eam rem partim minuire, partim exulare conati sint. Volentes quoque carnifices restem vnde Christi Athleta pendeat, incidere, vt ei etiamnum semiuivo, quemadmodum solent, ventre dissecto viscera extraherent, Carolus Haiuardus homo nobilis, quamuis perditè hæreticus, è primis aulicorum pro potestate abegit, minitans mortem, si antequam expiraret, contingerent: quod & duobus reliquis humanitatis officium præstitit. Caput tamen, postea quam animus ad triumphum excesserat, resectum, & venerandum corpus in quatuor partes diuisum est. Ex qua lanièna stillantibus sanguine manibus ad Sheruinum conuersus carnifex barbaro fremitu, Veni Sheruine, inquit, accipe & tu mercedem tuam, & ille lætus, & quantum consumptæ tormentis, inediaque & vigilijs permittebant vires, exiliens hominem arctè complectitur, & impiarum manuum piùm cruorem exosculatur. Quæ res populum valde commouit. Ille vbi parumper in curru clausis luminibus, manibus in Cælum creditis Deum tacitus precatus est, clara voce incipit singillatim Sanctissimæ Trinitatis Personis agere gratias, quod creatus, redemptus, Christianæ Sanctitatis particeps effectus esset. De sua religione volentem addere, regij Præfecti vetuere quicquam extra perduellionis crimen loqui, cuius criminis plane se expertem, purumque contestatus; cæterum si Catholicis imbutum esse lacris, & perfectum esse Catholicum Maiestas imminuta censeretur, id in se ingenue agnoscens: cum & ipse de Pij Quinti in Elisabetham diplomate abnuisset respondere, ac pro Regina pie Deum orasset, carnifex iam laqueum collo eius necente, populus contenta voce exclamauit, Bone Sheruine Dominus Deus recipiat bonam animam tuam: & ille magna pietate rursus animo ad orandum collecto, ingeminansque Iesu, Iesu, Iesu, esto mihi Iesus; subtraçto curru suspensus, tum sectus, intestinisque euulsis in frustra concisus, immaculatum spiritum Procreatori restituit. Vir eximia virtutis, quique singulari cibi parsimonia, assidua oratione, diuturnis vigilijs, & acerbæ corporis sui vexatione non alios modo ante Catholicos, sed etiam ipsum carceris custodem in admirationem adegit, vt semper virum Dei optimum, ac religiosissimum Sacerdotem appellaret, nec similem sibi vnquam visum profiteretur. Iam reliquus erat ex inuictò triumviratu Briantus, qui in currum illum non sanctum, sed potius triumphalem sublatus, vultu plane innocentia, ac prope angelico apparuit, vt erat specie liberali, & in flore iuuentutis

262
Campionus
crimen
prodicionis de
nouo refel-
lit.

263
Literarum
litarum ad
Pondum sen-
tentiam ex-
plicat.

264
Orare cum
Hæretico re-
cusat.

265
Morus, &
lacrymæ po-
puli in eius
morte.

266
Caroli Hai-
uardi, hæc
hæretici in-
eum, & fo-
cios humani-
tas.

267
Sheruini ge-
nerositas, &
alacritas mo-
rituri.

268
Crimine per-
duellionis se
purgat.

269
Populi accla-
matio mira.

270
Vltima She-
ruini verba.

271
Virtutes ei.

272
Brianti mo-
rituri ora-
tio.

tutis duodevigesimali nondum egressus annum. Cum suam in religione educationem exponeret, & quam vitæ rationem Oxonij tenuisset; vnus tortorum interpellans, Quid tibi cum Oxonio, inquit, ad rem accede, ac te Proditorum fatere. Procul à me, inquit, hoc nefas: neque hoc nomine plecti capite iure possum. Nunquam Romæ fui, neque Rhemis eo tempore, quo Sanderus in Hiberniam abiit: id coram Deo testor, testaborque. Cumque sub hac acris, quam duo priores vrgeretur, vt suam de Pij Quinti Bulla sententiam aperiret, de illa se, quod omnes Catholici credunt, & Ecclesia credendum docet, sentire dixit. Tum professus se Catholicum mori, & psalmum quinquagesimum Miserere mei Deus, &c. exorsus, eodem, quo prægressi Socij modo, sed carissimum socordia longiore cruciatu, gloriosum certamen expleuit. Et sane singularibus huic ornamentis coronam illuminare celestis Imperator voluit. Cameratus in carcerem est, longa fame prope est enectus, sitique adeo excruciat, vt guttas è summo recto decedentes, porrecto ex fenestra pileo conaretur excipere, nec tamen pertingere eo vsque posset. Postridie Ascensionis in Turrim traductus, dum reculat fateri, vbinam Personium vidisset, quis ad victum sibi suppeditasset, vbi rem diuinam peregisset, quorum excepisset confessiones, acus sub vnguibus eius insigi iusserunt; cum interim ille nihil de constantia animi, cruciatu acerbissimo demotus, psalmum quinquagesimum recitans, pedes pro se, suisque tortoribus faceret. In equuleo quoque tortus grauissime nunquam adigi potuit, vt vbi locorum Personius, vbi pralum esset, quos liberos sparsisset, vel tenui significaret indicio. Postridie vero cum iam dimallibus membra sedibus vis hærerent, & ad idem tormentum repeteretur, dum se discedendum plane putat, id euenit, quod supra narrauimus, religiosi voti vim Deo ostendente, vt tormenta ne sentiret quidem. Omnes valde commoti ex eo spectaculo repetiere domos, ac fertur Haiuardus quem modo nominavi, interrogante Regina vnde veniret, respondisse à morte trium Papularum, & illa subijciente, quid ipsi videretur de ijs? addidisse, videri viros perdoctos, & constantes, & innocentes, orabant enim, inquit, Deum pro vestra Maiestate, condonabant omnibus, & contestati sunt sub æterna animarum suarum perditione, nunquam se, vel cogitasse quicquam mali in rempublicam, aut in vestram Maiestatem. Ad quæ Elisabetha, similiter atque olim Sacerdotes Hebraei Iudæ, Ita ne? Nihil ad nos: Viderint, qui condemnarunt. Cæterum ex beato horum Christi Athletarum sine Ecclesia Catholica, quod omnibus temporibus vbique locorum, id ipsum in præsens consequuta in Anglia est, vt velut ex generoso semine lætior, fecundiorque succresceret. Tantum breui Campiani morte profectum scripsit Guilielmus Alanus, quantum multorum annorum intenta cura, assiduisque laboribus promoueri nunquam potuisset. Excitata in crudelitatem torquentium odia: oborta innocentia, & constantia seruum Dei admiratio: explicata bonitas causæ Catholicæ: incitati adolescentium non solum ad religionis veræ complexum, sed ad gloriosæ mortis emulationem; vt iam passim optarent transmitters Oceanum, erudiri in Seminarijs, remigrare in Patriam, conferere cum errore manus, torqueri, laniari, vitam, & spiritum fundere. Idem ardor, qui extra Prouinciam versabantur, atque ad externos quoque incescit, vt haud parua cohors fuerit aduolutura; si potest fieret. Additum postremo nostro seculo nouum Athletarum Christi decus scripsit Bernardinus Mendoza tum Philippi Regis legatus in Anglia, horum, ac nominatim Campiani gloriosum certamen nil vetustis concedere. Scripsit deinde Ludouicus Granatensis duplicem hos videri palmam consequutos, charitatis alteram, ne proderent Catholicos, alteram religionis. Addidit Cæsar Baronijs de his, alijsque, qui postea sequuti sunt dum de Sancto Thoma Cantuariensi agit, dignum sancta ipsius doctrina, & hoc dignum loco elogium: *Voluerit meruit seculum nostrum ex hac parte felicissimum, quamplurimos Thomæ Sanctissimos Sacerdotes, aliosque nobilissimos viros Anglicanos ampliori (licet dicere) martyrio coronatos duplicisque tituli coronis auctos: cum non solum, vt*

Infirmantiter interpellata.

273 Proditionis crimen manifeste purgatur.

274 Magnitudo, & grauitas laborum eius.

275 Acum sub vnguibus in fixatione perferit.

276 Fides eius mira in celando arcano.

277 Voto emisso vim tormentorum non sentit.

278 Haiuardi ad Regnam oratio.

279 Regina responsio.

280 Profectus Ecclesie ex Campiani, & Sociorum morte.

281 Bernardini Mendoza. Ludouici Granatensis. Cæsar. Card. Baronijs de ijs iudicia.

Soc. 42.

Thomas, pro Ecclesiastica libertate, sed pro fide Catholica tuenda, restituenda, ac conservanda nobilissimo martyrio occubuerint: ut inter alios quos nuper Sancta Societas IESV velut agnos innoxios in sacris septis, sanctis eruditionibus ad Martyrium acceptissimas Deo Hostias saginavit; quos Romanum, quos Rhemense sacra Collegia, quae dixerim celsas turres à facie Aquilonis, & fortissima propugnacula fides, emiserunt ad triumphos, prouexerunt ad coronas. Maeste animo, maeste virgine Anglicana iuuentus, quae tam illustri militia nomen dedisti, ac Sacramento sanguinem spondidisti. Emulor sane vos Dei emulatione; cum vos Martyry candidatos, ac nobilissima purpura Martyres designatos aspicio. Compellor, & dicere: moriatur anima mea morte Infortiorum, & fiam nouissima meorum similia. Agebat Campianus vbi coronatus est, annum alterum & quadragesimum, Londini ortus, idemque fortitus aeternae vitae natale, quemadmodum die S. Edmundo Regi Anglorum, & martyri sacro, cuius gerebat nomen, fuerat condemnatus. Primum Oxonij, deinde Duaci disciplinis humanis, ac diuinis excultus: mox in Societatem ingressus, & in Germaniam missus, quem se Pragae vbi fere semper egit, praebuerit, potest ex clausula literarum Ioannis Pauli Campani, quas Poloniae iam Prouincialis accepto Socij glorioso fine ad Generalem Praepositum dedit, intelligi: O Edmunde Sancte, inquit, utinam tunc in mea ipse veste fuisset, qua me exui, ut discedentem à me vestirem; forsitan vnus laqueus ambos reninxisset, & post octennium conuictus intemi in terris ad sempiternum conuictum vna traducti fuissetus. Quomodo factus est discipulus supra magistrum loco, dignitate, & gloria, ut semper fuit virtute, merito, & gratia? Quem mecum viuentem sic semper humiliabam exercendi illius talenti, & meriti augendi gratia, ut tamen me indignum agnoscerem, qui sub illius pedibus essem. Ex tunc enim in illo praeter eloquentiam, & doctrinam, suspiciebam Virginitatem omnimodo intactam, demirabar humilitatem, & obedientiam, zelum, & caritatem in proximos dissuaniabar, & grande aliquid ex huiusmodi virtutibus expectabam. Vnicus iam è Societate reliquus erat Sacerdos in Anglia extra custodiam Gaspar Heyuodus, nam Guiliehmum Holtum cum Rodulfo, qui fuerat Campiani comes, Personius in Scotiam miserat, & ipsemet in Galliam Rothomagum traiecerat magna agitans: de quo supremis literis Campianus haec scripsit: Ille vir est, de quo Maronianum carmen verius, quam de Hectore caneretur: si duo praeterea tales Idea tulisset terra viros. Incredibile dictu est, quae praesiterit, ac molitur, res, calamo, &c. De eodem Alanus idem sub tempus: Illius hominis industria, prudentia, zelus, in scribendo, & agendo dexteritas superant omnem fidem. Is igitur tot Dei donis fideliter, ac strenue vtens sub ipsum in Angliam ingressum obseruatis regionibus, quae maxime Sacerdotum auxilio indigerent, cum ipse, & Campianus haud possent tam late patenti Regno pares esse, è Seminarianis Sacerdotibus alios in Valliam, alios in Prouinciam Cantabrigiensem misit, optatissimo euentu; alios in eas Regni partes, quae finitima Scotiae sunt, non solum quia gens eius orae magni est ac nobilis animi, sed etiam, ut inde pateret ingressus in Scotiam. Prauidebat enim inde pendere rotius Insulae religionem, cum regnum tandem ad Regem Scotiae, ad quem iure pertinebat, venturum haud dubia coniectura esset. Eam ob rem Personius inter ceteros Sacerdotes Guiliehmum Vatsium prudentia, & pietate excellentem cum mandatis misit, ut penetrare ad ipsum Regem, & cognoscere conaretur, quae spes restituendae religionis in Scotia affulgeret: qui profectus, & persecutus omnia, retulit esse paratissimam messem. Et sane magna haud dubie porta aperiebatur. Nam obruncato nuper Iacobo Mortonio Comite Regni eius Governatore, eodemque Haereticarum perstudioso partium, & Catholicis infestissimo, cuiusque in locum Dobeno Duce Lenoxiense suscepto, qui clanculum religioni studebat, Maria ipsa Regina Scotiae, quae in Anglia asseruabatur, vehementer optabat homines mitti, qui apud Dobenium, & alios sibi fauentes, religionem promouerent: cum, & filius eius Iacobus circiter annorum quindecim adolescens, facile posset ad

282
Aetas ortus, & summa vitae Campiani.

283
Vt se Pragae cum esset, gesserit testi monium Ioan. Pauli Campani Magistri eius.

284
Dotes virtutisque Campiani.

285
Vnus Sacerdos in Anglia liber.

286
Testimonia Campiani, & Alani de Personio.

287
Qui traiecit in Galliam operarios inde oportuna in loca mittit.

288
Guiliehmus Vatsius ab eo missus in Scotiam.

289
Maria Regina Scotiae optat mitti Religionis promotores ad aulam filij quinden nis.

290
Docilitas, &
placida in-
dolis Iacobi
Regis.

meliora traduci; quod quanquam hæreticè institutus, tamen & ingenium docile, & eximium erga Parentem præferebat obsequium, & administratio prope omnis penes Catholicos esset. Eam igitur ob causam in Scotiam missus est Holtus, qui donec Catholici aliquid potuere, operam in eo regno hæreticæ poenitentiam posuit. Ad Claudium quoque Aquavivam Reginæ Mariæ postulatu literas dedit Personius, regni statum exponens, & rogans, ut Scoti Patres eò aliqui mitterentur. Quam rem cum Claudius ad Pontificem detulisset, illique probasset, in eam expeditionem Edmundum Hayum, & Guilielmum Crittonium designavit. Sed Crittonium placuit ad rerum statum cominus spectandum præire, iussum, quantum committi posset, convenire Personium, ut ex eo quoque quid facto opus esset, coram cognosceret: quod facilius quam sperari poterat sub huius anni finem consequutus est Rhotomagi, quò Personius

Duo in Scotiam à Claudio Gen. missi.

291
Fuga Personij Londino quam necessaria,

vt significavi, iamque explicabo, concesserat. Nam captis ab Regina tantis, acerrimam in se conquisitionem haberi intelligens, & proditorum plena omnia, senescente iam anno excedendum Londino tantisper ratus, neque satis sciens, quò se potissimum reciperet, (adeo cuncta ubique perturbata Campiani erant vinculis) Prouinciam Suffexiam petijt. Hic forte ad Shellam vni Principis, qui pro religione in custodia tenebatur, ædes non procul à mari diuertit, vbi paululum detinuit tempestatis atrocitas Londinum remeaturus; cum secretò admonetur proxima nocte clanculum quosdam Sacerdotes traiecturos in Galliam; si occasione vti & ipse velit, gratum ijs comitem futurum: Quæ res grauem illi curarum fluctuationem iniicit. Intelligebat si pedem extra Angliam poneret, regressum multò plus difficultatis, & discriminis habiturum: deinde professionem id temporis posse Catholicis admirationem afferre, & commouere animos Sacerdotum, qui medijs in flammis relinquebantur: triumphaturos Hæreticos tanquam metu cessisset: denique quod commouebat maxime, ex optatæ pro religione mortis elapsuram è manibus occasionem. Ex altera parte multa, & grauia offerebantur, quæ breuem abfectionem ab Insula, eo præsertim tempore, quo rebus adeo turbatis perpartum in ea speraretur, multiplici fructu compensarent. Multa in Gallia, portubusque Britannia vicinis curanda esse ad totius negotij diurnitatem, ac firmitermentum; cum vsus ipse demonstrasset, non posse expeditionem à Societate susceptam perpetuari in Anglia, nisi transmarinis in partibus adesset consensu Procurator peritus ac sedulus. Ex negotijs vrgebat, vel maxime librorum Catholicorum impressio, quæ amplius intra Insulam fieri non poterat, cum recens quoque prælum in Sylua Stoner proditum esset, typographique capti, & omnes libri vna cum Stephano Brinleo, qui opus id procurabat. Itaque cum opuscula tria haberet in manibus, vnum pro censura Charci, & Ameri: alterum de rebus, quas ipse in toto persecutionis cursu obseruaret: tertium, quod inscripsit: animi inductio ad erigendos Catholicos, cohortandisque, vt animum magnum assumerent, planeque inducerent instanti procella non cedere; ea videbat nec facile absolui, nec vllò pacto typis excudi posse in Anglia: quod vtrumque Rhotomagi nullo negotio præstitit, & inde initium factum, vt in alijs quoque Gallia, & Belgij vrbibus libri Anglice ederentur præsidium Catholicorum inestimabile. Præter hæc multa habebat cum Alanis communicanda, & inter cætera, vt Testamenti noui, quod ipse Alanus Anglice verterat, editionem maturaret. Ad hæc Georgius Gilbertus Rhotomagi de vitæ ratione in posterum instituendæ nutum eius opperiebatur, quæ deliberatio coram multò commodius habebatur. Præterea multum intererat cum Archiepiscopo Glasconensi Legato Reginæ Scotiae, cumque Hayo, & Crittonio congregari ad vias Scotiae inuandæ ineundas. Nec pauca Romam scribenda erant ad Generalem Præpositum, quæ propter interceptionis periculum in Anglia non satis explicabantur. Quæ & alia eius generis cum se offerrent, & oblata præter opinionem navigationis tanta opportunitas, Dei videretur intuitum, aliquid ex eo recessu in religionis commodum ordientis, demum

292
An Anglia excedat data nauis occasione delibet.

293
Decernit in Galliam pro heresi.

294
Edendorum præcipue librorum causæ.

295
Et cum Alano, Georgio, Gilberto, alijsque tractandi.

Scribendique tutius Romam.

post multam preces, occasione, quam forte mox frustra requireret, uti constituit. Hæc ubi stetit sententia, sub mediam noctem admonetur iam iam nauigandum. At ubi ad mare peruenit iam exasperatum, nec nauigationi aptum, & nauim in altum summotam offendit. Itaque cum illucesceret, neque ad Syluæ domum tutus esset recessus, cum perpetua solitudine abdidit se in Matali, biduoque post prosperè Rothomagum aduectus: inde per literas Heyuodo rebus in Anglia præfecto, quæ destinaret ita peregit, ut euentus quoque ostenderet eum recessum ab consilio æterno fuisse. Apud Michaëlem de Monchy Archidiaconum, & Consiliarium Senatus Rothomagensis, virtute, ac religionis studio præstantem virum, diuersatus est, non secus atque amantissimus Frater acceptus, nemine fere siue Anglorum, siue exterorum eius absentia concilio: induxitque mercatorem pium Georgium Flincktonum nomine, ut totum se libris de religione edendis addiceret, quod sane, quoad vixit, egregie præstitit: tumque Stephanus Brinckus, quem captum memorauimus, amicorum præsidio liberatus, Insulaque relicta saluberrima illi procuratori, eodem Personio, cui se tradiderat, addicente, successit: quam vir optimus, Societatiq; fidiſſimus, aliquot etiam religioſis opusculis in Anglicanum sermonem conuersis, ad mortem vsque administravit; idem & edendos curans libros, & transmittendos in Angliam.

Prosperè Christiana res per Hispaniam gesta. Ex hoc anno potest censerì Gerundensis natale Collegij. Michaël de Agullana Canonicus huius vr̄bis, vir apprimè religiosus ac doctus, ad Collegij institutionem quoddam Sacerdotium Gregorio Pontifici resignauit: idque Pontifex literis quoque Benedic̄ti à Toco Episcopi, & Iuratorum, rogatus in eam rem tranſtulit: & Cæsaraugusta Petrus Domenechus eò profectus nomine Societatis possessionem iniit, dum Laurentius à S. Ioanne, & Franciscus Castellus rerum diuinarum ministeria ordiuntur. Excursiones per frequentes, saluberrimæque susceptæ. Duæ inter cæteras insignes per Seguntinum, & Cauriensem Episcopatus rogatu Antistitum. Maxime vero vtiliter posita opera cum Batuecis, hoc nomine populus gens Montanos appellat in Cauriensi Diocesi, Lusitanæ ditioni finitimos; qui cultura plurimum egebant. Penetrauit ad hos Venatorum Christi caritas per auia, & montes: quantoque erat Pastorum maior inopia, tanto labor fuit latius explicandus. A multis passuum millibus aditi ægroti, recreati Sacramentis, inuncti moribundi, mox & mortui sepultura mandati. Quæ magna auditu faceret Indiæ nomen, ea demum hic gesta omnia. Similia his in Archiepiscopatu Burgensi per inculta item, & inhospita loca, montesque ipsos asperrimos syluis, ac feris horridos, omni humana vitæ consuetudo victu destitutos. Tamen tanta vbique ad verbum Dei fame simplices animæ currebant, ut ea alacritas omnem laborum asperitatem, Euangelij Nuntijs leuaret, & ciborum duritiem quouis incundiùs obsonio condiret. Magdalena Vlloa, & Burgensis Antistes, sua caritate maxime huiusmodi peregrinationes urgebant, & collatis sustentabant subsidijs, vi insuper ingenti Rosariorum, quæ distribuerentur inter agrestes, donata. Ipsi vr̄bi Burgensi Iacobus Acoſta Baticæ Prouincialis ex itinere opportunissimum subsidium attulit. Cessatio à diuinis ex dissidijs inter Archiepiscopi, Prætorisque ministros indicta, perturbauerat, & impleuerat omnia scrupulis. Ad Iacobum publice, ut rogatus erat, dicturum, pro insigni de eius doctrina ac virtute iudicio, plurimi confluxere, & ipse Archiepiscopus. Adfuit differenti diuina vis, ut meunda concordia, explicandarumque conscientiarum viam ostenderet, vnde pax, & tranquillitas paulò post penitus restituta. Latinitatis Scholæ Vallisoletanæ Academiæ, quæ quarto ante anno Societatis fuerant cura permiffæ; cum solum eas Euerardus veluti in experimentum recepisset, hoc anno Madritano Regis consilio, atque ipso Rege autore, omnino sunt traditæ. Villaregij cœpta templi ædificatio Ioannis Pacechi fundatoris liberalitate. Gaditani Collegij conditor declaratus Ioannes ab Ocha Termineli. Segouia collatum Seminarium trium linguarum ad Socios totius Castellanae Prouinciæ erudiendos. Ludou-

296
Larebr̄ eius
periculosa.
Et felix Rhomagus
nauigatio.

297
Quibus vsus
fit administris
in Editione
librorum.

298
Initia Gerundensis
Collegij.

299
Missiones
vtilis.

Præsertim
ad Batuecos
Montanos.

Et ad Russicos
Archiepiscopatus
Burgensis.

300
Fructus concionum
Burgis habitatorum
à Iacobo à Costa.

301
Scholæ Vallisoletanæ
conſtituta.

302
Villaregij, & Gaditani
Collegiorum Fundatores.

303
Seminarium trium
Linguarum Segouia.

- 304
Santanderus
bonam ope-
ram nauat
Segouienfi
Episcopo.
huius sancta
mors.
- 305
Francisci
Blanci Ar-
chiepiscopi
Compostel-
lanæ vita, &
mors pia.
- 306
Iacobi Ca-
stelli virtus,
& felix obi-
tus.
- 307
Ignatius Sal-
sedus mori-
tur ingenti
sui desiderio
relictus.
- 308
Innocentia
Martini
Agorretæ.
- 309
Admonetur
diuinitus de
morte fra-
tris.
- 310
Constanzij
Gomij stu-
dium morti-
ficandi sui.
- 311
Eiusdem mi-
sericordia.
- 312
Vfus oratio-
nis, & ali-
duæ Dei præ-
sentia.
- douicus Santanderus Collegij Reçtor tota vrbe carus insignes hic afferebat priu-
tim, ac publicè vtilitates. Ludouicus Tellus Maldonatus Vrbs Episcopus dum
Sacrum Chriřma per singulas Paræcias impertiret, adhibuit comitem Santan-
derum, qui animos populi ad Sanctum illud mysterium concione præpararet:
eidem mox lethali morbo captus totum se se permisit: ab eo & supremis voluit
mysterijs communiri; allatoque Sacrosancto Viatico, ad horæ quadrantem
vixus genibus perstitit, partim adorans ac venerans Dominum, partim circum-
stantes ad pietatem exhortans. Verum Archiepiscopi Compostellani Franci-
sci Blanci multo æquius hisce literis inferenda memoria est. Malacense Colle-
gium, mox Compostellanum fundarat; Salmanticense, & alia quædam insigni-
ter iuuerat: ad vltimum quicquid habebat volens in pauperum vsus concede-
re, hæredes instituit pauperes Compostellanos, & ab se ante condita Nosoco-
mium, & Collegium Societatis: & suum insuper corpus Collegio tradidit, do-
num profecto haud vilo, quæ alioqui dedisset, inferius: Magnum non per Com-
postellanam modo Diocesim, sed late per Hispaniam sui desiderium, magnum ra-
ræ virtutis nomen reliquit. Memorandi è Socijs mortalitatem exuere Iacobus
Castellus Metinnæ Campi è primis eius domicilij colonis, impigerque, & ex-
periens operarius. Itaque & sedulitate, & longo vsu notus erat populo vniuer-
so, carusque, ac venerabilis perinde, ac publicus quidam omnium parens.
Diem Principibus Apostolorum Sacrum, cui templum domus Metinnensis dica-
tum est, habuit supremum in terris, cum in Societatem iam Pontificij, & Ca-
sarei iuris doctor à Francisco Villanoua anno 1550. nonis Nouembris fuisset
adlectus. In Collegio Legionensi Ignatius Salsedus decessit post annos religiosæ
militiæ vndeuginti, optimi exempli, plurimi laboris, ardentissima caritatis.
In expiandis conscientijs, adeundisque decumbentium pauperum casis, nun-
quam fessus, ac ne sui quidem curandi corporis memor. Inde factum est, vt
vbi spiritum exhalauit, rumore per urbem didito, breui populus in Collegij
Templum tantus affluerit, vt Ioannes Ramirius ibi tum agens opportunam
exhortationi concionem ratus, in suggestum conscenderit. Sed pauca verba
fecit ne immodicos in ploratus vniuersi erumperent. Tantum ipso initio, & le-
crymarum, & gemituum exundabat. Inter cætera memoratur Salsedus exqui-
sitæ in rebus sacris fuisse munditiæ, totamque supellectilem sacram per id tem-
pus Collegij Legionensis fuisse eiusdem partum industriæ. Obijt Seguræ septi-
mo Idus Augusti Martinus Agorreta innocentia singularis vir, quam Dei bene-
ficio, quantum ipse nosset, nullo vnquam lethali crimine inquinatam idem ipse
solitus erat conscientia suæ Magistris ingenuè referre. Ortus in Oppido Cauil-
legui Pompeiopolitana Diœceseos; annoque 1567. Societate Compluti nati-
ta, aliquot deinde annos Villaregij Fontium vixit: quo in Oppido, & circum-
uicis, alijsque compluribus longius positis, difficile dictum est quantum piarum fru-
gum collegerit; quanta eum magni, & pij viri fama sequuta sit. Villaregij cum
degeret intempesta nocte dormientem repentina vox excitauit, iubens festinus
surgere, Deoque commendare Paulum de Iesu Fratrem de Societate ipsi præ-
cipua caritate coniunctum. Paruit continuo, certus ex ea re nihil posse nisi em-
lumentum existere: paucisque post diebus cognoscit eadem omnino hora Pau-
lum compluti expirasse. Obijt Caruacæ Consalvus Gomius, ex Carrione Diœ-
ceseos Toletanæ Oppido, vbi Collegio iam prope triennium, miro omnium
virtutum exemplo præfuerat: annis in Societate vndeuginti exactis in magna
infirmirate corporis, ea seueritate animi, vt singulos hebdomadæ dies in cer-
ta afflictationum genera distributos haberet. Binis flagello se verberabat, tot-
idem induebatur cilicio; duabus noctibus vestitus cubabat duro super scamno,
duabus vero nudus super cilicino stragulo. Inediam cum misericordia conui-
gens detractum sibi cibum indigentibus largiebatur, facultate domesticis idem
facilitandi permessa. Quare, vt sit, præeunte Rectore passim ceteri lequebatur.
Quacumque de re consilium ex eo quæreretur, antequam responsum ede-
ret, sublata ad Deum mente decies Sanctissima Iesu, & Mariæ nomina rati-
tus

us ingeminabat; toties cum diuinam psalmodiam inchoaret. Quaternas quotidie contemplationi impendebat horas, ac reliquo tempore non secus, ac si oraret, staretque in Dei conspectu se se gerebat. Viri diligentiam in obseruando pietatis suae profectu ostendere duo reperti postquam obiit libelli; quorum, in altero animi sui sensa, & recepta in oratione lumina descripserat; in altero ex præceptis spiritualium Exercitiorum conscientiae examina singulorum dierum adnotauerat, tam assidua intentaque cura; ut non maiore attentus quibus Pater familias accepti, datique tabulas conficiat. Triduo ante morbum supremum dum Christi corpus inter sacrificandum mox communicaturus, manu sustinet, incensus vehementi cupiditate quamplurima eius causa patiendi, qui mortem, acerbissimam causa nostra pertulerat, in omnem se poenam, & cruciatum paratum obtulit. Cumque statim cogitationi occurreret angor, quem cruciatuum omnium grauissimum percipiebat ex consueto morbo, quo sanguinem ex ore eieciat, ad eum quoque se se nominatim angorem obtulit; ac subinde adfuit paratae patientiae luculenta materies. Nouem dies inter febrium ardores acerrimos, & stomachi tormenta grauissima frequenti eiectione sanguinis vexatus est tanto impetu erumpentis, ut poene praefocaretur: Quas ille poenas quantum concupierat animi magnitudine, tanta aequitate tolerabat; quamuis insuetaque quoque (quae solet molestissima Dei famulis exercitatio esse) ariditas spiritus accederet. Paucis ante mensibus Maria Diazia nomine pietatis inclita Carauacæ femina, prædixerat ei anno illo ipsum mortem oppetiturum. Quo ex monitu siue ex cætera diligentia, qua res animi sui habebat compositas, iam, sibi ipse totam rationem accurate descripserat, qua vellet extremo tempore ad mortem componi: notatos in ea ratione, ac formula ex Sancto Euangelio, & psalmis locos recitari sibi iubebat: iamque & dulcedo redierat pietatis, & diuinissimo accepto Viatico prope aberat ab exitu, cum Sanctam Vnctionem coepit abnuere; quadam veluti iniecta diuinitus cogitatione repente occupatus, nequaquam se in praesentia moriturum, sed magnas ad res à Deo reseruari. Nimirum ut tota vita hominum militia est, ita acerrimus est in occasu vltimus hostis incurfus, & fallacissimæ artes. Verum permagni interest, quo quisque ante insueuerit modo. Ideoque Confaluis, qui conscientiae arbitrium suae Confessario semper magna submissione permiserat, Satanæ fraudes eius monitu haud difficulter elusit: magnaque pietate suscepto supremæ vnctionis mysterio, post suauissima colloquia cum Christo Domino, cuius Crucifixi tenebat, & dulciter amplectebatur effigiem, non luctum, sed gaudium domesticis ex certa spe suae felicitatis relinquens, lenissimè expirauit. Cohonestatus est ab vniuerso Clero, & Fratribus S. Francisci percelebri funere: ciuesque passim ad Collegium per eos dies non, ut mos est, consolandi, sed gratulandi causa venere. Inferatur nobili Sacerdotum manipulo domestici laboris adiutor Iacobus, cui cognomen de Yeuenes ex patria, Diocæseos Toletanæ pago. A puero diuini instinctu spiritus pastor, & agricola in colendo precandoque numine per agrorum, saltuumque libertatem multis, ac frequens, crescente cum annis pietate, ac praesertim misericordia indigentium, omni eos ope, obsequioque, & emendicata insuper stipe iuuare contendit, donec agrorum vtilitatibus in Granatensi Nosocomio Ioannis Dei operam suam omnem addixit. Hic vero post exactos in sollicito ministerio dies, plerumque noctium in oratione, aliquid somni super humo capiens, ducebat. Augebatur ad labores animus, ipsoque usu virtutis ad vltiora porro incitabatur: itaque non operam modo suam, sed se, & libertatem, ac vitam tradere penitus Deo, eiusque famulis cupiens, ac perfectum fieri holocaustum, cum sesquiannum in Nosocomio posuisset, Societati se dedit. Anno redempti orbis 1558., ab ortu suo, sexto & vigesimo, in Granatense Collegium admissus est, totamque inibi ætatem, vel in Albainensi domicilio peregit, in ciborum parandorum, & cænaculi cura, toto iam animi impetu in curriculum perfectæ laudis effusus, alacris semper, & promptus, summeque beatus, nisi quod adhuc duriora appetens, Euangelizantium.

313
Diligentia
in proprio
profectu scri
ptis eius pro
bata.

314
Offert se ad
patendum
aspera.

315
Eaque per
fert magno
animo.

316
Mariæ Dia
ziae vaci
nium de eius
morte.

317
Satanæ fraus

318
Confessarij
monitu dete
cta.

319
Mors, & fun
us Confal
uij.

320
Vita Iacobi
de Yeuenes.
Pietas, & ca
ritas eius.

321
Ingreditur
Societatem.

Religiosè in
ea viuit.

in

Cura pauperum.

Et sedulitas laboris.

Curatio infirmi mira.

Multiplicatio ciborum.

Obedientia.

322
Eius studium orationis.

Temperantia eiusdem.

Mors pie obita.

323
Hispani nostri peste affecti inferuunt.

Tres in pio labore mortui.

Duorum aliorum similis fors.

324
Collegij Angrensis difficultates.

325
Modestia, & Prudentia Lusitanorum Patrum Philippo Regi laudata.

326
Amor Philippi Regis in Societatem.

in India Patrum coquus, & quacumque re possit adiutor esse optabat. Misericordiam illam, qua cum ipso adoleuerat, perpetuo retinuit, auxitque. Semper habebat, quod mendiculis largiretur, nullo paupertatis domestica detrimento, semper quo domesticorum agrorum leuaret, recrearetque molestiam. Haud secus inueniebat semper ubi, & ceterorum fratrum, & externorum, qui domestico cuiquam inferuient, labores in se se transferret. Ac Deus famulorum caritatem saepius visus est diuinitus comprobare; nam famulorum vni ex obsecrata in faucibus collectione Sancto iam Oleo iussu Medici inungendo, apponens (forte ad obtegendum miraculum) herbis quibusdam, signoque Crucis impresso, praeter omnium spem valetudinem reuocauit. Dum vero in paruo illo, ac paupere Albaizinensi domicilio versabatur, cum saepe improuisi tot hospites superuenissent, vt duplicaretur vescentium numerus, modicis dapibus, quae pararat domesticis, abunde & hos, & hospites paut. Prompte quoque simplicitatem obedientiae commendauit, aqua in cribro, vt Historia Prouinciae Baricae narrat, ad Rectoris iussu perlata. Alebat haec virtutes Iacobus suauis familiaritate cum Deo, suiue vero neglectu. Semper in eius ore Christus Iesus. Ex rebus quas tractabat vilissimis licet, flosculis, herbis, & id genus, dulcedinem eminentissimam contemplationis hauriebat. Vbi vacaret ab opere, nunc in Odae, nunc in templo dulcissimis manantem sine vlllo strepitu lacrymis innidens, interdum ab sensuum vsu abstractum. Idem vt operum humillima, laborum asperissima, sic in victu, vestituque deterrima sibi legebat, tam simplici alicritate, vt triumphare in his ipse videretur; nec cuiquam non suauissimus esse exemplo. Postquam omnes, & quidem (quantum per leges fas erat) indulgentissime refecerat, tum demum frustulo aliquo ex ijs, quae abijci solent, tenuium ipse saluebat. Ad extremum vti optauerat, morbo neque domesticum graui, nec sibi ad diuinas res impedimento, supremis pietate maxima Sacramentis munitus, vndecimo Kal. Februarij animum Procreatori suo innocentissimum, & recte factorum ditissimum reddidit. Hispani foeda contagia cum saeuirent, Collegij, Domusque Socij in agrae Ciuitatis auxilium suas vitas dicunt. Quatuor e professu Domo distributis inter se regionibus vrbis, in glorioso periculo occupati, vnus etiam in demortui locum Parochi susceptus, ne tanto populo subsidia deessent, cum maxime ingrueret necessitas. Enituit hac parte Georgij Aluarij ardor, & industria; enituit & Petri Valquij, quem placuit Deo praesenti mercede remunerari, translatum a pio labore ad beatam quietem. Duo in pari munere idem praemium adepti, ex Lusitania Prouincia Portuensis Collegij Minister, & Procurator Ioannes Acofta, & Ioannes Petrius; ambo alterum & vigesimum in Societate annum diuino obsequio operati. Mirantur quantam hic admirationem exciuit caritas Patrum, dum alijs praecipiti fugam procul ab contactu se se ferentibus, in vltimum discrimen ipsi pro animarum causa decurrunt. Inter haec Collegium Angrense in Insula Tertia bellicis conflictabatur arumnis. Ciuitas alioqui Societatis perstudiosa cum de Lusitano Regno certatum est, Antonij partes sequuta, Collegium, quod noluerant Patres se se partibus immiscere, arctissima inclusit custodia, omnibus, & ianuis, & fenestris, quae in Urbem spectarent, inaedificatis; bis in hebdomada aliquam comitatu summissio. Itaque fideles Domini serui omni exclusi humano commercio, ablataque rerum agendarum materia, colligendis modo patienter fructibus, consuetudinique Caestium vacabant. Magnum dedere Lusitani Patres inter eas temporum difficultates suae prudentiae, religiosaeque disciplinae experimentum, vehementerque eorum modestiam Philippus Rex probauit: tamen auuidus fabularum rumor sparsit in quibusdam insidijs Regi molientis particeps de Societate multos fuisse: quod vt prorsus a vero aberat signum, ita breui euauit. Philippus vicissim Rex perbenignum se Societati praebuit. Aduectum ex India Malditarum Insularum Regulum apud S. Rocchum haberi voluit. Ad P. Claudium Generalem (quamquam, & is ad eum literas dederat) tamen prior scripsit, prolixè suum patrociniū deferens. In India

tionis duces, tantumque Deo iuuante auctoritate, ac precibus potuit, vt gratia pro tempore inter discordes refarcita, nefas exitiale ciuilibus prælij præuerteret. Nihil horum circumquaque intentos latebat hostes. Ergo exhausta motibus, discissa odijs castra vndecumque oppugnaturi concurrunt, spe verisimili, haudquaquam pares resistendo futuros, quos paucos pestilentia superstites, rixæ inmutuum exitium armarent. Inter hæc continuis dierum quindecim imbris itineris aliquam facultatem opportuna celsatione præbentibus, salubriore in montibus loco Lusitani Duces castra sunt metati: quindecim non plus millibus à priori Sede noua statiuâ distabant, situ cum ad munitionem apto, tum commetibus opportuno, quod finui annis imminerebat Nauium capaci. Eo translato numerosi circumstant Barbarorum exercitus, ex cunctis Angolæ populis, quæ abundante fortitudine, acrium bellatorum ipsæ illæ reliquæ facile summoebant, crebris eruptionibus concisos, nisi militans efficacius Barbaris lues recrudescente vi nouam quoque stationem infestaret, frequentioribus etiam quam antea quotidie funeribus sæuiens. Cum ergo, & præsidia minuerentur intestino malo, & externa, oppugnatione recentium continuo accessu inuadente copiarum, pericula crescerent, tenui filo spes vltima pendebat promissorum auxiliorum fœderati Lusitanis Regis Congi. Et procedere iam cœperant Congensium Sociorum Septuaginta millia: numerus non soluenda solum obedi-
 335
 Castra Lusitana oppugnata à Barbaris.

dioni Valli, sed ad debellandum cum Angolanis par abunde futurus. Verum tristis breui Nuncius adfuit, tantum exercitum temerè in insidias prolapsam partim cæsum, partim fufum, ac dissipatum esse. Hoc misero statu rerum, cum non plus centum armis idonei tractandis in castris Lusitani superessent, priuato aliquo consilio desperatâ re publicâ clam fugerunt. Horum quidam in Loandam Insulam delati, extremi non Lusitanæ magis quam Christianæ discriminis indicium fecerunt. Ingenti desperatione torpebant Duces in Nuncio tam trepido, nec consilium auxilij ferendi expedituri videbantur, nisi quæ res ibi Sacras curabat Noster, singulos adiens obtestaretur, ne vltimo suorum periculo deessent. Dei enim opem audentibus adfuturam. Sic constata manus quanta potuit in illis rerum & temporis angustijs maximâ, Patre ipso expeditionis autore comitante, feliciter in obsessa castra penetrauit incolumis, tanta vtriusque gratulatione, vt conceptâ vincendi fiduciâ fortiter erumpentes magnâ hostium strage factâ, reliquos in fugam verterent. Aliquid humanius in ea Victoria fuit: creditumque meritò est S. Ioannem Baptistam (nam eius natali die felix eruptio facta est) equitibus Lusitanis peculiari sibi deuotione clientibus, celeste patrocinium præstitisse. Itaque ab Diuo nomen nouum loco factum est. Nec silendum, visam esse pietatem Militum tam duræ obfidi-
 336
 Congensium Lusitanorum fœderati fuisse iugati que.

nis tempore, Cœlum in sui misericordiam, egregiâ religiosorum operum perseverantiâ, mouisse. Quotidie Missæ Sacrificio à Nostro Sacerdote celebrato frequentes intererant. Iisdem idem volentibus, & enixè obsequentibus, ex-
 337
 Mirabilis victoria Lusitanorum, ope S. Ioan. Bapt.

xerat, vt quinquies quot diebus in Tabernaculum diuinis Ministerijs dicantur. Dei pacis exposcendæ causâ conuenirent. Nec vero ij vnquam pugnatum possidibant, nisi Sacramentis Confessionis, & Eucharistiæ rite præmuniti. Victoriæ primam secundâ aliquot pugnæ consecutâ, Angolanorum animos, & ferociam fregerunt: adeo vt tertiâ fermè nobilitatis pars, abiectâ spe armorum, pacem veniamque posceret. Illud in his gratulationis maioris fuit, quod Regulus Regis Socer, Songa nomine, præcipua vir auctoritatis, & prudentiæ, vna cum filio natu minore, alijsque nonnullis Regni proceribus, Christi Religioni nomen dedit. Prætor Songæ Lusitricus Pater, Christiano more, in baptismo factus, Pauli nomen indidit. Additus Neophyto Regij arcus honoris ritu Ducis Aethiopum insigne: concessumque, fauore nemini eorum ibi tributo, vt coram Prætoribus Sella tapetibus ornata vti semper posset, quæ Aethiopum opinione dignitas summa est. Incredibile dictu est quantum huius splendor Angolanorum oculos perstrinxerit. Plerosque passim cupido in Christiana Sacra cognoscendi; nec pauci amplecterentur si operariorum copiam haberent.

338
 Pietas Lusitanorum in extrema calamitate.

339
 Conuersio Reguli potentior.

340
 Eius exemplo multi alij permoti.

esset, quæ dare operam doceri cupientibus posset. Messorum penuriâ, magna pars Segetis maturæ in aruo relinquitur. Tamen Coanæ ripis vtrunque imposta oppida nosster Sacerdos docendo concurfuit: eoque itinere ad Gentem miseram in ipso fluminis alueo in concauis arborum inter cancos habitantem. Nam hæc ibi animalia copia ingenti sobolescunt, familiariter, & sine vllis, vel horrore, vel nausæa per cibos, vestes, membra hominum sic natorum, sicque educatorum nundinantia. Ista excursione quadringenti probè instructi Ecclesiæ adiuncti per baptismum sunt, præter horum infantes item ablutos Sacris vndis. Multis in locis deleta Idolorum fana, Crucisque trophæum erectum. Loci Dynasta in quo Lusitana castra sunt, Christianam Doctrinam cupidè audiebat. Denique ipse Cambambium Regulus cuius in ditioe sunt montes illi quos diximus argenti feraces, legatis vltro missis Lusitanos ad se inuitat, fideique prædicationi ostium aperit. In Congi Regnum Angolæ finitimum excurrit è nostris vnus & quinquaginta septem supra mille quingentos baptizauit. Ante nonaginta fere annos hoc regnum Lusitanorum opera Christi fidem susceperat. Sed cum in oppidis triginta millibus Sacerdotes non plus duodecim degant, cultura defectu Gens siluescit. Plerique quam religionem colant interrogati vnum id respondent: se sal comedisse: hoc verbo baptismum adumbrant, quod Ecclesiæ ritu sal ori baptizatorum inferatur. Viger ergo passim Idolorum cultus. Sed eius pertinax non est natio, si autor meliorum præsto sit. Sacerdos è nostris paulum extra fines Angolæ progressus, vno in pago quadringentis baptizatis idola plurima comminuit. Crucisque loco eorum erexit. Christianus alterius pagi princeps euocandæ satis exultis pluvie miram artem facitabat, Idolis demoliendis. Eius campi largo imbri rigabantur, interim dum finitimorum statuas impias stare sinentium eidem subiecta Cælo prædia siti squallebant. Infestas habent regiones istas Hippopotami, ferum genus amphibie bestie. Mole pares Elephantis, cum lintres in aquis dentibus, ac calcibus euertunt, tum in terram erumpentes in Viatores irruunt. Nec multitudinem verentur. Pagos ipsos audent ingredi: magnasque in ijs strages edunt. Itaque pro miraculo celebratum ab Ethnicis quoque est, quod vna ex his belluis in eius quem dixi Principis pagum Christianis frequentem incurans, sine vllius hominis cade aut vulnere, quod fieri non solet, occisa est. Admiratio hinc vulgo, & desiderium Christianæ Religionis increbescit. Sed deest, qui paruulis petentibus panem frangat. Abassinorum Regnum Aethiopiæ Orientalis tres adhuc reliquos habebat ex Magni Patriarchæ Ouiedi Socijs quinque, quos in eas terras secum duxerat, duobus antè Patriarcham mortuis. Andrea videlicet siue Gualdarò siue Gualdanio, vel etiam, vt optimâ monumenta nouissimè allata satis diuersè scribunt, Gonzaluo Gualdamez, iam ab anno 1562. in Insulâ Mazûâ odio Christianæ Religionis à Turcis occiso. Is vir fuit caritate, ac tolerantia singulari. Anno post hunc duodecimo, nempe æræ Christianæ 1574. Gonzalus Cardoso missus in longinquum pagum itinere dierum quindecim, ad Catholicos Incolas loci Sacramentis, & Sacra Doctrina consolandos, alacri obedientia statim procinctus Patri mittenti, latus & renidens in digressu dixit. Promptissimè, quo iubes pergo. Non perueniam tamen Dambeam, (id pago nomen erat) neque te amplius videbo. His dictis abiens aliquot dierum itinere factò, repente in via consistens Franciscum Lupium comitem admonet, adesse sibi fatalem horam, ipsum quoque de vita periclitaturum: curaret tamen se, necique subtraheret, miserans Ecclesiam Abassinorum tantâ Sacerdotum inopia pressam. Inde ipsos in sanctis affectibus, & sermonibus cepto itinere pergentes, syluis egressi armati latrones adoriuntur. Cardoso lethali vulnere confossus repente concidit xi. Kal. Iunij, Lupius leuiori plagâ ictus, fuga euasit: diuina prouidentia seruatus, vt Sociorum Ouiedi superstes omnium, reliquias miseris afflicta illarum partium Ecclesiæ tueretur, de quo suis inferius dicitur locis. Fuit Cardoso cuius memoriam suo loco prætermissam defecit.

Hist. Soc. Jesu Par. v. Tom. 1.

G 2

ctu

341
Ostium in-
gens Euan-
gelio aper-
tum.

342
Regni An-
golæ miser
status pen-
uria Sacerdo-
tum.

343
Christianus
Princeps
idolis demo-
liendis diui-
na beneficia
promeretur

Aethiopia.

344
Sociorum
Patriarchæ
Ouiedi pia
vita, &
obitus feli-
ces.

22. Maij

1574.

Autem literarum, ijs tandem perlatis hic supplere visum est, fuit, inquam, Operarius Euangelij frugifer in paucis, inexhaustæ diligentia in Hæreticis sollicitandis ad fidem, Catholicis in ea confirmandis, in quo dies noctesque indefesso labore continuabat. Magna illi autoritas ad omnes, & comitate innocentiaque parta gratia, quæ clauces animorum, & quemuis, quo vellet infertendi facultatem dabat. Non alius eo dexterior, & felicior conciliator pacis inter dissidentes: vt idonea sint augurandi causæ cœlestis eum hæreditaria morte compotem factum, qui verum filiorum Dei Pacificorum characterem iam in vita prætulit. Reliqui tres Patriarchæ superstites Patres Emmanuel Fernandus, Antonius Fernandes, & Franciscus Lopez, siue vt alij vocant Lupius, è præclara cohorte reliqui gregem pusillum assiduis, & acerbis Barbarorum vndique, ac Schismaticorum insultibus periclitantem egregia fides, ac caritate tuiti adhuc sunt per annos plures; singulorum exitus suo tempore reddemus. Reuerentia Lusitani Imperij nuper Sebastiani Regis nece perturbati exolefcens è feris Indigenarum animis opportuniores in dies impiorum iniurijs Catholicos reddebat. Ad hæc Rex Aethiopum secundis aliquot prælijs in Turcos factis insolenter ferox, quod minus se deinceps ope Lusitanorum egere iudicaret, animo suo in Catholicos prauo sauoque liberius indulgebat.

345
Catholicorum
in Æthiopia
persecutio
ingrauescit.

Naues quatuor quas è Lusitania soluisse diximus cursum omnes in Indiam

346
Appulus in
Indiam nauum
quatuor.

Dei benignitate tenuerunt. Tres in quibus Franciscus Mascarenas Prorex Goanum quarta xvi. Kalendas Nouembres Cocinum appulit. Morbi classem in cursu instarant. Benigna hinc materia caritati Nostrorum: qui sibi non pepercerunt: haud paruo, vt creditum est, animorum fructu corporumque. Ipsi omnes luto obsequijs contracta exerciti, Dei beneficio conualuerunt, præter vnum Franciscum Martinium, qui Roma Procurator rediens mandata ibi accepta perferre in Prouinciam non potuit, meliorem quam quem petebat, in ipsa, vt speratur, nauigatione Portum ingressus. Duo Goæ hoc anno Baptismi celebrati sunt, apparatu & pompa magnificis. Prior in nostro Collegij Goani templo ipso die conuersionis S. Pauli loci Patroni, caput quadringentorum. Alter in Oppido S. Laurentij, tribus ab Vrbe milliariibus, die item Sancti eius Martyris natali, paulo numerosior, sexcentorum quinquaginta. Candidati omnes ordinati sub signis vtrouque processere specioso agmine, nitido vestitu, cuius singulis copiam ex eleemosynis nostri curauerant, palmarum ramos præcedentes manibus. Adhibitus tibiæ tubarumque cantus, Baptizatis Sponsiores è nobilissimis quibusque adiuere, qui sua honoris causa lustratis nominatim dederunt. Priuatis baptismis alij præterea ducenti Ecclesiæ aggregati sunt.

347
Martinus
Procurator
Indiæ Prouincie
inter nauigandum
moritur.

348
Mille Goæ
baptizati
solemni pompa.

Valet illa species ad commendandam mysteriorum nostrorum dignitatem ambrosiosæ non minus quam superstiosæ Genti. Neophytis, prout cuiusque ceptus, ac fortuna tulit, honores additi. Duos ipsorum ex Indica nobilitate Rex Philippus Commendatores creauit, quam rem ingenti plausu Ethnici quoque ipsi celebrarunt. Horum alteri, viro probatæ strenuitatis, Præfectura quidam Nauium bellicarum credita. His delinimentis non parum alliciuntur laedi ad cogitationem Christianæ legis amplectendæ, cuius humilitas superborum animos solebat offendere. Initium hoc anno Domui Professæ Goanæ factum, Duodecim è nostris mense Februario in ædes Rosarij dictas pious liberalitate in nostros vsus concinnatas, immigrantibus. Sitæ illæ sunt in solo amæno, cœlo salubriori quam Collegium, opportunus ideo receptus laboribus, & fractam ærumnis Missionum valetudinem trahentium. In Castro Rachol agri Salfetani Templum elegantioris operis, & solidioris materiæ quam hætenus in his partibus consueuisset, hoc anno perfectum, & dedicatum est. Non alia illic prius quam lignea visebantur, hoc primum lapide, ac cemento structum. Cathæcumenorum ingens vbique numerus. Vno in pago S. Laurentij præter quos diximus sexcentos quinquaginta baptizatos alij non minus sexcentis candidati Christianæ Religionis ad fidem cura Nostrorum instituebantur. Multa omitto vulgaria dictu, non tamen siluerim experimen-

349
Neophyti
honorati.

350
Principi
domus Professæ
Goanæ

351
Progressus
Religionis
in Salfetis.

Soc. 42.
 menta quædam mira benignissima Dei prouidentia in salutem aliquorum. Anus nonagenaria vltro instinctu inopinato venit ad nostros baptismum postulans. Edocta raptim, & baptizata biduo est mortua. Differentem de rebus salutis Gentilis quidam in agro Sacerdotem nostrum audiens vehementer instituit, vt continuo baptizaretur. impetrat, moritur. Idem Sacerdos iter faciens in vetulam incidit sedere præ lassitudine coactam. Vnde & quo interroganti: respondit mulier. Ego tanto natu nunc primum ex oppido pedem extuli. Causa prodeundi fuit desiderium impatientissimè pungens Ecclesie Christianorum, ad eundem, sed iam vires conantem deficiunt. Pater his auditis mysteria Christiana fidei explicat pendenti ab eius ore, & mira voluptate gestienti. Quid multa? baptismum eslagitanti morem gerit, baptizata mors tamquam hoc solum expectasset statim adfuit. Hæc satis ad specimen sint. Obseruata enim sunt isdem locis, ac temporibus similia non pauca. Cocini Christiana res à Socijs septendecim impigrè feliciterque curabatur. Eorum vnus duram prouinciam fortitus conciliandæ pacis inter duos inuicem capitaliter inensos, potuit, quæ vis diuini Verbi est, excutere ferrum de manu militi grauissima iniuria læso, & inde in vltionem inflammato. Is vero non solum ignouit inimico, sed eum vltro prior supplex adire sustinuit, & illam osculari manum à qua sibi digitum in rixa crudeliter amputatum meminisset. Baptismi hic quoque frequentes, & clari, & Ethnicorum Nobilium conuersiones fuere; præsertim in Residentiâ S. Iacobi Cocinensi Collegio subiectâ, vbi è multis Cathecumenis centum & quinquaginta satis visî præparati, solemni baptismo die S. Iacobi Apostoli simul in nostro templo lustrati sunt. Memoratu dignum est Ethnicum nobilem vehementer inuitisse apud nostros, vt filiulam suam infantem, baptizarent. Nata erat cæca, locis oculorum gemina sed informi, ac terra, visu caruncula occupatis, consternatus Pater vouit curaturum se baptizari si ei Deus videndi facultatem daret. Mira res. Subiti nascuntur puellulæ oculi, ijque clari, ac viuaces. At homo infidelis in promisso exoluendo cunctabatur. Ecce autem ardentem febrî correpta infantula faucibus plane lethi admouetur. Mæstus iterum Pater votum instaurat, nec patiens, & misericors abnuat Dominus, conualescens mox infantula in templum nostrum à Parente portata, publica ibi gratulatione Sacris aquis abluta est. Rex eius oræ licet Ethnicus Christiana religioni fauet. Permittit enim palam ædificari Christo templa suscipique baptismum à suis subditis, quos etiam vbi baptizati sunt subiacere disciplinæ Ecclesiasticæ coërcerique è Sacris Ministris opportuno supplicio æquum censet. Regis exemplo Magnates honori ducunt extare sui erga Christianam Religionem, etsi hanc nondum amplectuntur, amoris exempla. Itaque ad templi Sancto Andrea dicatî sumptuosam elegantemque constructionem non Christiani ferè plures quam Idololatræ pecunias contulerunt. Excursum è Vaipiccottanâ Cocinensi quoque annexa Collegio Residentiâ, in Angamale. Regionis id nomen ab Hæreticis Nestorianis habitata. Prædicatum vbi que cum fructu est, Cassanaris (sic sectæ Magistros vocant) nequidquam ringentibus, qui cum sparsis improbissimè mendacijs plebem in nos concitassent, detecta veritate res in maiorem ipsorum ignominiam vertit. Coulani duæ familiæ nobiles plus triginta capitum fidem palam susceperunt, & coram calumniosè iactantibus eas vi à capto defecisse, constanter, & gloriosè testatae sunt. Trauancori Religio Crucis haud silendo exemplo sancita est. Mos ibi est in controuersijs, quæ dirimi testimonio non possunt, coram Sacra Cruce in propatulo erecta iurari. Huc adducta quædam Ancilla non dubitauit imprecati sibi certum morbum si falleret, re vera fallebat, nec diu inultum periurium tulit. Postero die illo ipso morbo percussa est, ac metu contagionis domini ædibus præcepit eiecâ. Ab omnibus miserimè delertam, Iudex ipse, qui quæstioni præserat, misericordia motus ad Crucem deducit, autorque ipsi est, vt periurium falsa veniam roget. Simul collectum è vicinia Crucis puluerem amuleti loco gestandum in sinu tradit. His mulier factis tri-

352
 Miræ conuersiones multorum sub mortem.

353
 Exemplum memorabile vltionis omniſſæ Christi causæ.

354
 Miraculum duplex in Infantula baptizata.

355
 Ethnicorum procerum mirum studium in Religionem Christianam

356
 Nestoriani Hæretici cõfusi.

357
 Periurij memorabilis vltio.

duo

358
 Labores fru-
 ctuosi no-
 strorum in
 ora Piscaria

duo conualuit. In ora Piscaria sedecim hoc anno Nostrorum occupatissimam nec successuum inopem animarum procuracionem habuerunt. Præter dies festos quinque ferè per hebdomadam diebus ad conciones generatim discretim dicebant: bis ad viros: ad Scholasticos, ad Mulieres, ad Seruicia separatim semel. Fructus ex hoc abundans. Confessiones Generales ad nongentas numerate. Crux anno superiori eminenti erecta loco, magno etiam Gentilium concursu, visitur. Celebritatem facit fama miraculorum ibi precibus impetratorum. Eleemosynæ hoc anno à Cruce illam aduentibus collata recentorum aureorum summam æquarunt, quæ in pauperes regionis familias distributa est.

Iaponia.

a Part. 4. lib.
 vii. n. 317.

359
 Conuentus
 Patrum in
 Iaponia cele-
 bratus.

Quatuor in
 eo decreta.

360
 Alexandri
 Valignani
 felix labor
 in conuersio-
 ne Regis
 Arimæ.

Iaponicarum rerum paulo altius repetenda nobis narratio est, quod rerum pleraque in duobus proximè præcedentibus Annalibus omissa sunt. Apulit ad eas Insulas Alexander Valignanus anni 1579. mense Julio, ut ibi dictum est, Is ut quam gerebat Visitatoris potestatem melius vtilisque exercere posset, omnium Nostrorum, qui variè dispersi per eas partes erant conuentum in Cochinozuenlem portum indixit. Præstò ibi fuerunt ad dictam diem quotquot in Ximo degebant. Meacenses tumultibus bellorum impliciti eo proficisci nequiuierunt. Quatuor in eo cœtu decreta sunt in rem Christianitatis, & Societatis opportuna. Primum, Nostrorum in Iaponia degentium Regimentum vniuersum in tres quasi Prouincias diuisum est. Prima fuit Meacensis, circumiacentes quoque illi vrbi Iaponis primariæ regiones amplectens. Altera erat Eigenensium Regnorum Arimæ, Omuræ, Firandi, & Gori. Tertia Bungenis. Hunc vsum ea res habebat, ut qui varijs in Missionibus Operarij vocabantur, in promptu haberent cui parerent, & ad quem in dubijs aut necessitatibus recurrerent. Ei nimirum, qui Diocessibus hisce Sociorum curandis præficeretur arbitrio Visitatoris. Constitutum secundò est, ut è Nostris, que tunc erant domibus quadam velut Collegia designarentur, in quibus Iuiores Nostræ linguæ Iaponicæ alijsque necessarijs studijs vacarent. Tertio, ut quoniam Mellis multa Operarij pauci ad manum essent, Non enim tum numerabantur in vniuersa Iaponia plures vigintinouem, è quibus tres, & viginti Sacerdotes erant, Domus Probationis excitaretur in quam admitti possent è Lusitanis ibi peregrinantibus, aut etiam è Christianis Iaponijs, si qui apti nostro instituto à Deo in Societatem vocarentur. Denique visum est optimum fore, si omni ratione procuraretur, ut erudiendæ, ac formandæ iuuentuti curæ operaque Nostrorum, idoneis locis Seminaria fierent. His stabilitis dimissi sunt Patres, in stationes vnde venerant: nisi quod P. Gregorius de Cespedes Meacum proficisci cum Socio iussus. Visitator in Regnum Arimæ se conuulit, ut Regis conuersioni, dudum sui Patris Bartholomæi Regis Omuræ suauis Christiana Religione amplectendâ deliberantis, manum vltimam imponeret. Reperit ibi Valignanus vacillantem in Conuersionis proposito Regis animum, quem Ania Idolis addicta cum Auunculis eiusdem sectæ, & qui cum assidue circumstabant Bonzijs, vehementer à Sancta cogitatione retraxerant. Perfecit tamen Pater Deo adiuuante, ut differentibus de Doctrina Christiana Res operam daret. Fructus is breui fuit, ut Rex cum vno è suis Patris, & Iuvene patrueles, diem locumque baptismo condicerent, quem in Portu Cochinozuenis se suscepturos promiserunt. Nè id ad constitutum fieret obstitit primo subitus Regis morbus, deinde terror bellicus à Riozogo tunc Regni Chicungi Victore, qui arma repente in Regnum Arimanum verterat. Hæc etsi palam Bonziji streperent, manifesto Camium & Fotoquium se spectos vlciscentium, numine fieri, nihil tamen Regem à fixo semel consilio mouerunt. Quin sapienter iudicans, quò plures ab hominibus formidines instarent, eo maturius conciliandum sibi Deum esse, P. Valignanum euocatum in arcem, quo ad apparatus belli secesserat, magnopere orauit ne moram vllam faceret Christi Culto: um albo adscribendi. Sacro igitur ibi lauacro cum aliquot è suis Lustratus Rex Arimæ Protasij nomen accepit. Paucis post diebus vno quo-

quoque eius eodem mysterio initiata Lucia dicta est. Subito apparuit quam sit salubre consilium quærendi primum Regni Dei, bonis alijs minoribus cum eo sponte affluxuris: Si quidem minax illa tempestas, quæ non dubiam perniciem Regno Arimæ minabatur, Deo auertente in Regnum Fingense ab Idololatriis habitatum, vim effudit suam. Valignanus enim missus ad Riozogum à Rege Protasio ad tractandam cum eo pacem, negotium subito confecit: magnâ cunctorum admiratione: qui Dei manum, in quâ corda Regum sunt, in fero Barbari Victoris animo flectendo, haud dubiè operatam intelligebant. Hinc inter gratulationes tranquillitatis publicæ, Arimæ Religionis studia feruebant. Quatuor millia paucis mensibus sacris vndis eluta Ecclesiam auxere. Quæ quo certioribus in futurum profectibus adolesceret, rogatu Valignani Seminarium amplum educandæ in literis, & morum honestate iuuentuti, prolixa Regis liberalitate institutum est ibidem.

In Bungenfi Regno Arimæ finitimo contrarijs consilijs contraria euenta, responderunt. Rex nouus cui Pater iuueni rerum habenas præmaturè permiserat, magna Christianæ Religionis, Patris instinctu, voluntate conceptâ, propositum non tenuit, Riozogi terroribus, & Bonziorum, in transfuersum actus. Concessit infelix scditiosè id flagitantibus Idololatriis Sacramentum impium, quo se illis, defectionem ni faceret ad Riozogum minantibus, obstrinxit, redditurum Bonzijs ereptos census, & Sacra Camium, ac Fotoquium non prohibiturum. Tantæ inde perfidiæ sibi conscius Magistrorum fidei congressus occursumque declinabat, nullius maiori quam Patris, Francisci Regis Senioris, dolore pudoreque, ex quibus cum in morbum periculosum Senex incidisset, accedentes ad se officij causâ Principem filium, cum nuru ipsius coniuge, admittere in conspectum noluit. Auditusque est cum diceret, id quod euentis deinde comprobatum spiritu prophetico præuisum apparuit, stirpem suam, quæ quintæ iam annis Bungo regnabat, in isto suo aduersus Deum rebelli filio, sic eius peccatis exigentibus, finem habituram. Mox bello inualescentes, breui tempore Fungense, Chicungense, ac Buygense Regna, quæ Franciscus Rex Bungenfi adiunxerat, amisit. Bungense ipsum vix tenebat, Proceribus plurimis rebellantibus: Interea Rex Senior studijs Religionis se totum abdebat. In domo priuata degens, octauo quoque die ritè confessus Eucharistiam sumebat. Quotidie mane certis horis mysteria vitæ ac mortis Christi commentabatur. Vespere cum congregata familia in Sacello domestico flexis ante aram genibus, coronam Deiparæ recitabat. Votis in hoc secessu se tribus deuinxit Castitatis coniugalibus, Obedientiæ mandatis Dei, & Moderatorum salutis æternæ suæ, constanter exhibenda. Postremo bonorum honorumque omnium prius iacturæ subeunda quam in fide Christi titubaret. Opera pretium est videre quibus verbis hoc postremum votum expresserit. Promitto tibi IESV Christi Fili Dei, me te vnum verum æternum Deum agniturum, adoraturum, semper, & quæ docuisti crediturum: etiamsi Patres Societatis quos mihi dedisti Magistros à te deficerent: etiamsi, quod fieri non posse arbitror, Vicarius tuus in terris Romanus Pontifex, & tota Christianitas Europæ tuum cultum abijcerent. In his curis, ac cogitationibus versantem circumstant rebus iam perditis Regni proceres, & missi à filio, qui enixè precarentur, vt tenuium Imperij reliquiarum regimen, & Patrocinium susciperet. Diu reluctabatur. Sed pietate, ac misericordiâ victus, tandem annuit. Principio quatuor Principes, qui Regem iuuenem prauis suis consilijs peruerterant, exilio mulctauit. Tum exercitu instructo Chicacuram Factiosorum caput oppugnare orsus, breui tempore transfugio suorum destitutum oppressit, & acie occidit. Sic Regno Bungenfi pax reddita. Deo, quam sit ad omnia utilis pietas, exemplo illustri demonstrante.

Venit inter hæc Bungum Valignanus tardiùs quam optauerat, & constituerat, propter Arimanos tumultus: quæ mora ei salutaris fuit. Nam ea factum est, ne in præparatas insidias, si destinata die proficisceretur, incideret.

Qui-

361
Baptismus
Regis Ari-
mæ Protasij
vocati.

362
Valignanus
pacem con-
ciliat inter
Reges infe-
stos inuicem

363
Iunior Rex
Bungi terro-
ribus à reli-
gione arce-
tur.

364
Regis Senio-
ris ex eo do-
lor.
Et prædij-
ctio.

365
Rex Iunior
tria regna
perdit.

366
Egregia reli-
gio Regis
Bungi Senio-
ris.

367
Is rerum ha-
benas roga-
tu filij reci-
pit.
Et rebelles
vincit.

368
Valignanus
insidias Dei
ope vitat.

Quidam Rebellium Bungenſium Iothet nomine, vt agrè Regi faceret, cui non ignorabat quam carus eſſet Valignanus, Sicariorum manu in itinere diſpoſita, tollere illum decreuerat. Quod præter quam fruſtra tentauit, mox etiam huius graui ſuo ſupplicio. Nam eadem paſſus, quæ fecerat, & à ſuis proditus, qui ſuum in Regem rebellauerat, à Paganis Fitaenſibus eſt occiſus. Franciſco Rege præſens Dei nymen ſe agnoſcere prædicante, tam in benefica illa erga Valignanum prouidentia, quam in merita poenâ nefarij latronis. In hac gratulatione Rex optimus Patrem Voſuquij excepit ſexto Idus Septembris anni quingentefimi octogefimi ſupra milleſimum, præcipuamque ex eius prudentia, & religione conſolationem atque vtilitatem hauit quinque fere menſibus quibus ibi fuit. Nam Kalendis Martij ſequentis anni Meacum verſus iter iniit. Cauſis grauiſſibus ad eam profectionem trahebatur. In quibus illa princeps, quod Chriſtiana rei, vt rectè in Iaponia ſtatuereſſet, Nobunangæ fauor ibi latè imperantia adiungendus erat. Et aſſulgebat benigna eius ſucceſſus ſpes. Nam Organtini noſtri literæ illic præſentis, mira de Nobunangæ in nos propenſione nunciabant. Adiuerat illum Organtinus Anzuquiamæ, & vltro laudes legis Chriſtiana celebrantem, inuehentem autem acriter in Bonzios in longo & familiarum ſermone, audierat. Paulo poſt profectum Anzuquiamâ Meacum Nobunangam. Organtinus cum Laurentio Iaponio inuiſit. Admiſſus ſubito eſt, multis licet vris principibus expectantibus. Poſt ſalutationem vultu benigniſſimo acceptam, tribus fere ambobus horis varijs de Chriſto, & eius Doctrina, ſermonibus detant. Libentiſſimè viſus audire Laurentium præſertim, patria elegancia de Chriſtiana Religionis veritate differentem. Cui etiam familiariter in aurem inſufurrauit. Eſt ego contentius, & irato ſimilis te interrogationibus laceſſam, tu tamè audacter loquere. His dictis pandi valuas, & vocari proceres iuſſit. Tum multa de Laurentio quæſiuit, cuiusque reſponſis, noua quæ occurrebant, dubio ſubiecit. Eoque omnibus plauſibiliter occurrente. Ipſe alta voce principes adſtantes intuens. Adeſte, inquit, auxilio. Nam cogi me ſentio ad iſtam ad rationi congruam Religionem amplectendam. Quin vos ipſi ad Sacra Chriſti cum coniugibus, & liberis ſuſcipienda comparate. Hic ad Laurentium conueſus. Age, inquit, ad hunc Nobilem cœtum, quæ mihi de Dei Vnitate, deque eiusdem in bonis remunerandis, malis puniendis, prouidentia narrabas copioſius ediſſere. Fecit ille pro ſua inſigni facultate, quod iubebatur eloquentè, admiratione ſummâ omnium, Nobunangæ vero ipſius, quod ex vultu apparebat, fruètu, & gratulatione præcipuis. Nempe quantumuis Atheum eius, & immane quantum ſuperbum animum, viſi Diuini Verbi momorderat, niſi ſerox, & indomitum arbitrium obſtaret, in quo ſua obſtinatione ſe inuoluerat. *Noluit intelligere, vt bene ageret.* Cyri Perſarum Primi Regis liberatoris populi Dei, vt in multis alijs, ſic in extrema reprobatione ſimilis; vt in hoc quoque aptè conueniat illa Dei querela apud Iſaiam: *Assimilauit ſe, & non agnouit ſi me.* Tunc ergo arrogantiffimus contemptor Religionis omnis, qui fauorem illum erga Chriſtianos aut merâ libidine animi, aut ſpe vtilitatis alicuius, aut, quod eſt verius, inſtinctu diuinitus immiſſo, demonſtrat, poſtquam eorum omnibus audiuit, quæ aptiſſimè interſe coherentia, ſummeque verifiſſima nullam humani cauillationi iudicij iuſtam exceptionem relinquebant, Organtinum ſubito cum Laurentio in intimum ſecum conclauè ſeduxit: ibique obteſtatis exquisitis formulis ſibi ne mentirentur, quæſiuit an verè, quæ diſſeruerant ipſi pro certis haberent? Addebat enim audiuiſſe ſe arcani fide data, de multis Bonzijs, poſtquam mira de vitâ futura deque animæ immortalitate diſputauerant, nugas eas ſe credere: iactare autem ad populum ſibi queſtuofas, & politico regimini vtilis phaleras. Hic Organtinus maxime in ſeruum vultu compoſito, quam potuit efficaciffimis expreſſionibus certiffimam ſuarum myſteriorum, quæ docebat, fidem aſſeuerauit. tum viſu ibi forte figura terreſtris globi, eam arripiens, Vide, inquit, Domine, vnde, quo, quantis maribus ac terrarum ſpatijs, quam horrendis periculis venerim. Simul illi Italiam mo-

369
Infidatoris
poena.

8. Sept.
1580.

1. Mart.
1581.

370
Nobunange
Imperatoris
Iaponia in
Chriſtianos
auor.

371
Audit myſte-
ria Religio-
nis, & pro-
bat.

Nec tamen
amplectitur

372
Querit p-
nam ex Or-
gantino num-
que dicit cre-
dat.

stravit relegitque digito viam, quã se inde in Iaponiam contulerat. Hinc pergens: quantum, inquit, auguror ex ista Maieſtatis tuã in me meosque Socios benignitate, nos profecto non penitus stultos putas. Quã autem maior miseriorque fingi posset dementia, quam nostra hæc esset, si florentis Patriã dulcedinem, horrendis peregrinationis immensa laboribus, & periculis, sine vlla humani commodi spe mutaremus, sola instigante inani libidine mendaciorum venditorum, ex quibus nulla nobis vtilitas; quin potius horribilium perpeſſionum, quotidiana experientia, & mortis acerbã prope certa expectatio, rediret. Nam, Bonziorum quos dicis alia causa est. Illi ex credulitate seducti populi adores sibi vberes honorum, & voluptatum metunt. Hinc opulenta Sacerdotia, hinc locupletes census, hinc venerationem, qua tumidi fruuntur, hinc epularum, quibus quotidie se ingurgitant, hinc flagitiorum in quibus totã vitã volutantur, & copiam, & veniam, & opportunitatem, & impunitatem habent. Nos castimoniam seuerissimè colimus, nos peregrini fastidia victus mirè à nostrate differentis, non parum molestã, si quid expertis credis, patientiã perferimus. Nos ex ipsa, qualiscumque pauperibus peregrè supetit, copiã, studio subtrahimus, & voluntarijs ieiunijs genium fraudamus. Nos incommodorum, & difficultatum matrem omnium, vltro paupertatem amplexamur. Vides hanc humilitatem vestis. Nec te quã es perspicaciã prudentiãque fugit, quam tenui omnium rerum apparatu, naturalibus necessitatibus domi defungamur. Quam irreuocabili lege abstinentiã, oblatas opes repellamus. Quam sine fuce viles pannos, humilia teſta, rerum omnium duritiem egestatemque conſectemur. Vna vna profecto spes, vna certa expectatio Regni cœlestis, quod his sordibus, his angustijs eminus, nos sustentat, atque erigit. Huius persuasione promissioneque certã, duramus in tot aduersis, non modo patienter, sed etiam glorianter, & iucundè. Hæc loquentem Nobunanga fixis dudum, & mirabiliter attentis intuitus oculis, ad extremum ambos inuito similis dimisit, amicissimè profitens: sibi adeo suauem eorum consuetudinem esse, vt si posset fieri, frui semper illa cuperet.

Sub hoc idem tempus inter duas Bonziorum percelebres sectas, Fochescianam, & Giodoscianam nobile commissum ex prouocatione certamen est, arbitro ipso vltro electo, quamuis toti Bonziorum generi palam infenso, Nobunangã: qui legem certamini talem dixit, vt victi se capite multandos scirent. Concurſu rabidissimè peracto, Victores Iudicum sententijs Giodosciani declarati sunt. Fruſtra Fochesciani multã à Nobunanga, quamquam humillimè rogatam, gratiam sperarunt. Nam ille etiam ignominiam neci adiunxit: spoliatos speciosis, cum quibus in campum prodierant, vestibus, licitorum virgis cœdi iussit. Imperauit deinde, vt sanguine proprio subscriberent oblata chartã, quã se falsi conuictos, & ratione superatos ab Aduersarijs faterentur. Tum qui certauerant capite plexi sunt. Magistri alij eiusdem sectæ in desertam Insulam Lacus Anzuquiamã deportati. Reliquo vulgo multã indicta pecunia multo maior quam venditis omnibus possent soluere. Vt sic nimirum, quod euenit, cogere, relictis suis magnis opulentisque cœnobijs, alio fugere. Bona quoque reliqua, & Castella eorum plurima, Populi direptioni permiffa. Erat Fochesciana factio infestissima omnium Christianã Religioni. Quare suam illam operam magnificè Organtino Nobunanga iactans, id se ipsius, & Christianorum amore fecisse prædicabat. Iam filij Nobunangæ tres maiorem, etiam Christianis spem sui faciebant. Maximus natu Ionus Suquendonus, cui Pater Boarinum, & Minense Regna dederat, vltro diploma ad Organtinum, misit, quo potestatem ei plenam faciebat Christianã Doctrinã per vtrumque suum regnum promulgandã; locumque attribuit in Vrbe Guiso, vna è primarijs Regni Minensis, in quã ipse habitabat, quo in loco domum, & templum edificare liberè posset. Frater huius minor Oxaquenus Fungedonus; cui Regnum Farimanum nondum plenè deuictum Pater desponderat, cum Meacencium Domum nostram, & ei adiunctam Sacram ædem amicissimè, ac curiosissimè

373
Organtini
asseratio
efficax per-
suasiohis fug

374
Bonziorum
famosa con-
certatio

375
Victi capite
luerunt.
Eorum secta
rij bonis spo-
liati fugiunt

376
Filiorum
Nobunangæ
propensio in
fidem Chris-
ti.

377
Nobunanga
37. regnorū
Dominus vr
ben magni
ficentissimam
exiit.

378
Anzuquia
me ficut
amoenissi
mus.

379
Principes
cortas m
Prætoris cir
ca nouam
urbem
struat.

380
Societas à
Nobunanga
facultatem
impetrat
Collegij An
zuquianæ
condendi.

smè visisset, domum redux, munus ad nostros misit, cum epistola qua significabat: sibi rationes quas ab ipsis audierat, optimas videri, cupereque otiosum cognoscere cætera, & Christianum fieri. Denique minimus Nobunanga filiorum, Sansius Chindonus Ixi Rex, palam dicitabat: se iam Christianum ex parte esse, mox in solidum, futurum. Itaque his fretus Organtinus, rem optatam, hæcenus magis, quam speratam, eandemque præcipui emolumenti, tentare ausus est, & euentus capto respondit. Aedificabat gloriarum plenissimus Nobunanga, quanta maxima poterat magnificentia, Urbem Anzuquiamam, ijs vt, apparebat auspicijs: vt ea non solum Regni Minensis, in quo sita erat, sed triginta septem Regnorum aliorum, quæ ipse suæ ditioni subiuncta vna Monarchia deuinxit, immo Iaponiæ totius, cuius imperio non obscure imminere, Metropolis futura videretur. Et inuenerat ei substructioni aream quantumvis ambitiosæ spei capacem. Ipsi in confinijs Regnorum Mini, & Vomi, triginta fere miliaribus à Meaco, exurgit in directum speciosa Montis latè conspicua moles, ex vno quasi trunco, ascensu ipso in tres veluti se se ramos discriminum Iugorum totidem, quorum duo ab vtroque maioris lateris submissa, colles hinc, atque inde, cum ad visum iucundos amoenitate virentium Sylvarum, Valliumque riguarum, tum ad vsum vberes lætissimis segetum fundis, exporrigunt. Inde nouæ quoque voluptatis theatrum se aperit, limpidus, & piscosus lacus, cui ipsa protinus radice Montis, vastum, & tranquillum aquor, latitudine octodecim, longitudine septuaginta miliarium, beatè fundens. Renident in stagni superficie, sparæ temere, mirifica specie, innumerabiles Insulæ: nec minor quam interceptarum aquis terrarum, exceptarum vicissim in campos aquarum, gratia. Nam lætissimus amnis, vmbrosis ripis è lacu exuberans, per cultissimam planitiem mæandris serpit, oculorum prospectum, quam tendi longissimè potest, trans ipsum Vomi Regnum, mirè ridenti spectaculo, perducens. Hic ad ipsam Lacus oram, in plano campo Vrbs Anzuquiana præclara descriptione formabatur. Colles quos dixi Prætorijs, Villis, Castellisque visendi operi extruebantur. Arx tamen summa medij verticis in præcipua magnificentia sedem electa, curis sumptibusque maximis imperiosissimi Principis, innumera artificum omnis generis manibus, munebatur ornabaturque. In ea Ciuitate constitui iam nunc publicam Religionis Christianæ professionem, momenti rem maximi censebant omnes. Quæ ratione id posset perfici, querentibus nostris, hæc commoda se obtulit occasio. Reuersus eo è Meacensi Vrbe Nobunanga, cum Arcem, & Domum Regiam perfectas, & vtramque è sententia atque è dignitate sua illustrem ornatamque reperisset: Edictum in suam vniuersam ditionem, ac præterea in cuncta Iaponiæ regna, missis quoquoersum Nuncijs, vulgavit; quo edicto cunctos, Dynastas præsertim, ac Principes, inuocabat ad visendum vtrumque illud ædificium. Fiebat vndique concursus ingenti primæ Nobilitatis, adulandi magis, quam visendi studio; quod non dubitabatur quin essent notandi, ab homine suspicaci, & iactabundo, qui applaudere gloriæ ipsius tali occasione neglexissent. Organtinus eò quoque cum cetera venit. Confestimque admissus, ad salutationem Nobunangæ, facile animaduertit, non parum eum delectatum; quod Europæi quoque, quos Mundi Veteris magnificentia affuetos, parui facere opulentiam Iaponicam, percrebuerat, suorum operum atque opum spectatores cupidos, & laudatores prolixos videret. Hac ei opinione tumido, & lato, libellum Organtinus obtulit, quo petebat, fieri sibi protestatem, Domus, & Templi suæ Religionis visibus Anzuquianæ condendi. Constabat similem gratiam multis Bonzijs, iisque præpetentibus, negatam. Tamen Nobunanga, eodem quo blandissimè hospitem acciperat, renidenti vultu, non solum liberalissimè annuit; sed vltro delegit amoenissimum, & multis antea Principibus frustra expetiturum locum, & vt statim ædificium in eo nostrum inchoaretur, iussit. Non defuerunt hoc rerum articulo Ipsi Christiani Meacenses. Ingenti eorum studio, & sumptu, partim ibi empta, partim Meaco apportata Materies est, operæque tam multa negotio addita.

vt intra mensem (quod in earum Gentium Architectura tota ex lignis apta mi-
rum minus est) perfectum elegantia Iaponica ædis vtriusque opus iterit. Ha-
rum famâ rerum in spes maximas arrectus Valignanus, Voluquo soluit Kalen-
dis Martij huius anni primi & octogefimi supra quingentesimum milleimum,
ac Piratis frustra insequentibus Sacaium tenuit. Imminebant festa Paschalia.
Quare vt carimonias Hebdomadæ Maioris celebrare inter Christianos posset,
Iustum Vecondonum vicina arcis Tacacuquientis Principem, misso Nuncio ad-
monuit, si per eum liceret, dies se aliquot apud ipsum futurum. Incredibiliter
ea re latatus Iustus, obuiam Patri cum splendido comitatu venit. Erant cum
Visitatore duo è Nostris, Ludouicus Froëz, & Laurentius Mexia. Hi summâ suâ
voluptate Gregorium Cespedium Meaco reducem, & apud Iustum tunc morân-
tem, sunt complexi, cumulanit omnium gaudium paulo post Tucucium adue-
niens Organtinus: à quibus simul vniuersis Myteria Passionis Christi pompa,
vt in nascente Ecclesia, splendida, visendoque apparatu celebrata sunt. Concur-
rerunt, è vicinis vndecumque regionibus Christiani ad quindecim millia. Omit-
to frequentiam Sacramentorum Confessionis, & Eucharistia, Verberationes pu-
blicas Christianorum, & quæ quisque ex dictis alibi sibi facile subiciet, vnum
referam exemplum memorabilis poenitentia. Erat inter Præfidiarios Arcis Ta-
cacuqui Adolefcens nobilis, aleator notus, & cætera eius generis militari licen-
tia, haud satis Christianam innocentiam exhibens. Hunc inter alios ad pecca-
torum confessionem accedentem Organtinus monuit: non debere ipsum cuius
peccata ad cæterorum offensionem emanassent, secreta eorum declaratione, aut
detestatione, contentum esse; dandam insuper operam, vt non pauciores testés
emendationis eius, quam eulparum essent. Audiit Iuuenis, & magna primum
pœunia in extraordinarias elemosynas impensâ, die Cœna Domini congrega-
to in templo pro more populo ad Ecclesiastici officij celebrationem, flexis geni-
bus coram ara maiori comparuit, ibique ipse sibi acri flagellatione nudatos hu-
meros eruentavit. Posteaque perstitit eodem habitu, & loco quoad eius cari-
monia Psalmodia lento plurium horarum cantu rituque expleta est. Festis per-
actis Meacum progressus Visitator, Nobunangam adit. Certatim cum eum ipse,
tum tres Principes eius filij, omnibus honoris atque amoris significationibus ex-
cepere. Regresso domum adfuit à Nobunanga, qui eius nomine decem Ana-
tes peregrini generis, quos ipsi legatus Banduensis Regis Regium munus dederat,
Patri Visitatori obtulit. Visum id donum eius Aula peritis priuatâ spe-
maius. Erant tum Meaci ex vniuersa Iaponia plurimi Dynasta, ac Summi Prin-
cipes ad Ludos indictos congregati, quorum neminem Nobunanga pari fauore
dignatus fuerat. Valuit hoc in tam clara luce celeberrimi conuentus, ad
concedendam autoritatem Christianis sacris. Nec nihil ad eandem rem con-
tulit splendor Iusti Vecondoni, qui cum numerosissimo comitatu Christianorum,
septies totidem diebus mutata sua, & familia totius veste, atque Equorum
phaleris, serico semper cum ipse, tum sui speciosissime vestitus apparuit, ad-
mirantibus cunctis, Nobunanga vero in primis probante, qui eum sumptum
à Iusto honorandi sui causa factum intelligebat. Perfecit ludis conuenit ite-
rum Nobunangam Valignanus, & ab eo facile veniam impetrauit fundandæ
Anzuquiamæ Nouæ Domus, Seminarij nimirum Puerorum in Christianâ Reli-
gione, ac literarum studijs, per Patres Societatis educandorum. Exporrectissima,
id fronte Rex annuens, non modo, vt antea locum assignauit, sed sumptuum
partem in opus contulit. Quò se adiungente Christianorum liberalitate, breui
ad fastigium perducta moles est. Quam ipse Nobunanga paulo post Anzuquia-
mam redux visit, & laudauit. In ea statim quinque & viginti Nobilissimos pue-
ros, sub cura Patris Organtini, collocatos discedens Valignanus reliquit. Qui cum
in digressu gratijs prolixis actis, Nobunangæ valediceret, ab eo humanissime
deductus per arcem, ac Regiam, earum elegantia visendæ causa; tum ingen-
tis pretij peripetasmate donatus est, in quo eminebat Phrygionis operâ Vrbis
Anzuquiamæ depicta opus in paucis insigne, quod deinde à Legatis Gregorio XIII.
Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

382

381
Valignani
versus Mea-
cum iter.382
Publica Poe-
nitentia
Aleatoris.383
Honores ex
quisti Vali-
gnano à No-
bunanga, &
eius filijs ha-
biti.384
Noua do-
mus Anzu-
quiamæ fun-
data prolixè
fauente No-
bunanga.385
Valignanus
à Nobunan-
ga donis ho-
noratus.

386
Eius reditus
Bungum.

Romæ oblatum admirationi fuit. Reuertens Bungum Visitator per Tosa Regnum iter habuit, vbi Paulum quondam Tosa Regem, nunc redactum in ordinem, exacta Religionis Christianæ cultura Regni iacturam consolantem, ad perseuerandum adhortatus est. Alibi quoque eo itinere multa in rem Christianam opportunè gessit, & quosdam ad id paratos baptizauit. Tandem mense Septembris Bungum perueniens, auctam ibi post suum digressum Christianam rem inuenit, vtili opera Francisci Cabralis, quem Meacum abducere secum cogitans, Francisci Regis rogatu, ibi reliquerat. Is quatuor mensibus quibus P. Visitator illa, quæ diximus Meaci, & Anzuquiamã gessit, residens in Vzaquienſi probatioris Domo, trecentos ibi plerosque nobiles, baptizauit. In his Vsuquindomunẽ Primarij Bungi Dynastis, & Principem Boaziorum eius Regni, Sacerdotio Fuynum, quod nomen illic est dignitatis, ferme Archiepiscopatu respondens. Nam obseruatum est Diabolum in eius Gentilitatis superstitionibus Disciplinam Ecclesiasticam æmulatam. Is Regina, ac filiorum eius Magister, rituumque Iaponicæ Idololatriæ tota in aula moderator, indeque congestis censibus diuitiũ præcipua in veneratione Gentilibus erat, fama quoque prudentiæ, & crudelitatis longa ætate parta commendatus. Prima illi nata est cognoscendi Doctrinam Christi cupiditas ex successu late vulgato conuersionis Vsuquindomunẽ. Venit igitur ad Cabralem, significans se libenter de Christi lege auditurum, non animo quidem illam amplectendi, sed interim explorandi, quid ea ferret. Gessit illi morem libentissime Cabralis. Bonzius autem post alteram lectionem, audita quoque solutione plausibili dubiorum, aliquot à se propositorum, clari dixit abesse veritatem à sectis Iaponicis, & Christiana in Religione residere. Cæterum se nimium ætate processisse ad nouam nunc spem inchoandam. Iuuenum hanc fortunam fore. Se in auita professione moriturum. Quare opus non esse plura cognoscere. Institit tamen Cabralis ei suadere, vt pergeret, idque tandem persuasit. Fructus fuit maior maiorque confirmatio in assensu Christianæ veritatis. Sed conuersioni obstabat metus existimationis amittendæ. Quo Rex Franciscus comperto, missis ad illum nobilibus duobus, significauit mirari se talem hominem in veritate clarè cognita amplectendâ eunãtari, cum certæ salutis æternæ iactura, vano vno metu Iudiciorum vilis plebeculæ, nulla ratione habita certæ, ac multò præferendæ commendationis, quam factò tam prudenti à se totque alijs in Regno, & per totam Iaponiam Christianis iam principibus, relaturus esset. Habuit momentum opportuna monitio. Postridie Fuynus Rege præſente baptizatus, cœnobio migravit, Vestem Præfecturæ superstitionis depofuit, vitam inter Christianos Sanctam instituit septuagenarius in eaque perseuerauit. Alter per id tempus notabilis euentus fuit conuersio Vallis Yu dictæ. Locus est quinque aut sex milliariibus patens, clausus vnicumque montibus, tribus tantum aditibus angustis, & velut ostijs peruius. Solum fertile, Indigenarum ad octo millia facile pascit. Quatuor Dynastæ Gentis præſunt. Horum vnus anno præcedenti Christianus factus, duo millia suorum secum traxit. Egit Rex Franciscus, vt eò mitteretur vnus è nostris cum Sociis Iaponio. Idque illi P. Visitator ante suam Meacum professionem annuit. Porum hi proficiebant, quòd Regina Idololatriæ tenacissima (vulgo literæ nostræ Iezabelem vocant) magno studio agebat, non modo ne noui illic Christiani forent, sed etiam, vt veteres ad superstitionem retraherentur. Sed Rex ad tres reliquos Idololatrias Dynastas literas dedit, quibus eos hortabatur, & rogabat ne Doctrinam Christianam saltem audire grauarentur. Integrum ipsis deinde fore, quod mallet sequi: & Diuini Verbi vim senserunt. Nam misso extra ordinem eò Cabrale, cum Fratre Vincentio, eloquentia Iaponica conspicuo, paucis diebus Tres Dynastæ, cum circiter triginta è Nobilioribus Pagi, Sacris vtilis sunt ablati. Nec multo post Patre Cabrale iam Vsuquindomunẽ reuerso, qui relictus ibi fuerat alios trecentos Ecclesiæ adiunxit. His accessu primo cognitis, latanti Valignano nouæ Anzuquiamã nunciatæ gaudendi causa gratulationem cumularunt. Organtinus quotidianam ibi operam Christianæ Doctrinæ prædicauit.

387
Conuersiones insignes
Vzuquij.

388
Vallis Yu ad
Christum ac
celſio.

389
Rex Bomi
ad Christum
conuerſus.

387
Conuersiones insignes
Vzuquij.

388
Vallis Yu ad
Christum ac
celſio.

389
Rex Bomi
ad Christum
conuerſus.

Soc. 42.

dicandæ nauans, Araquium olim Bomi Regem, nunc victoris sui Nobunangæ clientem, cum Coniuge baptizauerat; atque Christiani gregis augendi spes atque opportunitates referebantur. Vosuquij porro, vbi erant, incubuit strenue Valignanus ipse cum suis in propagationem Regni Dei, illustri multorum principum ad Ecclesiam adiunctione. Insignis inter alios fuit baptismus Reginae Fiungæ, cum filio eius Primogenito, cui Bartholomæo nomen factum est. Placuit quoque Deo mirabilibus euentis mysteria Religionis suæ sancire. Siquidem quinque cæci in Pago, Nochu, vocato, perfecta in Baptismo corporis quoque oculorum curatione, antiquum, Ecclesiæ vsu, illuminationis vocabulum ei mysterio asseruerunt. Nec baptismus solum, sed baptismi desiderium saluti fuit. Leprosus in Pago, quindecim milliariibus ab Vrbe Funayo, in Christum, credens, inopia Ministris Sacris aquis ablui nequibat, nec vires per morbum, suppetebant Funayi aut Vosuquij petendi. Quæ res illum agrè habebat. In eo labore consolatus miserum Christianus quidam, autor illi fuit, arrendi, quo modo posset ad Crucem in cœmeterio Pagi fixam, ibique Deum rogandi, vt vires sibi daret ad necessarium iter. Id ille cum triduo fecisset, plenam repente, ac perfectam adeptus sanitatem est. Inter hæc Iaponienlis Ecclesiæ prospera, quedam consueto Diuinæ Prouidentia more, aduersa sunt admixta. Ludouicus Rex Gotti piè, ac Christianè vitam absoluit. Sed reliquit successorem, filium paruulum, Ludouicum quoque dictum, eâ tamen ætate, quæ cum gerendis rebus impar esset, Patruj tutelâ, hominis Ethnicij, & Christianis perinfecti, Iaponiæ legibus regendâ esset. Hic totam vim potestatis ad vexandos Christi cultores conferens, plerisque ipsorum necessitatem intulit aliò migrandi. Plurimi Nangazaquium, alij aliò fugerunt. Pauci ibidem in ærumna, & miseria, cum laude inuictæ constantiæ durarunt. Mors Ludouici anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono contigit. Christianorum vexatio, & fuga, in annum sequentem cadit. Hoc in quo versamur, sæculi octogesimo primo, Araquius Rex Bomi Anzuquiana in comitatu Nobunangæ, vt regulimus, Christi fidem amplexus, paucis post baptismum diebus est mortuus. Multi ex huius Regis cognatione, ac familia magnum Christianæ Religionis desiderium, præferebant, quod eius interitu refrixit: Ethnicis quibusdam eos admonentibus, ipsos quoque si Christiani fierent, statim morituros, irâ Camium, & Fotoquorum, quos numen suum vindicasse, maturato Regis in ipsos impij fato, mentiebantur. Firandi sub finem huius anni Antonius eius Ecclesiæ lumen, & Columnen felicem sibi, Christianis præsidio tanto destitutis, luctuosum, vitæ finem inuenit. Vnus è nostris piè morienti adfuit, Exequias quidquid ibi Christianorum erat, non concursu magis, quam veris lacrymis honestauit. Nangazaqui in Regno Omuræ, ciuilibus, & Ecclesiasticis pax acerbo casu turbata est. Lusitanus quidam ante triennium in eo portu Iaponium hominem non ignobilem, occiderat. Hunc filius occisi Christianus, forte in via repertum, aliquot pugionis ictibus percussit. Mox aufugientem cruentus Lusitanus ense stricto sequitur, & intra limen templi nostri progressum, non vna mucronis punctione transfixit. Vterque debilitatus vulneribus ad suos portati, paulo post procurati Sacramentis, & condonata inuicem noxâ, decesserunt. Motus inde ingens factus: nationibus certatim ambabus ad suorum vitionem arma, & iras, exerentibus. Lusitani, quòd haud pares se numero sentirent, in Asylum templi confugerunt. Visitator, qui præsens fortè adfuit, illis admissis, ad maiorem securitatem ostia occlusit. Adest statim post Iaponiorum armata multitudo, pandi portas, & dedi sibi mactandos Lusitanos seditiosè flagitans. Furentes vix multis sermonibus leniuit Valignanus, & domum remisit. Postridie tumultu refrigerato, loci primarios accersit Visitator. Christiani omnes erant. Ostendit quam inconsultè fecerint, qui rixæ priuata duorum, publicam oppidi totius auctoritatem implicauerint. Quam impiè, qui domum Dei, quantum in ipsis fuit, hospitum innocentum eadè nefariâ polluerint. Addit se se Dei Templum apud homines, qui id tam vile ducerent, amplius esse non passurum.

390
Regina Fiungæ cum filio baptizata.

391
Fides miraculis firmata.

392
Ecclesia afflictata in Regno Gotti.

393
Mors Antonij Dynastæ Christiani.

394
Rixa funesta Nangazaquij inter Lusitanum, & Iaponium Christianos.

395
Ius Asyli Christianis Ecclesijs defensum.

Euer-

Euerfurum igitur Sacram ædem, & aliò cum suis migraturum. Nec loca Dei beneficio, in Iaponia defore, vbi Christianis mysterijs Sanctitas sua constaret. His dictis eadem horâ discedens, Arimam se contulit. Nostrorum paucos quasi mox templo destructo, & ipsos abituros, interim reliquit; re vera illices, & interpretes speratæ Ciuium Pœnitentiæ futuros; & ipse ad votum processit. Magnus vulgo dolor increbescere. Fingebat sibi quisque quam tristis esset species Nangazachij futura, vbi & Lusitanorum frequentia delinisset, & Patrum absentia Sacra cessarent. Confernatio postridie aucta, cum templum ex more petentibus, spoliata arâ, nudatque pictis tabulis atque omni ornamento postes apparuere. Ergo frequens populus ad Patres reliquos, & industria sollicitudinem itineri se accingentium, & cuncta conualantium ostentantes, supplex de genibus accidens, rogat. Ignoscant errori, & Patri Visitatori nuncient, se ad quodcumque præscriberet, culpâ piaculum paratos esse. Eodem tempore in consilium primores coeunt, & occisi Iaponij propinquos, quos tumultus causam fuisse constabat, vniuersos cum filijs, & vxoribus oppido eijciunt. Tum legatos ad Visitatorem mittunt Arimam, qui eum magno opere orarent, vt Christi misericordiæ memor, Peccatoribus scelus suum detestantibus parceret. Se se pœnam quamcumque imposuisset libenter exhausturos. Quare suis scriberet, vt consuetam plebi Sacrificiorum, & Sacramentorum copiam facerent. Respondit Visitator, maius eorum crimen esse, quam vt tam facile, ac tam citò expiari posset. Poscerent Deum veniam, & dignos Pœnitentiæ fructus facerent. Se in tempore Nangazachium venturum, vt præsentem statueret, ecquid digni essent, quibus antiquus Sacrorum vsus redderetur. Post quindecim hinc dies reuersus Visitator, supplicationem populi totius frequentissimam instituit. Per Vicos oppidi omnes, supplex cum pijs cantibus, & obsecrationibus pompa processit. Mox coacta concione, ipse Visitator de reuerentia Christianis templis debita diseruit. Adiungens antiquo Ecclesiastico ritus illis Asylum esse, nec posse in ea confugientes, quamuis alioqui noxios, vllâ molestiâ vexari. Id ius sacrilegâ immanitate nuper violatum, velle se Sacramento cunctorum publico restitui. Sine cunctatione iurant omnes: se privilegia, & immunitates sacri templi, non modo non imminuturos ipsos, sed proprij etiam capitis periculo defensuros. Inde purgato legitimis ritibus, confusum in eo sanguinem, Templo, Sacrum Visitator ritu solemniter celebrant. Palamque denunciauit: ignoscere se omnibus quos præteriti tumultus conscientia, vel participatio vlla contingeret. Etiam propinquis Iaponij delincenti, quos exilio reuocari postulauit. Breui reuersi iuramentum hi quoque tuendæ locorum Sacrorum immunitatis solemniter conceperunt. Sic reuocata pax rebus: & aliquanto etiam ardentior, quam antea in studio religionis, & virtutis omnis feruor ibi obseruatus est; Deo bonum è malo, vt plerumque solet eliciente.

In Brasiliam è Iaponia transeuntes, obiter relegemus vestigia pio cruore signata Iaponij Christiani, naufragio in portum mirâ Dei misericordiâ delati. Huic excluso prima felicitate baptismalis innocentie tuendæ, secunda generosæ, ac felicitis pœnitentiæ contigit, hunc ferè in modum. Adolescens Christianus natione Iapon in Fundanum Maurorum Regnum patriæ, ac seruitutis, quæ dura premebatur, tædio profectus, ibi consuetudine Indigenarum ad impium Mahometis cultum palam defecerat. Hinc sua illum acriter conscientia pungente, cum forte appulisset Lusitanorum nauis, piper, cuius ibi copia est, coemptura, Nauarchum conuenit, & per Christi nomen rogat, vt se Christianorum terris reddat, apostasiæ suæ pœnitentem. Annuente, vt par erat, Lusitano, re in Regis Fundani notitiam venit, qui suorum instinctu Cacicorum (sic superstitiosis Mahometicæ Magistros vocant) triginta Lusitanos Mercatores in Regno suo negotiantes in custodiam abripi, mercium quoque ad Lusitanos pertinens quantum repertum est (id pretium aureorum quadraginta millium æquabat) capi, ac seponi iussit. Tum missis ad Nauarchum Nuncijs mandauit, iuramentum

396
Nangazachium
pœnitentiæ.

397
Iuramentum
publicum de
immunitate
Ecclesiarum
tuenda.

398
Apostasiæ
morte emen-
data.

Soc. 42.

nem transfugam redderet. Alias se iure suo vsurum. Nauarchus consilio cum Lusitanis cæteris habito, nefarium supplicis prodicionem auersatus, fortiter respondit. Quare in summo periculo Lusitana ibi res erat. Quo Iuuenis Iapon intellectu, negat se passurum sua causa tantum damni Lusitanos facere. Ipsum ad Regem iturum, & coram eo confessurum Christum. Nec segnius quam profitebatur, fecit. Interroganti Regi; cur Mahometem reliquisset? quia, inquit, Christianus sum, & iuuante Christo vsque ad vltimum spiritum, ero. Ad hanc vocem pugnis, & calcibus adstantium, ac mox fustibus, dirè contusus, cum in proposito perstaret, Tyranni iussu, ferreo vnco crudelissimè transfigitur: ex qua alte pendens, Symbolum Apostolicum iterans, & IESV, ac MARIÆ nomina inuocans, beatum spiritum Deo reddidit.

In Brasilia Princeps Prouinciæ Collegium Baiense, in Vrbe situm, Baia omnium Sanctõrum, nominata, multiplicem hoc anno messem, sed magno sudore, collegit. Fæda & atrox pestilentia littoralem eius tractus oram, incolis antea satis frequentem, strage ingenti desolauit. Coaceruabantur passim, cadauera: nec funeribus sufficiebat libitina. Sexcenti modico in Pago biduo numerati sunt mortui. Sex è nostris Sacerdotes, cum Socijs totidem, ad tantæ calamitatis aliquod solatium quâ possent circumferendum, missi, legebant nauiculis eius sinus oram, cum graui periculo, quod Typhones horribiles mare commouerant. Ita in pagos lue afflictos, bini diuisis inter se partibus, excensum faciebant. Corporibus, & præsertim animis, adhibebatur cura, prouentu maximo, quod terror ingruentium Dei flagellorum, etiam alioqui peruicaces, ad docilitatem præparauerat. Mille trecenti Ecclesiæ per baptismum aggregati, bis mille quingentæ iam Christianorum exceptæ confessiones, quorum plerique, vel nunquam in vita, vel solum ante annos triginta, vel quadraginta, crimina per poenitentiam expiauerant. Laboris, & periculi plenissima, nec fructus expers, suscepta indidem peregrinatio est à duobus nostrorum, in Montem Rarim. Distat is à mari atque à commercio longius, greges feros, & culturæ omnis expertes numerosæ nationis alens. Huic Genti diuinitus, vt apparet, iniecta cupido fuerat mutandarum sedium, & ad opportuniora consuetudini, ac cultui nostrorum loca deductâ coloniâ migrandi. Obstabat finitima, natio per cuius terras necessarium iter erat, præfractè, ac minaciter transitum negans. Huic explicandæ difficultati Rarienses, indidem auxilium sperarunt, vnde cætera bona disciplinæ atque institutionis petere cogitabant. Allegant ad Nostros Baienses certum hominem, nomine ipsorum rogaturum, ne Patres pro sua apud eas gentes autoritate, agere cum istis viam intercludentibus grauentur, deterrereque ipsos ab innoxij per ipsorum regionem transitus facultate, inermibus & supplicibus contumaciter negandâ. Annuunt nostri; è quibus Sacerdotem vnum cum laico adiutore mittunt. Incredibile dictu est quantum his ærumnæ exhauriendum in ista functione fuerit. Vastæ interiacent, & præterquam omni vitæ subsidio vacuæ, etiam inuijs horrentes rupibus, ac saltibus, latisque identidem, ac profundis abruptæ amnibus, feris præterea, belluis, & Draconibus, passim infestæ regiones. Nulla viatoribus diuersoria, nec alia victus ratio, quam ex forte obujs feris aut auibus, si quam obiter prædam venatione, vel aucupio facere possent. Bestiarum porro volucrumque tam rarus occurfus est, vt plerumque venenatos serpentes, quos in se irruentes occiderint, igne purgatos in cibum vertant, & suis periculis vescantur, innoxio ijs in locis annonæ genere. His impar laboribus laicus adiutor morbo difficilli tentatus, apud Barbaros ignotæ linguæ, sed nutibus, & officijs beneuolentiam testantes, relinquendus fuit, à quibus cum fide, pro copiâ, curatus Deo iuuante conualuit. Pater, & cursum institutum tenuit, & cum Hostibus Rariensium, quod cupierant, transëgit. Iamque transitu parato in proximum itineris gens erat, cum eo animaduerso Hibridès, quos ibi Mamalucos vocant, Vafra Gens, mixtis olim Lusitanorum, & Indigenarum nata, connubijs, cui Rariensium simplicitas cuius opportuna fraudi, quæstui so-

let

399

In Brasilia
peste affecti
nostrorum
caritate re-
creati.

400

Mille tre-
centi bapti-
zati.

401

Peregrina-
tio laborio-
sa in Mon-
tem Rarim

402

Serpentibus
vesci egestas
subigit.

let esse, intelligens ijs aliò digressis suam sibi prædam perituram, mitunt de suis verfutissimum quemque, qui specie miserandi vltro in seruitutem (vt mentiebantur) calamitosissimam ruentes, profectiois consilium discuterent. Fucum fecit rudibus astutia. Plerique propositum designatæ viæ damnant. Ducunt tantum in sententia constantes, Patrem in vicinos Vrbi Baia secuti Pagos, ibi mensè tandem Iulio humaniter excepti, vitæque subsidijs, & quod est potius, salutis æternæ mysterijs, instructi sunt.

In Collegijs quoque Pernambucensi, & Fluminis Ianuarij, res bene, ac feliciter à nostris gestæ. Vti & in quinque cæteris Residentijs, quæ hanc Prouinciam absoluunt. In earum vltima inter Ilheares, Australes Populos Lusitanorum foederatos, positâ, sex è nostris numerante, notabile hoc anno fuit præfens patrociniū, quod in crebris offensionibus belli experta est ea Gens, inuocato Sancto Georgio Martyre, cuius è Sacris reliquijs os vnum Roma missum, à Generali Societatis, in eas nuper oras peruenerat. Sunt Ilhearibus finitimi, iidemque hostes immanissimi, Aymures, infandæ crudelitatis natio, quos aiunt puërorum vuentium discerpta membra solitos mandere. Ac (quod horribile, vel cogitatu est) è scissis vteris mulierum teneros rapere foetus, quos mox veru transfixos, & ad ignem assos, velut primæ saliuæ ferculum, vorent. Cum ijs monstros, ac portentis Ilheares, Lusitanis auxiliarijs, aliquot iam annis peiori semper sua fortuna bellauerant. Vulgata illic Religione S. Georgij, conuersa fors rerum, & prælij aliquot secundis ita repressi sunt Aymures, vt in multos annos quieturi videantur.

De rebus Prouinciarum Mexicanæ, & Peruuiana, omiſſa primum præcedenti annali supplenda sunt, tum huius anni propria reddenda. Ineunte anno 1580. Visitator Prouinciæ Peruuia quartum iam annum Plaza, in Mexicanam eodem ibi munere functurus, transijt. Eunti Guaxacanum primo Collegium occurrit, quo & Angelopolitano, eadem itineris opportunitate, iustrato, Maio tandem mensè in Vrbe Prouinciæ primariam Mexicum venit. Adfuit deinde rediit ab Europa Petrus Diazium, literas ab Vrbe ferens Generalis Euerardi, quibus Prouincialis Nouæ Hispaniæ, quam Visitaturus aduenerat Plaza, declarabatur. Die S. Martini nouæ Præfecturæ possessionem iniit. Tum Rectores ex literis Roma missis, imposuit Collegijs, Mexicano Petrum Diazium, Mechoaquano Didacum Lopium, Angelopolitano Petrum Moralem, Guaxacano Franciscum Vaëzium. Iam & in Vrbe Veræ Crucis Societatis sedes erat; vbi Patres Guillelmus, & Ioannes Rogerius, cum Francisco Villaregali, morabantur. Altera inchoata est ad Indigenarum culturam in Textozotlano oppido, quinque ab Vrbe Mexico leucis, vt possent Socij facilius linguas edicere, Othomacsem, quæ propria est Archiepiscopatus Mexicani, ac Mexicanam, quæ patet latius, & toti Nouæ Hispaniæ Regno communis est. Vtriusque idiomatis in oppido celebris est vsus. Quare opportunum visum est domicilium Gymnasij nostrorum linguæ hęc studentium. Ad eam culturam animorum necessariam meditationem octo ibi Sacerdotes, tres scholastici è Societate collocati, Præfatus cunctis Alfonso Ruizio.

Anno inſequenti, qui hic noster est 1581. in hac eadem Mexicana Prouincia, nec fidei Prædicationi ad Infideles, nec adhortationibus ad Christianos, nec literarijs ad Iuuentutem Scholis fructus, ac successus defuit, quantus ferè potuit optari. Erat aliquot iam annis, Pascuari (quod Mechoacana Prouincia oppidum est) Domus erecta nostrorum, consuetis Societatis Ministerijs vltimè insistent, Hoc anno Episcopali sede, Pascuari, aliud in oppidum, cui Vallisoleto nomen factum est, nostri quoque migrantem Antistitem sibi sequendum putarunt. Pascuarensibus tamen concessi è nostris aliqui, quorum operam Nosocomium in vsu pauperum erectum, magnam ijs, nec inutilem animarum profectibus, gratiam parauit apud Gentem inopem, eius auxiliij ex æquo ferè cupidam, & indigam. Prouinciam Peruuiam solus regere capit discessu Iouis Plazæ Visitatoris, Iosephus à Costa Prouincialis, vir multarum, & virtutum, & Artium, idemque Magistratibus cum Ecclesiæ tum Reipublicæ carus. in pascuari.

403
S. Georgij
Patrociniū
in Christianos.

Mexicum.

404
Nouus Prouincialis
no uq Hispaniæ

405
Labor no-
strorum in
linguis per-
dicendis.

406
Pascuarien-
si sedes trā-
slata.

407
 Plaza cum Acoſta comparatio.

408
 Ludouici Lopij, & Petri Fontij carceratio.

409
 Barzanæ, & aliorum Patrum zelus animarum laudatus.

410
 Balt. Pinna Prouincialis declaratus.

In nouam Hispaniam cum viginti ſocijs peruenit.

411
 Lopius, & Fontius honorificè à ſacris Quæſtoribus liberati.

422
 Soc. 42.

423
 424

425
 426

427
 428

429
 430

431
 432

433
 434

435
 436

437
 438

439
 440

441
 442

443
 444

445
 446

447
 448

449
 450

451
 452

453
 454

455
 456

457
 458

459
 460

461
 462

463
 464

465
 466

467
 468

469
 470

471
 472

473
 474

475
 476

477
 478

479
 480

481
 482

483
 484

485
 486

487
 488

489
 490

491
 492

493
 494

495
 496

497
 498

499
 500

501
 502

503
 504

505
 506

507
 508

509
 510

511
 512

513
 514

515
 516

517
 518

519
 520

521
 522

523
 524

525
 526

527
 528

529
 530

531
 532

533
 534

535
 536

537
 538

539
 540

541
 542

543
 544

545
 546

547
 548

549
 550

551
 552

553
 554

555
 556

557
 558

559
 560

561
 562

563
 564

565
 566

567
 568

569
 570

571
 572

573
 574

575
 576

577
 578

579
 580

581
 582

583
 584

585
 586

587
 588

589
 590

591
 592

593
 594

595
 596

597
 598

599
 600

601
 602

603
 604

605
 606

607
 608

609
 610

611
 612

613
 614

615
 616

617
 618

619
 620

621
 622

623
 624

625
 626

627
 628

629
 630

631
 632

633
 634

635
 636

637
 638

639
 640

641
 642

643
 644

645
 646

647
 648

649
 650

651
 652

653
 654

655
 656

657
 658

659
 660

661
 662

663
 664

665
 666

667
 668

669
 670

671
 672

673
 674

675
 676

677
 678

679
 680

681
 682

683
 684

685
 686

687
 688

689
 690

691
 692

693
 694

695
 696

697
 698

699
 700

701
 702

703
 704

705
 706

707
 708

709
 710

711
 712

713
 714

715
 716

717
 718

719
 720

721
 722

723
 724

725
 726

727
 728

729
 730

731
 732

733
 734

735
 736

737
 738

739
 740

741
 742

743
 744

745
 746

747
 748

749
 750

751
 752

753
 754

755
 756

757
 758

759
 760

761
 762

763
 764

765
 766

767
 768

769
 770

771
 772

773
 774

775
 776

777
 778

779
 780

781
 782

783
 784

785
 786

787
 788

789
 790

791
 792

793
 794

795
 796

797
 798

799
 800

801
 802

803
 804

805
 806

807
 808

809
 810

811
 812

813
 814

815
 816

817
 818

819
 820

821
 822

823
 824

825
 826

827
 828

829
 830

831
 832

833
 834

835
 836

837
 838

839
 840

841
 842

843
 844

845
 846

847
 848

849
 850

851
 852

853
 854

855
 856

857
 858

859
 860

861
 862

863
 864

865
 866

867
 868

869
 870

871
 872

873
 874

875
 876

877
 878

879
 880

881
 882

883
 884

885
 886

887
 888

889
 890

891
 892

893
 894

895
 896

897
 898

899
 900

901
 902

903
 904

905
 906

907
 908

909
 910

911
 912

913
 914

915
 916

917
 918

919
 920

921
 922

923
 924

925
 926

927
 928

929
 930

931
 932

933
 934

935
 936

937
 938

939
 940

941
 942

943
 944

945
 946

947
 948

949
 950

951
 952

953
 954

955
 956

957
 958

959
 960

961
 962

963
 964

965
 966

967
 968

969
 970

971
 972

973
 974

975
 976

977
 978

979
 980

981
 982

983
 984

985
 986

987
 988

989
 990

991
 992

993
 994

995
 996

997
 998

999
 1000

1001
 1002

1003
 1004

1005
 1006

1007
 1008

1009
 1010

1011
 1012

1013
 1014

1015
 1016

1017
 1018

1019
 1020

1021
 1022

1023
 1024

1025
 1026

1027
 1028

1029
 1030

1031
 1032

1033
 1034

1035
 1036

1037
 1038

1039
 1040

1041
 1042

1043
 1044

1045
 1046

1047
 1048

1049
 1050

1051
 1052

1053
 1054

1055
 1056

1057
 1058

1059
 1060

1061
 1062

1063
 1064

1065
 1066

1067
 1068

1069
 1070

1071
 1072

1073
 1074

1075
 1076

1077
 1078

1079
 1080

1081
 1082

1083
 1084

1085
 1086

1087
 1088

1089
 1090

1091
 1092

1093
 1094

1095
 1096

1097
 1098

1099
 1100

1101
 1102

1103
 1104

1105
 1106

1107
 1108

1109
 1110

1111
 1112

1113
 1114

1115
 1116

1117
 1118

1119
 1120

1121
 1122

1123
 1124

1125
 1126

1127
 1128

1129
 1130

1131
 1132

1133
 1134

1135
 1136

1137
 1138

1139
 1140

1141
 1142

1143
 1144

1145
 1146

1147
 1148

1149
 1150

1151
 1152

1153
 1154

1155
 1156

1157
 1158

1159
 1160

1161
 1162

1163
 1164

1165
 1166

1167
 1168

1169
 1170

1171
 1172

1173
 1174

1175
 1176

1177
 1178

1179
 1180

1181
 1182

1183
 1184

1185
 1186

1187
 1188

1189
 1190

1191
 1192

1193
 1194

1195
 1196

1197
 1198

1199
 1200

1201
 1202

1203
 1204

1205
 1206

1207
 1208

1209
 1210

1211
 1212

1213
 1214

1215
 1216

1217
 1218

1219
 1220

1221
 1222

1223
 1224

1225
 1226

1227
 1228

1229
 1230

1231
 1232

1233
 1234

1235
 1236

1237
 1238

1239
 1240

1241
 1242

1243
 1244

1245
 1246

1247
 1248

1249
 1250

1251
 1252

1253
 1254

1255
 1256

1257
 1258

1259
 1260

1261
 1262

1263
 1264

1265
 1266

1267
 1268

1269
 1270

1271
 1272

1273
 1274

1275
 1276

1277
 1278

1279
 1280

1281
 1282

1283
 1284

1285
 1286

1287
 1288

1289
 1290

1291
 1292

1293
 1294

1295
 1296

1297
 1298

1299
 1300

1301
 1302

1303
 1304

1305
 1306

1307
 1308

1309
 1310

1311
 1312

1313
 1314

1315
 1316

1317
 1318

1319
 1320

1321
 1322

1323
 1324

1325
 1326

1327
 1328

1329
 1330

1331
 1332

1333
 1334

1335
 1336

1337
 1338

1339
 1340

1341
 1342

1343
 1344

1345
 1346

1347
 1348

1349
 1350

1351
 1352

1353
 1354

1355
 1356

1357
 1358

1359
 1360

1361
 1362

1363
 1364

1365
 1366

1367
 1368

1369
 1370

1371
 1372

1373
 1374

1375
 1376

1377
 1378

1379
 1380

1381
 1382

1383
 1384

1385
 1386

1387
 1388

1389
 1390

1391
 1392

1393
 1394

1395
 1396

1397
 1398

1399
 1400

1401
 1402

1403
 1404

1405
 1406

1407
 1408

1409
 1410

1411
 1412

1413
 1414

1415
 1416

1417
 1418

1419
 1420

1421
 1422

1423
 1424

1425
 1426

1427
 1428

1429
 1430

1431
 1432

1433
 1434

1435
 1436

1437
 1438

1439
 1440

1441
 1442

1443
 1444

1445
 1446

1447
 1448

1449
 1450

1451
 1452

1453
 1454

1455
 1456

1457
 1458

1459
 1460

1461
 1462

1463
 1464

1465
 1466

1467
 1468

1469
 1470

1471
 1472

1473
 1474

1475
 1476

1477
 1478

1479
 1480

1481
 1482

1483
 1484

1485
 1486

1487
 1488

1489
 1490

1491
 1492

1493
 1494

1495
 1496

1497
 1498

1499
 1500

1501
 1502

1503
 1504

1505
 1506

1507
 1508

1509
 1510

1511
 1512

1513
 1514

1515
 1516

1517
 1518

1519
 1520

1521
 1522

1523
 1524

1525
 1526

1527
 1528

1529
 1530

1531
 1532

1533
 1534

1535
 1536

1537
 1538

1539
 1540

1541
 1542

1543
 1544

1545
 1546

1547
 1548

1549
 1550

1551
 1552

1553
 1554

1555
 1556

1557
 1558

1559
 1560

1561
 1562

1563
 1564

1565
 1566

1567
 1568

1569
 1570

1571
 1572

1573
 1574

1575
 1576

1577
 1578

1579
 1580

1581
 1582

1583
 1584

1585
 1586

1587
 1588

1589
 1590

1591
 1592

1593
 1594

1595
 1596

1597
 1598

1599
 1600

1601
 1602

1603
 1604

1605
 1606

1607
 1608

1609
 1610

1611
 1612

1613
 1614

1615
 1616

1617
 1618

1619
 1620

1621
 1622

1623
 1624

1625
 1626

1627
 1628

1629
 1630

1631
 1632

1633
 1634

1635
 1636

1637
 1638

1639
 1640

1641
 1642

1643
 1644

1645
 1646

1647
 1648

1649
 1650

1651
 1652

1653
 1654

1655
 1656

1657
 1658

1659
 1660

1661
 1662

1663
 1664

1665
 1666

1667
 1668

1669
 1670

1671
 1672

1673
 1674

1675
 1676

1677
 1678

1679
 1680

1681
 1682

1683
 1684

1685
 1686

1687
 1688

1689
 1690

1691
 1692

1693
 1694

1695
 1696

1697
 1698

1699
 1700

1701
 1702

1703
 1704

1705
 1706

1707
 1708

1709
 1710

1711
 1712

1713
 1714

1715
 1716

1717
 1718

1719
 1720

1721
 1722

1723
 1724

1725
 1726

1727
 1728

1729
 1730

1731
 1732

1733
 1734

1735
 1736

1737
 1738

1739
 1740

1741
 1742

1743
 1744

1745
 1746

1747
 1748

1749
 1750

1751
 1752

1753
 1754

1755
 175

cionibus, lectionibus, scribendis edendisque libris, tum prudenti, & grata conuersatione cum Magnatibus, summum ad Dei gloriam profectumque animorum momentum attulit. Quoad, vt in loco dicitur, à nouo Generali reuocatus in Europam est. Inter alia, quæ multa nouus Prouincialis Romæ tulit, fuit Admissio legitima Collegij Limensis. Id iam tum anno, vt ibi notatum est, sæculi huius octauo supra sexagesimum fundari habitarique cæptum, nullis hucusque satis certis conditionibus, ac facultatibus steterat. Verus eius, & proprius Natalis in hunc annum congruit, quo Balthasar Pinna, qui illud antea Prorektor gubernabat, nunc Prouincialis ritè accepta potestate, illud in censum Collegiorum Societatis, quam optimo iure retulit. Dotarunt nouam domum redivitibus annuis ad alimenta operariorum, & Scholasticorum sufficientibus, duo paria Coniugum, nobilitate virtuteque illustria, Ioannes Martinez Rencifus, cum vxore Barbara Ramirez de Carthagena, & Didacus de Porras Sagredus, coniuxque ipsius Anna de Sandoval, ambo indidem ciues, quorum priores tres magnam partem bonorum, Annuorum suum ex assè Patrimonium, Societati dederunt. His fundatorum honores suo merito decreti. Sed quod processu temporis pretijs rerum exerescentibus, numero nostrorum aucto illud (nam quod esset illud vnum Seminarium Prouincie, Scholarium haud minus triginta ibi ordinariè necesse erat educari) coacti Patres sunt admittere in partem fundationis, opportunè oblatum vberis prouentus predium, Quod Hernandus Anicama Indus Christianus Nobilis, Cacijs Vrbs Yca (id dignitatis in ijs Gentibus conspicuæ nomen est) testamento legauit. Inchoatum hoc quoque anno est Chuquiuaense Collegium, cuius hæ sunt origines. Nostri Apostolicis Missionibus vniuersam Peruiam concursantes, in Ciuitatem Chuquiuaum, illis locis non ignobilem, aliquoties venerant, omnia igne illo quæ Christus in terras è Cælo detulit, inflammantes. Exarserunt ijs flammis animi multorum in studium excellens Christianæ sanctimonie. In his Eques Nobilis Ioannes de Ribas, lectissimam in matrimonio Matronam habens, cum ea pari ardore correpta constituit, spebus humanis abdicatis, ad cælestis vitæ meditationem se conferre. Mulier ex dotalibus bonis cœnobium instituit sanctimonialium in vrbe Limâ, vbi ipsa primò Religionem professa, multarum imitationem traxit. Vir Domi suæ residens, magnam patrimonij partem impendit fundando Societatis Collegio, non maiori sui animi fructu, quam solatio, ac gaudio Ciuitatis vniuersæ, quæ ex obiter, & per interualla gustatis officijs nostrorum, quid ex ijs flammis commoratione semper præsentibus sperari posset, intelligebat. Per hunc modum instituta noua familia quotidianum hospitem habuit illum ipsam, à quo creata est. Egregium erat spectaculum boni equitis, totos dies pijs inter nostros colloquijs, & Sanctis exercitijs transigentis; & ea videlicet consolatione, quam ex laudatis eius moribus, & insigni profectu Patres hauriebant, largitionum beneficia cumulantis.

Hæc Collegia veterum Christianorum, tam peregre in eas partes profecturorum, quam natorum illic, causâ instituta sunt. Aliud hoc ipso anno conditum in gratiam proprie Indorum Christum adhuc ignorantium; quorum ad fidem adducendorum dum omnes rationes Patres exquirunt, animaduertunt præcipui ad illi momenti videri fore, si certa sedes Societati esset in vrbe à Pace habente nomine eo loco posita vnde facilis in subiectas vndique infidelium regiones excursus poterat. Erectum hic igitur subsidijs piorum domicilium est nostrorum ferme viginti recipiendorum capax, vbi se operarij Euangelici ad Missiones ituri colligerent, ac pararent, quo se reciperent fessî, sibi que vacarent, ac quietæ meditationis delicias, nouis ad alios labores viribus quærendis, ex interuallo reguarent. Adificium hoc anno cæptum nonnisi lentis multorum annorum progressibus ad fastigium denique profecit. Tres interim è nostris Sacerdotes, cum Socijs totidem, cum alia pro instituto Societatis ministeria curabant, tum Ludo literario aperto pueros erudiebant. His consilijs atque principijs Collegium Pacense postea plenum, & illis Gentibus plusquam pro nominis Augurio paciferum, ac salutare processit.

412
Verus Natalis Collegij Limensis.

Fundatorum eius nomina & merita.

413
Chuquiuaense Collegij origines.

414
Collegium in Vrbe Pacis hoc anno erectum.